

**МАҒЖАН
ЖҰМАБАЕВ**

ШЫҒАРМАЛАРЫ

1-том

**Алматы
“Жазушы”
2013**

УДК 821.512.122
ББК 84 Қаз 7-44
Ж 87

Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитеті
“Әдебиеттің әлеуметтік маңызды түрлерін басып шығару”
бағдарламасы бойынша шығарылды

Жұмабаев Мағжан

Ж 87 Шығармалары (*әдеби басылым*). 1-том: Өлеңдер,
дастандар / *Құраст. Сәндібек Жұбаниязов.* – Алматы:
Жазушы, 2013. – 376 бет.

ISBN 978-601-200-442-7

Ақын шығармаларының бұл басылымы екі томнан тұрады. Бірінші томға өлеңдері мен дастандары енгізілді. Өлеңдер, бұрынғы басылымдарындағыдан өзгеше түрде, алғаш жарық көрген немесе жазылған мерзіміне қарай реттелді. Кейбір тақырыбы жақын жырлар бір жерге топтастырылып берілді.

УДК 821.512.122
ББК 84 Қаз 7-44

ISBN 978-601-200-442-7 (1-том)
ISBN 978-601-200-441-0 (ортақ)

© Жұмабаев М., 2013
© «Жазушы» баспасы, 2013

ОЛЕХОВ

ТУҒАН ЖЕРІМ – САСЫҚКӨЛ

Алыстан мұнарланып шалқыған көл,
Бетінде күннің нұры балқыған көл.
Жарысып саф күмістей ақ көбігің,
Мап-майда мөлдірінде қалқыған көл.

Жанында жас балалар ойнаған көл,
Жан-жануар суыңды ішіп, тоймаған көл.
Көз салып жалтырыңа, мұңға батып,
Ғашықтар жарын іздеп, ойлаған көл.

Шешініп қыз-келіншек су алған көл,
Әр жанды мөлдіріннен суарған көл.
Масайрап, суға тойып төрт түлік мал
Дөңіне ойнақ салып, қуанған көл.

Сыртында ақбоз үйлер жарасқан көл,
Байларың кедейлерге қарасқан көл.
Ағайын тату-тәтті – қоныс бірге,
Саулықты сағат сайын сұрасқан көл.

Түрлі құс әуез қосып, шулаған көл,
Шуақта балықтарың тулаған көл.
Сапырып сары қымыз ертеңді-кеш,
Басында кеңес құрып, дулаған көл.

Сасық деп еркелетіп ат қойған көл,
От-суға иең түгіл, жат тойған көл.
Назданып, жүйрік мініп, тарлан шүйіп,
Көкселдір тұс-тұс жақтан ат қойған көл.

Кір жуып, кіндік кесіп, сенде өскен көл,
Құрбымен ойнап-күліп, кел дескен көл.
Жарысып, тайға мініп, батпаққа аунап,
Күресіп күн батқанда белдескен көл.

Айдын көл, ата қоныс, құт болған көл,
Сусын боп сұрағанға, от болған көл.
Кеше бірлік, ынтымақ түгел шақта
Бейне бір сенің басың сүт болған көл.

Білмеймін не боларың, қайран көлім,
Жарайды тең болмаса күн мен түнің.
Итиіп қарашекпен келіп қонса,
Басыңнан құсың ұшып кетер сенің.

БІР КҮНІ

Бір күні, ерте оянып, жаттым ойлап,
Көп шыбын өрмелеген уық бойлап,
Ұшқан боп жакындасып бір-біріне,
Тайдырып, орнын қозғап, түртіп ойнап.

Қарадым, қалың тұман ойға түстім,
Уыққа қарауымды дереу кестім.
Шыбындай бір-бірімен талас қылған
Адамзат баласына енді көштім:

«Япыр-ай, осындай-ау адам дағы,
Бірі күшті, біреуі жаман дағы.
Күштісі әлімжеттік қылғаннан соң,
Дүние де жақсылықтан аман дағы.

Күшсіздер, сорлыларға атар таң жоқ.
Көрінген бақ-дәулеттен ұшқан шаң жоқ.
Жиғаны, бар тапқаны – басқанікі,
Керек десе, тәнінде жалғыз қан жоқ!» –

Деп ойлап, қалың ойда жатыр едім,
Көп ойлап, ой дәмінен татып едім.
Естілді үй сыртынан апам даусы:
«Ноқта апар, неғып тұрмай, жатып едің?».

Төсектен мең-зең болып әрең тұрдым,
Ноқта алып, желі жаққа қарай жүрдім.
«Күшсіздер, сорлыларға атар таң жоқ!» –
Деп ойлап, баяғы ойға қайта кірдім.

Қыздырып Күн, ойлауға ерік бермеді,
Мал шулап, ойлауымды еп көрмеді.
«Күшсіздер де тырыссын, қатар болсын!
Таста енді жоқ ойды», – деп қол сермеді!

ҚАРАҒЫМ

Қарағым, оқу оқы, босқа жүрме!
Ойынға, құр қаларсың, көңіл бөлме.
Оқымай, ойын қуған балаларға
Жолама, шақырса да қасына ерме!

Кідірме, аялдама, алға ұмтыл,
Алам деп көктен жұлдыз, қолың серме.
«Қарманған қарап қалмас» деген рас,
Тоқтамай істер болсаң батып терге.

Жасынан оқу оқып, өнер қуған
Жан жетпес көңілі жүйрік кемеңгерге...
Білімсіз, құр қалтақтап жүргенменен
Ерте өлген, көмілулі қара жерге.

Жастық, байлық, қол қусырып бос жүру
Жас өспірім үмітті ерте бұзады.
Тер ағызып, өліп-талып табылған
Ата дәулет быт-шыт болып тозады.

ЖАТЫР

Басқа жұрт аспан-көкке асып жатыр,
Кілтін өнер-білім ашып жатыр.
Бірі – ай, бірі – жұлдыз, бірі күн боп,
Жалтырап көктен нұрын шашып жатыр.

Таласып өнер-білім алып жатыр,
Күнбе-күн алға қарай барып жатыр.
От жегіп, көкте ұшып, суда жүзіп,
Тәңірінің рақметіне қанып жатыр.

Ойламай біздің қазақ текке жатыр,
Бір іске жанаса алмай, шетте жатыр.
Азырақ көз жүгіртіп қарап тұрсаң,
Қазекен таң қаларлық кепте жатыр.

Байларың мыңды айдаған шалқып жатыр,
Бар малын болыстыққа сарқып жатыр.
Барымта, ұрыс-керіс, кісі өлтіріс –
Ішінде сорлы қазақ қалқып жатыр.

Кең жері күннен-күнге құрып жатыр,
Сұр жылан бар қан-сөлін сорып жатыр.
Астана, жұрт билеген адамдарды
Тәңірі күннен-күнге ұрып жатыр.

Біреулер оқып төре болып жатыр,
Шен алып, бақыт құсы қонып жатыр.
Ұмытып өзін-өзі бұл сабазың,
Жұртына қарсы таяқ соғып жатыр.

Шәкірттер медреседе шіріп жатыр,
Қайдағы ескі нұсқа көріп жатыр.
Оқыған, дін іздеген байғұс шәкірт
Жемтікші құзғын болып кіріп жатыр.

Әйелдер мал орнына жүріп жатыр,
Жас қызын малға, шалға беріп жатыр.
«Бес байтал – әйел құны» деген бір сөз
Қармаққа талай жасты іліп жатыр.

Дау-жанжал ел арасы толып жатыр,
Өзара талас-тартыс болып жатыр.
Кешегі шешек жарған қазақ гүлі
Сарғайып, бір су тимей солып жатыр.

Мінеки, қазақ солай бітіп жатыр,
Күннен-күн артқа қарай кетіп жатыр.
Сезінбей өз өлгенін, өзінікін,
Аты өшкір оқығандар нетіп жатыр!?

ШЫН СОРЛЫ

Күн суық, қатты аяз, шыдар емес,
Қар борап соққан желмен қылып егес.
Кедейлер үсіп-тоңып, дір қалтырар,
Жылы үйде байлар жатар, уайым жемес.

Түн болып, қара тонын киіп еді,
Қатты жел барлық күшін жиып еді.
Ақтарып астын үст қып, гулеп соғып,
Дөндегі қарды ойға үйіп еді.

Дүрілдеп сұп-суық жел соққан шақта,
Қар борап, үй айнала тыққан шақта,
Шыдамай жан-жануар жел өтіне,
Бүкшиіп теріс қарап ыққан шақта,

Балтабай Оразкенді шаштан ұстап,
Нығарлап әр түкпірге сүйреп тастап,
Құт ұшырар естілген қатты дауыс:
«Анаң, енең!.. Шық үйден! Жолынды тап!»

Бейшара Оразкеннің түсі қашқан,
Жылауға, қозғалуға есі адасқан.
«Аяғым ауыр, қой деймін!» – деп айтқанда,
Дүр камшы ойнап кеткен қайран бастан.

Балтабай бір қолымен есік ашты,
Тепкен соң, сорлы Оразкен далаға асты.
«Кірме, өл далада, иттің баласы!» – деп,
Бекітіп, іште тұрып есік басты.

Оразкен екпінменен құлай кетті,
Есі ауып, жансыз болып, сұлай кетті.
Әдейі өшіккендей тасбауыр жел
Дүрілдеп, астын үст қып бораи кетті.

Оразкен бас көтерді есін жиып,
Көз алды дулап кетті от боп күйіп.
Басынан сорғалаған қап-қара қан
Ағады үлбіреген бетке тиіп.

Дәрмен жоқ, көзі тұнып, тұр балбырап,
«Жасаған, жарылқа!» – деп, жәрдем сұрап.
Қар борап, дүрілдеп жел соққан шақта,
Кетеді сорлы Оразкен дір қалтырап.

ӨЛЕҢ

Тарықса жаным,
Ауырса тәнім,
 Сүйеуім бар демейтін.
Ол болса менде,
Қозғалса жер де:
 «Бұ не болды?» – демейтін
Жан сүйгенім – ол да өлең,
Жете алмасам, жолда өлем!

Жанымның жаны,
Тәнімнің қаны,
 Тіршілігім сенімен.
Ойландым – тоймадым,
Іздедім – қоймадым,
 Кеңес біраз менімен.
Естісе сені – жан иір,
Бағаң білмес көп сиыр!

ЛӘЗЗАТ ҚАЙДА

Бұл жарыққа шыққан соң,
Іздейді көңілім күн-түні
Қайдасың ләззат, рақат деп,
Таппады сал боп еш мұны.

Ойында ма бос өткен?
Қайғыланған ойда ма?
Жүйрік тазы, сұлу мен,
Қызойнақ иә тойда ма?

Байлықта ма, беклікте
Бетіне шірігі шықпаған:
Ас, ат беріп, жұрт аузын
Алып, оған ықтаған?

Ләззатты іздеп, көңілім
Аласұрған шарқ ұрып.
Біреуін де осы деп,
Қалмай жүрген бір торып.

Баяулады жалғыз-ақ,
Мінеки деп тұрақтап.
Ләззаттанып сөзіне,
Қолына кітап, Құранды ап.

Айтар сөзім ендігі
Аласұрған көңілге:
Оқу оқы, өнер қу,
Басқалардан түңіл де!

Жұрттың қамын көп ойла,
Уайым-қайғы жеп ойла!
Артта қалған сорлы жұрт
Алға бассын деп ойла.

ЖАЗҒЫ ТАҢ

Жып-жылы түн маужырап,
Көтерілген жерден бу.
Саф күмістей жалтырап
Тыныш жатқан тұнық су.

Көкке тиген биік тау
Құшақтасқан тұманмен,
Қосылысып есен-сау,
Бал алысқан құмармен.

Ақырын ескен жылы жел
Маужыратып, тербетіп,
Таң атсын деп жайнап гүл –
Өсіп балам ер жетіп.

Шырылдап торғай аспанда,
Бытпылдығы ән қосып,
Шала-жансар жатқанда
Табиғатқа жан қосып,

Таң алдында жалбарып,
Тәңіріге құлдық қылғаны,
Ісіне оның таңданып,
Көңілі хаққа сынғаны.

Міне, алтын таң атты
Күншығыстан ағарып.
Көтеріп зұлмат қанатты,
Жер де кетті жаңарып.

Таң, Күн деген – жер жаны,
Бұл екеуінсіз жоқ сәні.
Оқу-білім – ер жаны,
Жараспас ерге құр жаны.

ЖАС КЕЛІН

Жаңа түскен жас келін,
Кемпірлерге ас келін.
Орамал-шаршы бермесе,
Абұйырсыз тас келін.
Алғанға қабақ шытпаса,
Сонда болар бас келін.

Жаңа түскен келіншек
Болмайды тіпті еріншек.
Құдайдың берген тоқтығы –
Ас болады ірімшік.

Жас келіншек – тоқ қонақ,
Болмайды тіпті сұғанақ.
Арып-талып жүрсе де,
Ойлайтыны жақсы атақ.

Бұрқыраған дауылда,
Сабап құйған жауында,
Ләм деп бір сөз шығармай,
Жас келін жүрер сауында.

Бірін-бірі іздескен,
Қараңғыда көздескен,
«Басым жерге кіргенше,
Жаным – сен!» деп сөздескен.

Жас келіннің күйеуі –
Мұнын ашар сүйеуі.

АТАҚТЫ АҚЫН – СӨЗІ АЛТЫН ХАКІМ АБАЙҒА

Шын хакім, сөзің асыл – баға жетпес,
Бір сөзің мың жыл жүрсе, дәмі кетпес.
Қарадан хакім болған сендей жанды
Дүние қолын жайып енді күтпес.

Сөзіңе құлақ салып, баға бермей,
Қисайып, қыңырайды жұртың иттес!
Бұртиып, теріс қарап: «Аулақ жүр!» – деп,
Болды ғой жақын туған бәрі кектес.

Тыныш ұйықта қабірінде, уайым жеме,
«Қор болды қайран сөзім босқа!» – деме.
Артында қазақтың жас балалары
Сөзіңді көсем қылып, жүрер жөнге!

Ай, жыл өтер, дүние көшін тартар,
Өлтіріп талай жанды, жүгін артар.
Көз ашып, жұртың ояу болған сайын,
Хакім ата, тыныш бол, қадірің артар.

Жүрген жанның артында ізі қалар,
Етікші өлсе, балға мен бізі қалар.
Бір бай өлсе, төрт түлік малы қалар,
Жүйрік өлсе, артында сөзі қалар!

Сұм дүние сылаң беріп көптен өтер,
Сау қалғанның көбісі ертең бітер.
Тоқтамас дүниенің дөңгелегі,
Жүйріктің айтқан сөзі көпке кетер.

СОРЛЫ ҚАЗАҚ

Сорлы қазақ жан алқымға тығылып,
Қара күн кеп, тіккен туы жығылып,
Алға баспай, біткен ісі кер кетіп,
Нәр тата алмай, күшсіз, әлсіз бүгіліп.

Оқу-білім жақындатпай, жолатпай,
Қырын қарап, қазақ ісін ұнатпай,
Пыр-пыр ұйықтап сорлы қазақ тек жатыр,
Қанды жаспен екі көзін шылатпай.

Қозғал, қазақ, білімге жүгір, кез келді,
Қылышын алып, «надандық» саған кезденді.
Шетке лақтыр, тұмақтай алып, тұра кеп,
Ертеңді-кеш басыңа мініп езгенді!

Кітап әпер, оқысын балаң, қолына,
Малды аяма оқу-білім жолына.
Өнер алып, басқалармен қатар бол,
Жер жүзі бір адамзаттың ұлына!

Байғұс қазақ бас көтеріп, тұрар ма?
Көңілі түсіп, білім мойнын бұрар ма?
Күні туып оң жағынан, солдан – Ай,
Оқуменен жайнатып дүкен құрар ма?

ӨНЕР-БІЛІМ ҚАЙТСЕ ТАБЫЛАР

Ер жігіт өнер табар ерте қуса,
Ерініп шаршамастай, белін буса,
Ыртың-жыртың, жоқ-барға көңіл бермей,
Періште боп анадан қайта туса!

Жақын туған, бауыр деп айналмаса,
Қатын-сатын дегенге байланбаса,
Тынықпай, дамыл алмай ерте де кеш,
Ізденсе, кідірмесе, жайланбаса;

Дүниенің қайғысынан зарланбаса,
Көз қысып күлгеніне алданбаса,
Қақ жарар қара қылды тура бөліп
Айтылған сөз жайынан жалғанбаса;

Өсектен ат-тонымен алыс қашса,
Естісе, ұялғаннан бетін басса,
Жамандық – аты өшкірге жақын жүрмей,
Аяғын күндік жерден байқап басса;

Өзінен басқа жанды кем көрмесе,
Құтыртып, шабыстырып, жел бермесе,
Табылмас аузына су тамызұшы,
Өзінің тар етігін кең көрмесе!

Көзі ашық адамдарға жақын жүрсе,
Олардың әрбір сөзін үлгі көрсе,
Естіген сөз, көргенді бос тастамай,
Құлақ тігіп, көз салып, жиып-терсе;

Көңіл көзі ашық жанды дос деп білсе,
Мылқау, меңіреу, наданды қас деп білсе,
Бейнеттің мұнарланған шөл даласын
Ұжмақта хорлар тіккен қос деп білсе;

Білімсіз – қатқан, жансыз тас деп білсе,
Өнер-білім – қарны ашқа ас деп білсе,
Дүниенің теңізінде адасқанға
Тура жол көрсететін бас деп білсе;

Осы оймен тура жүрсе, бұлтармаса,
Басқаға мойын бұрса, көз салмаса –
Өнер-білім жер астында болса дағы,
Бір жетер, жалықтым деп тастамаса.

ТОЛҒАН АЙ

Тұрасың, мейірімді Ай, нұрың шашып,
Бұғып жүр қараңғылық бетін басып,
Толсаң да солсаң дағы айрылмайтын
Жолдасың – жұлдызыңмен қол ұстасып.
Далада жолаушыға сен жолбасшы,
Егерде жазатайым жүрсе адасып.
Дөңгелек, жарасымды ақ келбетің,
Жүресің жылжып қана әсем басып.
Ажары ақ жамбыдай сұлулардың
Жалғанда тіпті кетпес көркі асып.
Сәулеңнің түскеніне әлдеқандай
Теңіздер жан теңгермес жатқан тасып.
Мәз-мейрам көкте қатар жүргеніне
Жұлдыздар иек қағып жымыңдасып.

Жалғыз-ақ іштен сені жек көреді
Екі жар қол ұстасқан сыбырласып.
«Жарықта қарандап, бой көрінед!» – деп,
Бір-бірін сүйісе алмас мауқын басып.
Елжіреп көңілдері, құмар қанбай,
Айрылар біраздан соң амандасып.

ЗАРЛЫ СҰЛУ

Қайғыландың, зарландың,
Ісінді тастап, мұңайып.
Ойнамайсың, ойлайсың,
Күлкіңе салды кім айып?

Жалғыз қалсаң бір үйде,
Өзінді-өзің жылаттың,
Мөлдіреген көзіңді
Қайғылы жаспен шылаттың.

Көп ойладың тыншымай,
Түнде де кірпік бір қақпай.
Талмай көзің жұмбайсың,
Ағарып сүттей таң атпай.

Жана піскен алмадай
Толып бір тұрған шағында,
Жастық қызығын көрместей,
Неге сынды сағың да?

Қайғыға салды кім сені
Тыныштық жүзін көрместей?
Өмір бойы бітпестей,
Зарың мәңгі сөнбестей.

Ернінді қозғап қайғымен,
Қай жауызды қарғайсың?
Сені бүйткен бейбақтың
Санадан жүзі сарғайсын!

БАЛАЛЫҚ ШАҒЫ

Балалық шағы —
Патшаның тағы,
Ала алмас оны бағалап.
Көп өтпей жыл,
Тек жүрмей, біл,
Ілгергі күнді сағалап.
Үйрен білім жастықта,
Білмесең, жанға қастық та!

Білімге жүгір,
Жоқ ойдан түңіл —
Ерікке қоймай, ентелеп.
Қайтпас уақыт,
Қал дәмін татып,
Бос өткізбе еркелеп!
Жастық деген — бағасыз,
Қадірін білмес санасыз.

Жастық — алтын,
Құрып қал салтын,
Салты оның — үйрену,
Өнер қуып,
Бел бекем буып,
Надандықтан жирену!
Тұрма, қарғам, ұмтыл!
Аты өшкірден құтыл!

«Білімсіз – есек,
Опасыз» десек,
Сөйлеп, күліп жүрсе де.
Өлікпен тең,
Ит-құсқа жем,
Тірі боп ғұмыр сүрсе де.
Сондай болма, қарағым,
Даяр болсын жарағың!

Білген жан – көсем!
Сөйлесе – шешен,
Жұртты аузына қаратар.
Істегені – өрнек,
Қор қылмас ермек,
Нәрсені іске жаратар.
Білімдінің сөзі – ем,
Мейірімі көп, етек – кең!

Жұртына мақтаулы,
Сыбаға сақтаулы,
«Пәлі!» деп қарсы алар.
Іс қылар тежеп,
Жан-жүрек өжет,
Бет келгенді арсалар.
Қайда барса – сыйымды,
Білімі – мал, бұйым-ды!

ТІРШІЛІКТІҢ КӨРКІ – ЕРІК

Тіршіліктің көркі – ерік,
Адамдыққа ол серік.
Бір кірген соң қақпанға,
Қалар бұрынғы еркелік!
Ойламай барып ұрынып,
Өкінген аз ба ертелік?!

ҚАЗАҒЫМ

Қазағым, таянды ғой қылта мойын,
Жер, мал кетіп, бос қалды біздің қойын.
Қарашы өзіңе-өзің көз жүгіртіп,
Жараспас бұдан былай күлкі-ойын.

Жетті енді қам жер мезгіл, жатпа бекер,
Ойламау келешекті түпке жетер.
Надандық қоршап алған тұс-тұс жақтан,
Жан қорқып, дене тітіреп, есін кетер.

Тасталық болыстыққа таласуды,
Таласып, жаман көзбен қарасуды.
Мың-мыңның төгілуі жетер енді,
Ізделік аққан бұлақ – қара суды.

Бар жерді күннен-күнге алып жатыр,
Хохолдар алып қала салып жатыр.
Қырылысып өзді-өзімен қазақ сорлы,
Жерінен аузын ашып қалып жатыр.

Кел, қазақ, қолдағыдан құр қалмайық,
Отырайық жиылып, ондалайық.
Мың жылғы өткен қуам деп ата заңды,
Өнерден кеш қалармыз, ойланайық.

Жер қалар, біз жиылып қала салсақ,
Қайдағы онды жерді тандап алсақ,
«Ауыл болсаң – қоғам бол» деген сөзден
Бұлтармай, ертенді-кеш жүріп барсақ.

Сол шақта көп түкіріп – көл де болар,
Көлде толқын айдаушы жел де болар.
Мектеп, медреселер көп салынып,
Ағайын, тату-тәтті ел де болар.

Жиылмай өнерге аяқ баса алмаспыз,
Нық сіңген надандықтан қаша алмаспыз.
«Заман түлкі болғанда, тазы болмай»,
Биік қырдан алдағы аса алмаспыз!

Қарны ашып, мысық байғұс үйге кірді,
Қарады тіміскілеп әрбір жерді.
Жерден іздеп дәнеңе таба алмады,
Ілулі шаңырақта етті көрді.

Қарады етке мысық көзін сатып,
Алам деп секіреді кейде жатып.
Құдайға өкпелейді: «Қол бермедің,
Алар ем,— деп,— бұл етті ағаш атып!»

Не керек, ала алмады, азаптанды,
Ашудан өле жаздап аз-ақ қалды.
Қайтсе де ала алмасын білгеннен соң,
Мысығың өзіне-өзі тоқтау салды:

«Қой, не керек, бұ ісің тіпті ұнамас,
Естісе, бұл қылығың көпке ұнамас.
Сасыған, құрттап кеткен жасық етті,
Ханзада, жегеніңмен, ішке ұнамас».

Асылды, қолға түспей, жасық деуші,
Қолға түссе, жасықты майдай жеуші —
Артынан арқан бойы шығып тұрып,
Өз үйінде сабазың сыр бермеуші.

СҮЙГЕНІМЕ

Жандым-күйдім, сені ойлап, дамыл көрмей,
Еш жанға сенен басқа көңіл бермей.
Сен – бір жақ, жалған – бір жақ, қатар қойып,
Сені іздедім, жалғаннан қолым сермей.

Қайғы жұттым, «аһ» десем, шықты жалын,
Сыртым – сау, ішімде – өрт жанған қалың.
Күйдірген қалың өрттің зардабынан
Өлгелі тұр сүмірейіп сорлы жаным.

Сөзім, көзім айтып тұр сүйгенімді,
Қуарған, сарғайған жүз, күйгенімді,
Талған жүрек, жүдеген, солған дене –
Сүюдің қолына ен тигенімді.

Күні-түн сені іздедім, қайғы жедім,
«Отқа түскен сорлынды сүйші»,– дедім.
Төгілген көз жасыма бір німей,
Дененді аулақ салдың, қоспай жігің.

Жан ұрдым, жаным қидым, қайрылмадың,
Өміріңше «Кет әрменнен!» айрылмадың.
Шырылдап көз алдында отта жандым,
Тіліңмен де бір аяп қайғырмадың.

Күн болған көңілімде сенің сәулең,
Болып ем өмірімше сорлы әурең.
Міне, мен сені тастап кетпекшімін,
Қош енді, жанып-күйіп сүйген сәулем.

Мен таптым, сүймесен де, өзіме жар,
Керегің жоқ, мейірімсіз жолыңа бар.
Маған енді ол жармен тыныш, рақат,
Бәрібір жазы-күзі жауса да қар.

Өмірінше бірге, тастап кетпегі жоқ,
Сен сықылды қайғылы етпегі жоқ.
Өзгермес бір қалыпта кең тіршілік,
Бірде шаттық, бірде мұң жетпегі жоқ.

Қош, сәулем, бермен қара, сорлынды көр,
Амандас, мен кетейін, қолыңды бер.
Алдымда құшақ жайып қарсы алатын
Сүйген жарым – мейірімді ол қара жер!

ҚҰР ҚАЛЫППЫН

Сұлу қыз анадайдан сыландайды,
Теңімен ойнап-күліп, бұрандайды.
Адамзат бәрі ғашық, бәрі құмар,
Аһ ұрып, оны көрмей тұра алмайды.

Ептілер ебін тауып, жақындапты,
Болуға ең сүйгені жақын қапты.
Не қылсын өзінің қолы жеткеннен соң,
Меніреуді мен сықылды шақырмапты.

Білмеппін дәнеңесін сырт халықтың,
Сөз қатпай, таң атса да, құр жатыппын.
Ойламай, көз жүгіртпей, меніреу басым,
Жанаспай, жақын жүрмей, құр қалыппын.

ЖОҒАЛҒАН АЛТЫН

Апалап, уанбастан, жылаған күн,
Жүрем деп қаз-қаз тұрып, құлаған күн.
Еркелеп, құр былдырлап, өтірік жылап,
Алдына апам байғұстың сұлаған күн.

«Апа», «мама» деген сөзге тіл келген күн,
Ауызға тозаң-топырақ, күл келген күн.
Сенделіп мас кісідей ырған-қикаң,
Аттап аяқ басуға әл келген күн.

Біреу ұрысса, камығып, жас келген күн,
Ойға жалғыз емшек пен ас келген күн.
«Болар енді, тойдым», – деп ас қайтармай,
Бере берсе, ретпен дес берген күн.

Аяқ басып котанды, жүтірген күн,
Шешенің емшегінен түңілген күн.
Тыпыр-тыпыр ары-бері жарысқан боп,
«Кімді озды» деп, атаға жүгінген күн.

Тай мініп, желі айнала жарысқан күн,
Тең құрбы, балалармен алысқан күн.
Қымс етсе: «Әке, апа, тиеді!» – деп,
Жұдырықты кезек-кезек салысқан күн.

Батпаққа, қоға тартып, аунаған күн,
Көңілді ылғи ойынмен аулаған күн.
Ренжу, қабак шығу, мұңаю жоқ,
Жаңбыры қайғы-зардың жаумаған күн.

Қымбат күн, қолға түспес сен алтын күн
Беретін іздеп тауып жоқты бар қып.
Жарқ еттің, көз ашқанша ғайып болдың,
Ашылмас қара тұман қаптады тұн.

ОРАЗАДА

Таң алдында тамылжып,
Тәтті ұйқыға батқан шақ.
Бір тамақтың қамын жеп,
Ұйқылы-ояу жатқан шақ.

Тұра салып төсектен,
Дір қалтырап киініп,
Ойға кірер: «Кешікпен,
Уақыт бар»,— деп сүйініп.

Ауыз ашып, қол салып,
Ашылмай жөнді де көзі,
Келгенде қарын құралып,
Көрінді-ау Шолпан жұлдызы.

«Жылдам іш»,— деп жымындап,
Көз қысуын нетерсің?
«Қарбытып іш, тынымдап,
Аштан өліп кетерсің!»

Алдына әкеп қатар қой,
Қай сүйгенін тандасын.
Шай, қымызға әбден той,
Көңілде іңкәр қалмасын.

Түндік жабық, от жарық,
Үйге сәуле кірмейді.
Іш, той, ындыныңды жарыт,
Танды үйден көз көрмейді.

Ораза деген қазаққа
Құлшылық емес, әдет қой.
Еріксіз жүрмей азапта,
Пайданы ойла, қам ет, қой.

ТІЛЕГІМ

(Қыздың зары)

Қайғылы қыс қар, боранмен қорқытып,
Жанға рақат жайнаған жаз бітпесе,
Сыландаған алтын күнім тез өтіп,
Қайғы-мұңмен жас төгер шақ жетпесе;

Жасыл шешек, қызарған гүл солмаса
Қаны қашып, көркі бітіп, қуарып,
Періштедей жас қыз қатын болмаса,
Алмадайын қызыл беті суалып;

Алмаспаса, өзгермесе бұ дүние,
Жақсы-жаман тұрса өзінің қалпында!
Бірақ білген, солай қылған Тәңірі не,
Мен де көндім, басымды идім алдында.

Берсін атам, малға сатпай, теңіме,
Маған жолдас ол мал болмас, ер болар!
Құр қызықсаң ата заты, тегіне,
Көзің нұры балаң өмірі шер болар.

Мейірімді Ием, таза, нәзік әйелді
Қара жүрек қазаққа неге жараттың?
Аһ, зар қылды, құлағына кім ілді?
Сорлыларды жауыздарға қараттың!..

КҮЗ

Бұркырап қара дауыл соғып тұрған,
Көкорай түсі қашып солып тұрған.
Шыдамай қатты ызғарлы жел өтіне,
Бүрісіп ағаш, шөптер тоңып тұрған.

Көрік жоқ ойда-қырда шығып жүрсең,
Естілмес құс, құрт даусы құлақ түрсең.
Қақтанған, жамыла түсіп, от маздатып,
Көресің кемпір-шалды үйге кірсең.

Масатыдай құлпырған жердің жүзі,
Аяқ бассañ – табанға өтер сызы.
Кемпір болған бет-аузы қатпарланып,
Бұрандаған кешегі сұлу қызы.

Қысқасы, жер жүзінде көрік біткен,
Қараған да, сұлу қыз қайта кеткен.
Жыламсырап, мұңайып жанды-жансыз,
Қатты аязды, қайырымсыз қысты күткен.

Осы уақыт шаһарға тұрсаң қарап,
Түрлі жұрт түрлі істе жүрген тарап,
Көше бойлап, оқуға шапшаң басып,
Шаттықпен жас балалар боқша арқалап.

Қыс, күз болмас оларға көңілсіз шак,
Оқу біліп, айырар қара мен ак.
Өнерленген дүниеге ұстад болған,
Қолдарында олардың тәж бенен так.

Қарасаң сонда қазақ арасына,
Ойнаған жалаң аяқ баласына,
Кетеді іш елжіреп, жанып-күйіп,
Көңілдің тұз сепкендей жарасына.

Жас өмір надандықта өткен босқа,
Оқымай, өнер қумай жазы-қыста.
Білімнен ат-тонымен қашқан қазақ
Сайлауға таласуға қандай ұста.

Баласын оқытумен жок жұмысы,
Ел бұзу, малын шашу – барлық ісі.
Ойлаған бір күн бұрын тандағы істі,
Япырым-ау, айтсаңдаршы, бар ма кісі?

Басқа жұрт балалары оқу қуған,
Біліммен өз жұртының бетін жуған.
Ішіп-жеп, босқа жүрсе хайуан малдай,
Адамзат жер жүзіне не үшін туған?!

Қор болдық, өнер қумай, қайран елім!
Күш кетіп, талай жаннан көрдік керім.
Сұлық боп, жан шыққалы тұр таяулап,
Мандайдан шып-шып шығып өлім терім.

Ойламай отқа түскен неткен жанбыз,
Сөз ұқпас мылқау, меніреу, жүрген жалғыз.
Көрінбес көзге түртсе қараңғыда,
Япырм-ай, қалдық па енді тіпті таңсыз?!
Тақаулы тамағында өткір пышақ,
Тек жатыр тұяқ серіппей сонда да аңсыз.
Тындамас, сөзге түспес, ырыққа көнбес,
Болды ма қайран қазақ тастай жансыз?
Жер кетті, жаның кетті, кам жемедің,
Құл болдың қара табан енді малсыз.
Ортаға қамап алып қырып жатыр
Қара жүрек «надандық» қолмен сансыз.
Қазағым, арыстаным, қайратты ерім,
Тұрдың ба қару қылмай, құр амалсыз?
Өзіндей адамзаттар не ғып жатыр,
Бос жүрсің баспанасыз, үйген тамсыз,
Сандалдың: алдың – боран, артың – тұман,
Түк көрмей сәуле берер шырақ-шамсыз.
Білімсіз ит надандық жеңгені ме?
Буының қалтырайды болып әлсіз.

МЕН СОРЛЫ

(Шәкірттің зары)

Талайсыз, бақсыз мен сорлы,
Бір ісім оңға бармаған.
Мен не жаздым о ғұрлы,
Тәңірі мұнша қарғаған?

Талпындым, түстім ізіне,
Ондалмады бір ісім.
Қарамай құлың жүзіне,
Алла-ау, көрсеттің қысым.

Бел будым, түстім әр жолға,
Тілегім қайтсем табам деп.
Қарамадым оң-солға,
Тілегім үшін шабам деп.

Не қылсам да түспеді
Уысыма қуғаным.
Жібермеді, күштеді
Жақын бауыр, туғаным.

Таласқа салды жиғанын,
Барын, арын аямай.
Оқуға бермей – тыйғанын,
Алды-артына қарамай.

Білім іздеп сусаған
Жылайды пендең алдыңда.
Мейірі кең Жасаған,
Құралақан қалдым ба?..

АЛДАНҒАН СҰЛУ

Күні кеше толған ай жүзің еді,
Сикырлы қара нәркес көзің еді.
Мап-майда мамық қардай мінсіз денен
Бейне бір бақшадағы үзім еді.

Жел тимей, кірсіз тұрған кезің еді,
Жандыға жақсы дәру сөзің еді.
Басып кеткен пайғамбар іздеріндей,
Қадірлі аяқ басқан ізің еді.

Ал бүгін ол көріктің бәрі де жоқ,
Ақ марал, аяғыңа дәл тиген оқ.
Өкіндің, жастық, мастық ісің өтті,
Аһ ұрдың, сыртың – жалын, ішінде – шок.

Тіліне қу түлкінің тез алдандың,
Ойламай тандағыны, тез құп алдың.
Тап-таза ат, көркем көрік – бәрі кетіп,
Өмірінше құтыла алмас отта қалдың.

Таралды жұрт аузына жаман атың,
«Бұзылған!» дейді енді жақын, жатың,
Ызындап ол да, бұл да сол сөзді айтар,
Жас төкпей нағып сонда шыдар дәтің.

АЙҒА

Күн батып, қараңғылық канат жайды,
Аспанда сансыз жұлдыз жарқырайды.
Отырған қараңғы үйдің терезесінен
Көремін мұнды, нұрлы толған Айды.

Қайғылы Ай, тұрсың көкте түсің қашып,
Қайғылы жер жүзіне нұрың шашып.
Жылжисың ақырын ғана қорыққан жандай,
Жүргендей жол таба алмай бейне адасып.

Бір жауыз сөндірмек пе әлде нұрың?
Үстіңе кигізбек пе қара құрым?
Жоқ әлде қазіргімен жұмысың жоқ,
Қайғыға түсіре ме өткен күнің?

Кім білед, өткен күнің алтын шығар?
Ажарың бейне күндей жарқын шығар?
Көп жұлдыз – әлде күшпен, әлде іспен
Еріксіз артына ерткен халқың шығар.

Жоқ шығар ешбір бөгет онда жолда,
Еркінмен құлаш жайып оң мен солға,
Мезгілмен толу, солү билігі де
Ол уақыт емес шығар басқа қолда?

Қайғылы Ай, мен де сенің қайғыңа ортақ,
Менде де бұрын бар еді тәж бенен так.
Жас едім, жалынды едім, батыр едім,
Қолыма қонып еді ол уақыт бак.

Кең дала, көресің ғой, ана жатқан
Жібектей жасыл шөптер бетін жапқан.
Асқар тау, балдан тәтті сулары бар,
Әне, сол анам еді мені тапқан.

Салушы ем асау тайдай қойнында ойнақ,
Жүруші ем ертенді-кеш ылғи ойнап.
Ішуге ас, минуте ат – бәрі даяр,
Көрмеп ем өмірімде қайғы ойлап.

Дариға, жауыз тағдыр қатты алдады,
Бақ-дәулет – алмағаны еш қалмады.
Тас жүрек көзім нұры – анамды алып,
Еңіреген мен жетімге көз салмады.

Мінеки, қамаудамын тар үңгірде,
Мұнысы – көмгені ғой тірі көрге.
Мейірімді Ай, мені дағы жаныңа алшы,
Болайық екі мұңдық біздер бірге.

Ант етіп айрылмасқа бірігейік,
Ас-сусыз, мың бейнетпен жол шегейік.
Тындайтын бар ғой тілек әділ Алла,
Көл қылып қан аралас жас төгейік.

Сұрасақ, тілек қабыл болмас па екен?
Жолымыз жылап шеккен оңбас па екен?
Кеше ұшқан басымыздан бақыт құсы
Тағы да қайта айналып қонбас па екен?

АЙДА АТЫҢДЫ, СӘРСЕМБАЙ

Айда атыңды, Сәрсембай,
Ағарып алтын таң атпай
Шығайық қырға, далаға.
Шу-шу-шу...
Өттең ғана бұл оқу!
Келмес едім қалаға.

Қарашы кейін бұрылып:
Таудай болып созылып
Қала – бір жатқан дәу пері.
Айналасы – тұман, түн,
Дем алысы – от, түтін,
Жарқ-жүрк етер көздері.

Сөзі у-шу, ың да жың,
Сасық иіс ауыр тым,
Тұншықтым ғой, Құдай-ай!
Кейін қарап нетеміз,
Ауылға қашан жетеміз,
Айдашы атты, Сәрсембай!

Әйелдері ұятсыз,
Күнде сүйгіш, тұрақсыз,
Қылмындасар, керілер.
Жүздерінің қаны жоқ,
Көздерінің жаны жоқ,
Еркектері – «перілер».

Оларда отты жүрек жоқ,
Тамақтан басқа тілек жоқ,
Қорсылдаған «доңыздар».

Түн баласы перілер,
Жұмақтан артық көрінер –
Оларға сасық үңгір тар.

Көкті көрмес көр олар,
Қарашы, қанша жұлдыз бар,
Күліп қана жүзеді Ай.
Қалаға келіп қаңғырдым,
Сар даламды сағындым,
Айда атынды, Сәрсембай!

Әлде ұйқың келе ме?
Сәрсембай-ау, сен неге
Шырқап бір ән салмайсың?
Жетесің туған жеріңе,
Еркелеткен еліңе,
Жүрегім, неге жанбайсың?!

Сарыаркамның топырағы –
Менің жаным шырағы,
Кеудемді төсеп жатамын.
Оның жібек желінің,
Тәтті, кәусар көлінің
Қазір дәмін татамын.

Қайрылып кейін қараман.
Шықтық па ұзап қаладан,
Айтшы, жаным ағатай?
Кейін қарап нетеміз,
Ауылға қашан жетеміз,
Айдашы атты, Сәрсембай!

БҰЛБҰЛ

Сайрайсың мұнды күймен жүз құбылтып,
Кейде аян, кейде желіс, кейде сылтып.
Денені суытасың, ысытасың,
Тұрасың маужыратып кейде жылытып.

Құясың тәтті дауыс тамылжытып,
Тұрады жан-жануар дәмін жұтып.
У-шу жоқ, қарқ-шиқ еткен қарға, торғай
Ұялып әлдеқайда кеткен жытып.

Ұста сөз, мұнды даусың басты байлар,
Токтаған шабуынан құлын-тайлар.
Даусыннан елжіремес нәрсе бар ма,
Жас төгер бойы балқып терең сайлар.

Бұлбұл құс! Көзімде жас, кеудемде от,
Болып, мен саған келдім, ішімде шок.
Дертіме сенен ғана дәрмен болар,
Басқадан, анық білдім, еш пайда жоқ.

Бұл жерден ұшып кетші сәулем жаққа,
Барып қон нәзік қана бір бұтаққа.
Сөйле оған ашындырып менің жайым,
Көңілін елжіретпей қанат қақпа!

Жүз құбылт дауысынды, өрте өзегін,
Өртенсін, қызыл жалын қыл төсегін.
Ойын ал, бойын балқыт, сүйдір мені,
Қалсын ол ойлай алмай өз есебін.

Тез, бұлбұл, мұнды дауыс, сиқыр тілдім,
Дәрменді қалың дертке сенен білдім.
Қылмасаң бір мейірім, сорлы пендең,
Қайғыдан, қолым жетпей, міне, өлдім!

ОРАЛ ТАУЫ

Таласқан аспанменен көкпеңбек тас,
Қарасаң төбесіне, айналар бас.
Жасаған мейірімі кең қадір Тәңірі,
Шығарған сол тауынан алтын, алмас.

Тұрғаны мұнарланып өсіп жалғас.
Жіп-жіі, шытырманды түрлі ағаш,
Қарағай, шырша-батыр бір қалыпта:
Шілде, жаз, қысын, күзін есіне алмас!

Ішінде аю, қасқыр, түрлі аң толған,
Адамзат батып жалғыз аяқ салмас.

Бір күнде сенің иең түрік еді,
Орын ғып көшіп-қонып жүріп еді.
Қорықпайтын таудан, тастан батыр түрік
Қойныңа жайыменен кіріп еді...

Ер түрік ен далаңа көрік еді,
Отырса, көшсе, қонса – ерік еді.
Тұрғанда бақыт құсы бастарында,
Іргесі, жел-күн тимей, берік еді.

Тұрақсыз бұл жалғанда опа бар ма,
Сақтан, алдар, бой салып жақын барма!

Бүгінгі күн жан досың болып жүріп,
Құлатып кетер ертең сені жарға.

Қарашы төңірекке мойның бұрып,
Алтай, Орал бойында тұрған түрік
Аты да, заты да жоқ, дыбысы жоқ,
Жоғалған әлдеқайда іріп-шіріп...

Осындай атамекен жерлеріне,
Қасиетті атаның көрлеріне
Аузы түкті шетелдер не болып,
Көрсетіп тұр қысымды ерлеріне.

Анамыз бізді өсірген, қайран Орал,
Мойның бұр тұңғышыңа, бермен орал!
Қосылып батыр түрік балалары,
Тапталпа, жолын кесіп, тізгінге орал.

Еділ, Жайық, Сырдария –
Белгілі жұртқа ескі су,
Тәтті, дәмді, тармақты
Ұзын Ертіс, Жетісу.
Осы бес су арасы
Сарыарқа деген жер еді,
Туып-өскен баласын
Айбынды ер Алаш дер еді.
Еркін шауып ойнақтап,
Тілеген отын жер еді.
Қонысы – жібек ну тоғай,
Айдын шалқар көл еді.
Есіл менен Нұрадай
Екі енеге телі еді.
Қой үстіне бозторғай
Жұмыртқалап ол күнде,
Жарлы жан жоқ Алашта,
Бай пейілі кең еді.
Қайыры көп ағайын,
Кедейде жоқ уайым –
Керек болса, бір тайын
Сұраусыз ұстап мінеді.
Болсын жаты, жақыны,
Жоқ асынан тартыну.
Жылы жүзді бәйбіше
Керсендей үлкен аяқпен
Ұстата саумал береді.
Шыға қалса бір жұмыс,
Ұзап кетпек – артық іс,
Бітімге биге келеді.
Қасымның қасқа билігі,

Есімнің ескі билігі
Алдында сайрап жатқан соң,
Көпті көрген көне би
Қара жолмен желеді.
Бір тиын пара алу жоқ,
Қисыққа құлақ салу жоқ,
Туралық, шындық – екеуін
Қаз-қатар ғып жегеді.
Сол екеуі алдында
Бір бұлтармай жүреді.
Ақназар сынды әділ хан,
Абылай сынды ер сұлтан,
Қаракерей Қабанбай,
Қанжығалы Бөгембай
Ақ найзаның ұшымен,
Ақ білектің күшімен
Дұшпанға қысым көрсеткен,
Қаз дауысты Қазыбек,
Қара палуан Жәнібек
Жалғанда тумас ер еді.
Кеше Шөже, Орынбай,
Жанақ, Біржан, Наурызбай –
Бір сөзі мың ділдалық,
Алты алашқа атақты
Бәрі ақын, сері еді.
Шілдеде самал ескенде,
Жайлауға ауыл көшкенде,
Ат-айғырға мінісіп,
Қыз-бозбала жарасып,
Тереңнен әзілдескенде,
Тісі меруерт тізілген,
Белі қыпша үзілген,

Хор сықылды сол сұлу
«Ха-ха-ха!» деп күлгенде,
Бұйық жатқан кең дала
Бейне бір жаны енеді.
Сылдырап аққан өзенге
Үй тігіп, дереу конысып,
Бұрала басып былқылдап,
Әзілдесіп, сынқылдап,
Жас келіншек, жас қыздар
Кереге жайып, уық байлар,
Үйден үйге жүрісіп.
Өткен күнді ойласам,
Ойға терең бойласам,
Кешегі қайран қазақтың
Сәулеті мен дәулеті
Көз алдыма келеді...
Күшін кеткен баяулап,
Жүрсін атсыз, жаяулап.
Ит надандық желкенде
Шабайын деп андып тұр,
Қылышын ұстап таяулап.
Арыстаным, сұнқарым,
Қажымас, талмас тұлпарым,
Басың көтер, тұр енді!
Батқан екен ол күнің,
Жеткен екен бұл түнің.
Өткенді ойлап қайғырма,
Әр кәмалға бір зауал
Ежелден болмақ емес пе?
Ескіше тұрып егеспе,
Заман — түлкі, тазы бол,
Базарша дүкен құр енді.

ЖАЗҒЫТҰРЫ

Су акты, жетті апрель, қырдан ойға,
Секіріп арық-тұрақ кетті тойға.
Жас бала: «Жазғытұры туды», – десіп,
Жабағы, көтерем тай, ақсақ қой да,
Қуанып жан-жануар, алшаң басып,
Қалмады қайғы-уайым ешбір ойда,
Нұрлы күн алтын нұрын шаша бастап,
Шықсын деп қысқы ызғар өткен бойға.

Су ақса, тау жаңғырар сылдыр қағып,
Дәл сұлу бұрандаған шолпы тағып.
Түрлі үнмен жаңа келген жылдың құсы
Тұрғандай қобыз ойнап, әнге салып.
Ұлы бай жылқы қамап, қыл күзеуге
Белсенген жылқышыға нокталатып.
Балалар етек түріп, зыр жүгіріп,
Батпаққа бірін-бірі домалатып,
Қырдағы жылқышар ұйқы көрмес,
Қолынан қулық бие құлындатып.

Май кірді, жер құлпырды, гүлдер жайнап,
Жібектей көкорайлар жатқан жайрап,
Сұлудай бұрандаған бұтақтарда
Ән салып әр түрлі құс тұрған сайрап,
Суыктан тоңып өлген шыбын-шіркей
Тіріліп, қанат қағып, быж-быж қайнап,
Аспанда күн күркіреп, от жаркылдап,
Жылы жел қара бұлтты тербеп айдап.
Уызға жаңа тойған жас құлынды
Шыңғыртып жылқышылар ұстап, байлап,
Азырақ күйлі шыққан қысыр тайын

Балалар шапкыласқан мініп жайдақ,
Қыс қысқан арық-тұрақ, жаман-жәутік
Кетті ғой әлдеқашан тырақайлап.
Жаратқан жанға рақат жазғытұрды
Шүкір қыл бір Аллаға «я, құдайлап».

ТУҒАН ЖЕР

Бұл жарыққа аяқ басып туған жер,
Кіндік кесіп, кірім сенде жуған жер.
Жастық – алтын, қайтып келмес күнімде
Ойын ойнап, шыбын-шіркей қуған жер.

Жаратылдым топырағыңнан, сен – түбім.
Жалғаны жоқ, бәрі сенен жан-тәнім.
Сенен басқа жерде маған қараңғы,
Жарық болар Шолпан, Айым, сен – Күнім.

Тәтті суың дәмі аузымнан еш кетпес,
Қалың нуың, қыр, суыңа жер жетпес.
Кең даланда ойын ойнап қалсамшы,
Жазу болып адамзатқа ер жетпес!..

Балақ түріп, қозы қуып, жарысып,
Батпағында тең құрбымен алысып.
Түнде – ақсүйек, алтыбақан, ал күндіз
Үйретем деп асау тайға жабысып.

«Адам басы – Алла добы» деген рас,
Қалай қуса, солай кетпек сорлы бас.
Кім біледі, мен де шетке кетермін,
Туған жерім, сені тастап басым жас.

ОТ

Күннен туған баламын,
Жарқыраймын, жанамын,
Күнге ғана бағынам.
Өзім – күннің, өзім – от,
Сөзім, қысық көзім де – от,
Өзіме өзім табынам.
Жерде жалғыз Тәңірі – от,
Оттан басқа Тәңірі жоқ.

Жалынмен жұмсақ сүйеді,
Сүйген нәрсе күйеді,
Жымып өзі жорғалар.
Ұшырағанды шоқ қылар,
Шоқ қылар да, жоқ қылар,
Мұның аты От болар.
Мен де отпын – мен жанам,
От – сен, Тәңірім, табынам.

Әдемі отпен – аспаның,
Бәрі жасық басқаның,
Жалын жұтам – тез тоям.
Әулием, ием, құтыма,
Теңсіз Тәңірім – отыма
Әлсін-әлсін май құям.
Май құямын – өрлейді,
Құлашын көкке сермейді.

Кейде жылан арбайтын,
Кейде аждаһа жалмайтын,
Сескенбес, сірә, кім сенен!

Шынында, менің өзім де – от,
Қысылған қара көзім де – от,
Мен – оттанмын, от – менен.
Жалынмын мен, жанамын,
Оттан туған баламын.

Қараңғылық бұққанда,
Қызарып күн шыққанда,
Күн отынан туғанмын;
Жүрегімді, жанымды,
Иманымды, арымды
Жалынменен жуғанмын.
Жүрегім де, жаным да – от,
Иманым да, арым да – от.

Жарқырап от боп туғаннан,
Белімді бекем буғаннан,
Қараңғылық – дұшпаным.
Сол жауызды жоюға,
Соқыр көзін оюға
Талай заулап ұшқанмын.
Әлпіге¹ барғам Алтайдан,
Балқанға барғам Қытайдан...

Заулап, өрлеп аспанға,
Әлпіден әрі асқан да
Отты Атилла, Баламер
Мен едім. Тағы барғанда
Ойран салып Балқанға
Жолбарыс Жошы, Сүбітай ер

¹ Альпі – асқар таудың аты (М. Жұмабаевтың ескертпесі).

Шалғай-шалғай жер шалып,
Басылдым біраз от алып...

Кеше маған тіл келді,
Күнбатыстан жел келді,
Қараңғылық қаптады.
Ұяттан әсер қалмады,
Идеалды – Алланы
Қарын деген таптады.
Күнім, заулап жана гөр,
Күнбатысқа бара гөр.

Енді заулап жанайын,
Күнбатысқа барайын,
Бір шетінен тиейін.
Қараңғы тас қаласын,
Жалмауыз жауыз баласын
Жалынмен жалап, сүйейін:
Не қалар екен қаладан,
Жалмауыз жауыз баладан?!

Күннен туған баламын,
Жарқыраймын, жанамын,
Күнге ғана бағынам.
Өзім – күнмін, өзім – от,
Сөзім, қысық көзім де – от,
Өзіме өзім табынам.
Жерде жалғыз Тәңірі – от,
Оттан басқа Тәңірі жоқ.

*Устремляя наши очи
На бледнеющий Восток,
Дети скорби, дети ночи,
Ждем, не придет ли наш Пророк.*

Д. С. Мережковский.

Күнбатысты қараңғылық қаптаған,
Күні батып, жаңа таңы атпаған.
Түнеріп жүр түннен туған перілер,
Тәңірісін табанына таптаған.

Күнбатысты қараңғылық қаптаған,
Көгінде жоқ жалғыз жұлдыз батпаған.
Түн баласы Тәңірісін өлтіріп,
Табынатын басқа Тәңірі таппаған.

Күнбатысты қараңғылық қаптаған,
Жалғыз жан жоқ қараңғыда лақпаған.
Білген емес – иман деген не нәрсе,
«Қарын» деген сөзді ғана жаттаған.

Түн баласы... Түн жолына түскен ол,
Сақаусың деп Мұса тілін кескен ол,
Тәңірінің сүйікті ұлы Айсаның
Тітіркенбей ұрттап қанын ішкен ол...

Түн баласы түнерген түн жамылған,
Аллаға емес, әзәзілге табынған.
Інжілді өртеп, табанға сап Құранды,
Өділдікті күткен ессіз қарыннан.

Түн баласы өмірінде араз таңменен,
Қабыл ұлы ауызданған қанменен.
Табынатын құр денеге жануар,
Болған емес жұмысы оның жанменен.

Төгілмей ме кемерінен асқан су,
Өлтірмей ме жайылған соң күшті у.
Түн баласы түнеріп тұр өлгелі,
Көзінді сал – күнбатыста қанды шу.

Көзге түртсе көрінбейтін қара түн,
Күнірене ме, күле ме әлде әлдекім?
Жылайды да, шулайды да ұлиды,
Бұл кім? Бұл ма – түн баласы түссіз жын.

Қап-кара түн. Түн баласы күніренед,
Күніренумен бір-біріне үн беред.
Сөгінеді, сүрінеді, жығылад,
Қара түнде көр көзімен не көред?!

Қап-кара түн. Толқындары қара қан,
Қара түнде өңшең соқыр шұбырған.
Сол шұбырған сансыз соқыр алдында
Ентелеген кәдімгі Иван есалаң.

Қап-кара түн. Шегір көзді жындар жүр,
Қап-кара түн. Қайғы мен қан ойнап тұр.
Қайғы менен қара қанға тұншығып,
Түн баласы ауыр ойлар ойлап тұр.

Қап-кара түн. Уақыт ауыр өтеді,
Ой артынан ойлар келіп кетеді.

Түн баласы көр көзінен жас төгіп,
Күншығыстан бір пайғамбар күтеді...

Ерте күнде жаң бар еді түн туған,
Қап-қараңғы түн ішінде Күн туған.
Отты Күннің сәулесінен от алып,
Отты көзді, отты жанды Гун туған.

Ерте күнде отты Күннен Гун¹ туған,
Отты Гуннен от боп ойнап мен туғам.
Жүзімді де, қысық қара көзімді
Туа сала жалынменен мен жуғам.

Қайғыланба, соқыр сорлы, шекпе зар,
Мен – Күн ұлы, көзімде Күн нұры бар.
Мен келемін, мен келемін, мен келем –
Күннен туған, Гуннен туған пайғамбар.

Соқыр сорлы, көрмей ме әлде көзің көр?
Күншығыстан таң келеді, енді көр.
Таң келеді, мен келемін – пайғамбар,
Күт мені сен, «лахауланды» оқи бер.

Күншығыстан таң келеді – мен келем,
Көк күніренед: мен де көктей күніренем.
Жердің жүзін қараңғылық қаптаған,
Жер жүзіне нұр беремін, Күн берем!

Қап-қара түн. Қайғылы ауыр жер жыры,
Қап-қара түн. Күніренеді түн ұлы.
Күншығыста ақ алтын бір сызық бар:
Мен келемін, мен пайғамбар – Күн ұлы.

¹Гун – түріктің арғы атасы (*М. Жұмабаевтың ескертпесі*).

КҮНШЫҒЫС

Қысық көзді Күншығыс,
Бұл тұруың қай тұрыс?
Серпіл енді, алыбым!
Күңіреңтіп жерді ыңыраншы,
Күнбатысқа көз салшы,
Көрдің бе қанның жалынын?

Күнбатысты шаң басқан,
Шаң емес, қара қан басқан,
Тарсыл-күрсіл, қанды атыс.
Көп білем деп – бөлуге,
Көп күлем деп – өлуге
Жакын қалды Күнбатыс.

Дария еді ол өкірген,
Шапшып көкке лепірген,
Жемірілді кемері.
Өлгелі жатқан құрт ауру,
Жан-жаққа сүзіп көз салу –
Қолынан енді келері.

Ібіліске ерген есерлер,
Өзімшіл кеуде кеселдер
Тұншықсын, қанға боялсын.
Оның өлген үнімен,
Қанды батқан күнімен
Күншығысым оянсын!

Қысық көзді Күншығыс,
Болсын соңғы бұл жүріс,
Күнбатысқа жүрелік.

Желкілдеген туменен,
Жер күніренткен шуменен
Қаласына кірелік.

Күл қылайық қаласын,
Құл қылайық баласын.
Жоқ, жоқ! Ашу басалық!
Гүл қылайық қаласын,
Ұл қылайық баласын,
Мейірім есігін ашалық.

Мұндарларды адасқан,
Айрылып естен шатасқан
Күншығыстың жолына
Салайық, шетсің демейік,
Аямайық, көмейік
Күншығыстың нұрына...

Терең теңіз тебіренді,
Күншығысым күніренді,
Қырағы көзім көреді:
Желкілдеген туменен,
Жер күніренткен шуменен
Қара бұлт қаптап келеді.

Әй, сен, кесел Күнбатыс!
Бұл жатуың қай жатыс,
Жоғал жылдам жолымнан!
Болмаса, қорықсаң өлімнен,
Үмітің болса өмірден,
Ұста менің қолымнан!

ЕСІМДЕ... ТЕК ТАҢ АТСЫН!

Ол күнді ұмытқам жоқ, әлі есімде,
Таянып келгенінде күн бесінге,
Кең дала ұксап тұрды қол тимеген
Керілген кербез сұлу ақ төсіңе.

Құйылып тұрды көктен жұмақ нұры,
Құбылып хор даусындай құстар жыры,
Таласып аспан-көкке алтын тауы,
Арқаның суы – күміс, жібек – қыры.

Сайланып сол мезгілде шықтық жонға,
Қыранша көз жүгіртіп оң мен солға,
Ақ найза алты құлаш белге байлап,
Айнымас алдаспанды алып қолға.

Қанатты, қажымайтын тұлпар міндік,
Жібекпен жетпіс қабат белді будық.
Құрсанып қылыш өтпес мұздай темір,
Қиядан қыран құсша жауға ұмтылды.

Аспаннан сорғаласа суға сұңқар,
Сүңгімей үйрек сорлы нағып тұрар!
Ақырған арыстанның айбатына
Шыдар ма қоян жүрек қорқақ құлдар?!

Жау қашты құр қарадан быт-шыт болып,
Қайратқа дене, отқа жүрек толып,
Ауыздан «а» дегенде жалын шығып,
Арқада жаттық сайран, сауық құрып.

Бақ шіркін бір күн қонып бауырыңа еніп,
Кетпек қой ертеңіне-ақ алдап, күліп.
Алтын Күн аспандағы қайдан білсін
Қаптарын қапылыста қара бұлт!

Жолбарыс жүргенінде маң-маң басып,
Жүрегі, қайратына көңілі тасып,
Ойлай ма, қу қаңбақты таса қылып,
Жатқанын жасырынып мерген пасық?!

Еліктің еркетайы, ардақтысы,
Алтайдың ақиығы – алғыр құсы,
Алаштың¹ Арқада еркін ойнақтаған,
Жол тосқан жауыз жауда болды ма ісі?

Мас болып күш пен қайрат, қалың бұға,
Алданып ойын-күлкі, сауық-шуға,
Сергімей жата беріп, сезбей қаппыз,
Жақындап барып қапты Күн батуға.

Күн алтын жан-жағына сәуле шашты,
Жарық пен қараңғылық араласты.
Сәулесі қызыл алтын – сәлемі еді,
«Көргенше қош, алаш!» – деп амандасты.

Ай туып, Күн орнына көкте қалқып,
Гүлдерден мас қыларлық иіс аңқып,
Төңірек тыныш ұйқыға батқан шақта
Кетіппіз біраз ғана біз де қалғып.

¹ Алаш – қазақ деген мағынада.

Сужүрек мана қашқан жасырынып,
Жақындап келген бопты аңдып тұрып –
Қорқақ құл ұрлықты да ерлік санап,
Қуанып алласына басын ұрып.

Мезгілше, мейлі келсін, тісі батсын,
Сұр жылан, өзі оятар, қатты шақсын.
Жанадан жолбарыстай ұмтылармыз,
Көрелік төңіректі, тек таң атсын!

КӨҢІЛ

Сұм көңілге разы емен мен,
Тез жанад да, тез сөнед.
Бір тілегін істесең сен,
Оған басқа ой келед.

Жас баладан артық жеңсік
Мұндай нәрсе көрмедім.
Тұрағы жоқ шайтан секек,
Тіпті-ақ сырын білмедім.

Бір жар іздеп, болса әуре,
Таптым, бардым қасына.
«Аш құшағың,– дедім,– сәуле!»
Шомылып көз жасыма.

Жанған жүрек, жасты көріп,
Көңілі сенгіш перизат:
«Ақырын,– деді қолын беріп,–
Жанба, сәулем, көрме жат!»

Жанып-күйіп сүйсе танда,
Кешке сөнген ол отсыз.
Бүгін мұнда, ертең анда,
Тым-ақ нәрсе ұятсыз.

ЖАРЫМА

От жұтқан туысқанның халін көріп,
Күнәсіз судай аққан қанын көріп,
Айрылған ар-намыстан қарындастың
Көз жасы, қалың қайғы, зарын көріп;

Елжіреп жүрек-бауырым, ішім еріп,
Бейнетке белді буып, қолды беріп,
Ант етіп айнымасқа ес білгеннен,
Байлаулы бауырыма тілеп ерік,

Жан жарым, ұзақ, қиын түстім жолға,
Алдымда түпсіз дария, сор да, ор да.
Бетпақ шөл: сусыз, отсыз, қайнаған құм,
Ысқырған жылан, шаян оң мен солда.

Өткелсіз, қарлы, отты таулар асқар,
Мейірімсіз табан тілер қия тастар...
Кім білед, қуат құрып, арып-талып,
Төгетін күндер болар ыстық жастар.

Сол күнде, алтын сәулем, қолыңды бер,
Жасытпа, жолым бастап, алдымда жүр.
Қара түн қорқынышты қаптағанда,
Жарқырап жұлдызым боп төккейсін нұр.

Айрылса иманынан көңіл құбыл,
Кейін қайт, жапа шекпей, жазым деп жол.
Жан салып, тура қайтпас жүрек беріп,
Жаңадан жаратып сен Аллам да бол!

Жол алыс, жақын үшін жаннан кештім,
Бауырдың халін көріп, бейнет құштым.
Құшақта, сүй, күл, жыла, қайраттандыр,
Жан жарым, ұзақ, ауыр жолға түстім.

ЗАР

Күз жетіп, жердің жүзі солғын тартса,
Алтын күн нұры кеміп, салқын артса,
Жер жүзі өлім күтіп тұрса жылап
Сексенде селкілдеген байғұс қартша;

Қатты қыс кірейін деп есік ашса,
Қызыл гүл қорыққаннан түсі қашса,
Әл кетіп, бұлғақтаған бұтақтарда
Жапырақ: «Ал өлдік!» – деп сыбырласа,

Қайғырман, сірә, осы қыс жетті екен деп,
Есіл жаз бір күндей боп өтті екен деп,
Артына қатты суық, қайғы тастап,
Жолымен «Барсакелмес» кетті екен деп.

Қыс өтер, мезгілімен жаз да болар,
Қар еріп, ойпаң жерлер саз да болар.
Теңіздей толқындаған шалқар көлде
Түрлі құс: үйрек, акку, қаз да болар.

Алтын күн алтын сәуле жерге шашар,
Жан кіріп, жан-жануар қыбырласар.
Күркіреп қара бұлт аспан-көкте,
Жасаған кең рақметтің кілтін ашар.

Сөзім жоқ дәл осылай болуында,
Бар қайғы, қалың дертім менің мұнда:
Көңілдің баяғыдай мінезі жоқ,
Соғады жүрек зорға, келші, тында.

Жоғалды, батты, кетті сәулем-Күнім,
Жайнаған жүз құлпырып қызыл гүлім.
Сәулесіз, Айсыз, Күнсіз қараңғыда
Өтермін аһ ұрумен шықпай үнім.

Жалғанның бір көрермін көп пен азын,
Өмірімде енді болмас жылы жазым.
Енді бір өлгенім де, жүргенім де,
Қолымнан ұшқаннан соң қоңыр қазым.

ТЕЗ БАРАМ

Қыранымын сары сайран даланың,
Қос қанатым – алтын Алтай, Оралым.
Еркін дала ардақтысы, еркесі –
Бетім қайтпай өскен батыр баламын.

Асқан алып – ата затым сұрасаң,
Асқан дана – ана затым сұрасаң.
Шашып жалын жас жолбарыс ұмтылса,
Қорқақ құлдар, қалай қарсы тұрасың?!

Тұлпар мініп, туды қолға алайын,
Суырып қылыш, қан майданға барайын.
Жердің жүзі кім екенім танысын,
Жас бөрідей біраз ойын салайын.

Тірілтейін алып атам аруағын,
Тазартайын Сарыарқамның топырағын.
Жан-жағына тегіс билік жүргізіп,
Кемеліне келсін кейінгі ұрпағым.

Дұғада бол, алтын Алтай – қарт анам,
Алып ата, қуды жолың ер балаң.
Ақ шашынды, көкірегінді ніскеуге,
Тәңірі жазса, сәулетпенен тез барам.

ҚАЗАҚ ТІЛІ

Күш кеміді, айбынды ту құлады,
Кеше батыр – бүгін қорқақ, бұғады.
Ерікке ұмтылған ұшқыр жаны кісенде,
Қан суынған, жүрек солғын соғады.

Қыран құстың қос қанаты қырқылды,
Күндей күшті күркіреген ел тынды.
Асқар Алтай – алтын ана есте жоқ,
Батыр, хандар – асқан жандар ұмытылды!

Ерлік, елдік, бірлік, қайрат, бақ, ардың –
Жауыз тағдыр жойды бәрін не бардың...
Алтын Күннен бағасыз бір белгі боп,
Нұрлы жұлдыз – бабам тілі, сен қалдың!

Жарық көрмей жатсаң да ұзақ, кен-тілім,
Таза, терең, өткір, күшті, кең тілім,
Таралған түрік балаларын бауырыңа
Ақ қолыңмен тарта аларсың сен, тілім!

ЖЕР ЖҮЗІНЕ...

Жер жүзіне ер атағым жайылған,
Жан емеспін оттан, судан тайынған.
Қайраты мол қандыбалақ қыранмын,
Күн болған жоқ жаудан жүрек шайылған.

Еркін ырғып шыққам асқар Алтайға,
Қырда тұрып садақ тартқам Қытайға.
Талай тайғақ, тар кешуде таймаған
Батыр жүрек, қайрат енді алдай ма?!

Талмай, қайтпай, камал бұзған кемеңгер,
Арыстанға қарсы ұмтылған мендей ер.
Бір барқылдақ жалпылдаған төбеттен
Қорқар болсам, жұтсын мені қара жер!

ЖАРАЛЫ ЖАН

Сар дала бейне өлік сұлап жатқан,
Кебіндей ақ селеулер бетін жапқан.
Тау да жоқ, орман да жоқ, өзен де жоқ,
Сәуле емес, қан шашып тұр күні батқан.

Жалқау жел өзін-өзі зорға сүйреп,
Жан-жақты жүргендей-ақ жындар билеп.
Ын-жың дауыс келеді құлағыма,
Перілер ән салысып, тұр ма күйлеп?..

Жаралы бір жан жатыр құба жонда,
Бір қисық жалғыз аяқ сүрлеу жолда.
Пернесі, нұры кеткен көзіменен
Қарайды бейшара жан оңға, солға.

Қысылған сорлы адамның шыбын жаны,
Шапшып тұр жүрегінен ыстық қаны.
Ішті өртеп, жүректі елжіретед
Күніреніп сол сорлының сарнағаны:

«Ойпырым-ай, Алла-ай, Жасаған,
Қысылды ғой шыбын жан!
Қуат кеміп барады,
Көл болды мынау аққан қан.

Тәңірі, өзіңе жылайын,
Хал жоқ, қалай тұрайын!
Жүректі жара жеп барад,
Жасаған-ау, қалай шыдайын?!

Сокпа, сорлы жүрегім,
Шірі енді, ақ білегім!
Мынау қарға, құзғынның
Бердің-ау, Тәңірім, тілегін!

Сауықшыл есіл елім-ай!
Сарыарқа сайран жерім-ай!
Күмістей таза суы бар
Айдын шалқар көлім-ай!

Сол жерде ойнап жүре алмай,
Сауық-сайран құра алмай,
Қарғаға-құзғын жем болып,
Қалғаным ба, бір Алла-ай?!

Қиналдың-ау, шыбын жан,
Тоқталсаңшы, ыстық қан!
Зарлайсың ғой жетім боп,
Бесікте қалған балапан!

Қара шаш қайран жарым-ай,
Қарашығым, жаным-ай!
Құлағыма келеді
Алыстан ащы зарың-ай!

Қиналдың-ау, шыбын жан,
Тоқталсайшы, ыстық қан!
Тұлпарға мініп бір шапсам,
Болмас еді басқа арман!

Хал жоқ, қалай тұрайын?
Тәңірі, өзіңе жылайын.
Жүректі жара жеп барад,
Жасаған-ау, қалай шыдайын!

Түсті ғой қысым жаныма,
Тұншықтым ғой қаныма!
Ием болсаң, Жаратқан,
Салсаңшы құлақ зарыма!

Күштісің ғой, Құдірет,
Періштеңе әмір ет!
Қанатпен бір сипасын,
Жазылсын ішкі-тысқы дерт.

Болмаса, өмірді маған көп көрсен,
Лағнет деп мені жек көрсен,
Өлейін, тез өлейін,
Келсін ібіліс, у берсін!

Түсірме қысым жаным,
Тұншықтым ғой қаныма!
Ием болсаң, Жаратқан,
Салсаңшы құлақ зарыма...

Берді Тәңірім тілегім,
Қуан енді, жүрегім!
Не періште, не ібіліс
Келеді ұшып – керегім!..

Сауытты оң жақ қолыңа ал!
Сауытта жұмақ суы бар
(Әйтеуір азап тоқталад),
Не тамұқтың уы бар!»

Жаралы құба жонда кім зарлаған,
Қансырап, қанын жұтып кім сарнаған –
Қайғылы сар даланы күңіrentкен
Зарына адам шыдап тұра алмаған?

Бұл – қазақ, Тәңіріге зар еткен қазақ!
Қиналып, қанды азап шеккен қазақ.
Әйтеуір қанды азаптан құтқарар деп,
Оқыған азаматын күткен қазақ.

Азамат! Анау қазақ қаным десең,
Жұмақтың суын апар, жаным десең.
Болмаса, ібіліс бол да у алып бар,
Тоқтатам тұншықтырып зарын десең!..

МЕН ЖАСТАРҒА СЕНЕМІН

Арыстандай айбатты,
Жолбарыстай қайратты,
Қырандай күшті қанатты –
Мен жастарға сенемін!

Көздерінде от ойнар,
Сөздерінде жалын бар.
Жаннан қымбат оларға ар,
Мен жастарға сенемін!

Жас қырандар – балапан,
Жайып қанат, ұмтылған.
Көздегені – көк аспан,
Мен жастарға сенемін!

Жұмсақ мінез жібектер,
Сүттей таза жүректер,
Қасиетті тілектер –
Мен жастарға сенемін!

Тау суындай гүрілдер,
Айбынды алаш елім дер,
Алтын Арқа жерім дер,
Мен жастарға сенемін!

Қажу бар ма тұлпарға,
Талу бар ма сұңқарға?!
Иман күшті оларда,
Мен жастарға сенемін!..

Алаш – айбынды ұраны,
Қасиетті Құраны.
Алаштың олар құрбаны,
Мен жастарға сенемін!

Мен сенемін жастарға:
Алаш атын аспанға
Шығарар олар бір таңда,
Мен жастарға сенемін!

...ҒА

Мейірімсіз тағдыр құрған торға түсіп,
Жапанда жатыр едік біз окка ұшып,
Кеудеден таза ыстық қан сорғалап,
Қайрымсыз қара салқын жерді құшып;

Айрылып алтын ерік, ар-намыстан,
Қайрылмай қанат қағып бақ құсы ұшып,
Тас жүрек, көңілі қара жауыз жаудың
Қолынан құлдық, қорлық уын ішіп;

Жан таппай төңіректен жәрдем қылар,
Өмірден енді алдағы үміт кесіп,

Қайратты ер, сын-бәйгеге тігіп басың,
Сол кезде ауыр жолға қадам бастың –
Құтқарып келімсектен, тірілтпекке
Көз жетпес кең, бай Сібір сар даласын.

Ұмтылған ізгі жолда тілегіңе,
Түссе де темір шынжыр білегіңе,
Қасіретті, қара күнде жанды сүйген
Қонған жоқ кіршік таза жүрегіңе.

Сол жолда қайғы жұтқан бізді көрдің,
Бауырдай бірге туған қолың бердің –
Есіркеп, жаның ашып, жақын тартып,
Жазуға сыртқы, ішкі қалың шерден.

Баладай еркелеткен қолыңа алдың,
Жұбаттың, еске салып өткенді алтын.
Тіледің таза жүрек, ақ көңілмен
Болсын деп баяғыдай жүзің жарқын.

Ардақты ер! Ұмытылмас еткен ісін,
Күні ертең айбынды алаш жинап есін,
Көксеген көп заманнан тілегінді
Жарыкка шығаруға жұмсар күшін.

ДІН ҮЙРЕТКЕНГЕ

Қарманбай, қарап жатып бақ күтуге,
Ізденбей аласұрып, тақ күтуге,
Тағдырда, бір тақтайда жазулы деп,
Әр іске кім үйретті шақ күтуге?

Шарқ ұрып ерікке ұмтылған ұшқыр жанды,
Қайнаған тамырдағы ыстық қанды
Тұтқын ғып кім қамады? Кім суытты?
Кім алды қалың қайрат, күшті, әлді?

Кешегі арыстанды айбыны зор,
Жүректі жолбарыстай қайраты мол
Айырып ар-намыстан, күштен, естен,
Кім қылды шала-жансар бір қорқақ құл?!

Ақылға, жан-жүрекке кісен салды,
Көрмейтін көзді көр ғып артты-алды.
Үйретіп дін деп құлдық, қорқақтықты,
Қандай құл бізге молда бола қалды?!

Ойламай, қорқақ құлдың тіліне еріп,
Жай жатып, тәуекелге тізгін беріп,
Мінеки, айрылды қой бақтан, тақтан!
Қайтейін, әсіресе, есіл ерік!

Жоқ енді, жату болмас бос еңбексіз,
Жалбарып: «Жасаған!» деп жас төкпеспіз.
Өзің де, сөзің де кет бізден аулақ,
Жаны өлген, жүрегі өлген мұндар кексіз.

Біз жаңа көрдік таңның желі ескенін,
Салқынмен сескендірмек боп ескенін,
Сылдырлап су, сыбырлап жапырақтар:
«Есінді жи енді, алаш, тұр!» – дескенін!

Міне, Күн! Сәулесі алтын жерді құшты,
Жарыққа қуанысып құстар ұшты.
Ізгі оймен ерік тілеп, жарық тілеп,
Ұшамыз біз де жиып есті, күшті!

ОРАМАЛ

Қасірет батты жаныма,
Уға толды жас жүрек.
Орамалды жарыма
Бітірем қашан кестелеп...

Күз сарғайтты қайыңды,
Мен де бірге сарғайдым.
Қара бұлт жауып айымды,
Жылаймын, күйем, зарлаймын.

Толып қалды төрт айға,
Күйікпенен күн өтті.
Жарымды өкіріп отарба
Қанды жаққа әкетті.

Елін ойлап қамығып,
Жүрегі толып дерт-шерге,
Жүр екен жаным жабығып
Осы күні қай жерде?

Жарқ-жұрқ сансыз көзі бар,
Бейне жынның ұясы,
Ың-жың, у-шу сөзі бар,
Түсірмес жарық қиясы.

Жылы жүзді жаны жоқ,
Қалада жүдеп жүр ме екен?
Жақыны жоқ, жары жоқ,
Жалған оған көр ме екен?

Солдатша сымдай киініп,
Шекпені оның сұр ма екен?
Күрегіне сүйеніп,
Суықта жаурап тұр ма екен?

Жатқан шығар ор қазып,
Жауға ма әлде өзіне.
Бұрыла алмай бой жазып,
Қайғы шығып жүзіне...

Қасірет батты жаныма,
Уға толды жас жүрек.
Орамалды жарыма
Бітірем қашан кестелеп?..

Орала берме, жібегім,
Тезірек жүрші, сен де, біз.
Сенсің қымбат керегім,
Алақандай ақ бәтес.

Қайғыдан өлсем, арман жоқ,
Ақиреттік жолдасым.
Көзімде жас қалған жоқ,
Кестеге сінді бар жасым.

Орамалды алып сорлыңнан,
Көзіңе жасыңды іріккенде,
Күрсініп ауыр, сәулемжан,
Көзінді акырын сұрткенде;

Жасаған ие, тілегім:
Аралассын жасқа жас.

Орала берме, жібегім,
Сенсің жаным, ақ бәтес.

Қасірет батты жаныма,
Уға толды жас жүрек.
Орамалды жарыма
Бітірем кашан кестелеп?..

ҒАЗИЗАҒА

Ғазизажан, қарашығым, бауырым,
Жолықтырып дұшпанның бір жауызын,
Сарғаямын қараңғы үйде қамалып,
Ағаң сорлы көрді бейнет ауырын.

Ә дегенде ашу қысып, жанып ем,
Ауыр ойлар басып, назаланып ем.
Мың бейнетпен ұзын күнді өткізіп,
Күнде ертең деп, күте-күте талып ем.

Күндер өтті, жанды жеді абақты,
Қанды сорып, көтертпеді қабақты.
Желдей заулап ескен жүйрік жас жүрек
Көтере алмай қалды сорлы қанатты.

Жан бауырым, қарашығым Ғазиза!
Қарлығашым, келдің ұшып, мен риза.
Сорлы ағанды сағыныпсың, ойлапсың,
Жылар ма едің жүрегіңе ой сыйса?

Сені көріп төбем көкке тигендей,
Мандайыңнан болдым ніскеп сүйгендей.
Тәңірі жазса, сарғаймаспын, шығармын,
Күнәм жоқ қой қасіретте күйгендей.

Қалың қара бұлт арылып басымнан,
Тәңірі жазса, өш алармын қасымнан.
Жан бауырым, жыламашы егіліп,
Мен садаға мөлдіреген жасыңнан!

Іште жалын, көкіректе қайғы зор,
Аямастан өмір уын беріп тұр.
Сені көру – босанғанмен бір маған,
Еркетайым, анда-санда келіп тұр.

Жолықтырып дұшпанның бір жауызын,
Ағаң сорлы көрді бейнет ауырын.
Тәңіріден ерте-кеш те тілей гөр,
Жан-жүрегім, қарашығым, бауырым!

ҚАРАҢҒЫЛЫҚ ҚОЮЛАНЫП КЕЛЕДІ

Қараңғылық қоюланып келеді,
Пеш ішінде шок ақырын сөнеді.
Қызық көріп жанымдағы жас бала
Сөнген шокты үреді де күледі.

Шок үстінен кішкене ұшқын ұшты да,
Біразырақ шок қызара түсті де,
Дереу сөніп, тезірек күлге айналды,
Астындағы ыстық күлді құшты да.

Пеш ішінде шок ақырын сөнеді,
Сөнген шокты үріп бала күледі.
Ой басты ма? Әлде көзім талды ма,
Мөлт-мөлт етіп көзіме жас келеді.

Жас күннен бірге ойнап, бірге өстік,
 Бір жүріп, сабақты да бірге оқыстық.
 Есейіп бірте-бірте ес кірген соң,
 Жақындық, арамызда артты достық.

Балалық махаббаты тамашада
 Қызарып, ұялысып оңашада,
 Бір сағат көрісе алмай тұра алмаушы ек,
 Көңілде бір бөтен ой болмаса да.

Жүрсек те жұрт көзінде жай таныстай,
 Жақын бір тілдеспей-ақ, хат алыспай,
 Көзге көз түскенінде қызарысып,
 Бір ауыз сөз айтуға бата алыспай,

Жаз болса, түнде ұйқы көрмеуші едім,
 Түн бойы арып-шаршау білмеуші едім.
 Есікті ақырын ашып тұрғаныңда:
 «Шық, жаным, берірек кел. Мен!» – деуші едім.

Кетуші ек қол ұстасып тура көлге,
 Дуылдап жанған бетті ұстап желге.
 «Жаным!» – деп алма беттен сүйгенімде,
 Қызарып, қараушы едің төмен, жерге.

Қытықтап жас жүректі, ойнап жас қан,
 Дірілдеп тұрушы едік жанша сасқан,
 Мөлдіреп көздеріміз айрылыса алмай,
 Ағарып ақ жібектей атса да таң.

Қосылған жас күнімнен жарым едің,
Сүйікті анық досым, жаным едің.
Алысқа, ұзақ жолға шыққанымда,
Сарғайып, мені күтіп қалып едің.

Талпынып, өнер іздеп шетке кеттім,
Кеткенде, аз күнге емес, көпке кеттім.
«Жолдағы жарым қашан келеді»,— деп,
Сен сорлы күте-күте қасірет шектің.

Мақсатқа жүре бердім арып-талмай,
Ел-жұртым, сен сәулемді есіме алмай.
Жалғанда дұшпан сөзі жаман екен,
Дариға, болсам керек ұмытқандай.

Шет жерде жалғыз басым сандалыппын,
Сағымды мөлдір су деп малданыппын.
Бағасыз саф алтын деп мысқа ұмтылып,
Жасықты асыл көріп, алданыппын.

Сен сорлы қайғы басып, қасірет шегіп,
Егіліп екі көзден жасың төгіп,
Ақырында ауруға үлкен айналыпсың,
Сарғайып күзді күнгі гүлше солып.

Әуре боп опасы жоқ көңілменен,
Мен кеттім, дегендей-ақ: «Түңіл менен».
Сонда да үміт үзбей, қарай-қарай,
Жан досым, қоштасыпсың өмірменен.

Мен бейбақ тап сол кезде шетте жүрдім,
Есімде еш нәрсе жоқ, ойнап-күлдім.
Бұл күнде қалың ойлар, қайғы басты,
Жан жарым жоқ екенін жаңа білдім.

Алысқа неге кеттім, елге кетпей,
«Жан жарым, жанындамын!»—дерге жетпей?
Жүрегін жанып, қасірет тартқаныңда,
Көл қылып көзім жасын бірге төкпей?

Жан досым, бақытсызбын, бара алмадым,
Бақылдық аузыңнан ала алмадым.
Көз жасың, қасіретіңе мен кінәлі ем,
Дарига, кешу сұрап қала алмадым.

Өткен күн жеткізбейді, ол – бір тұлпар,
Алдымда, тірі болсам, талай күн бар.
Кейде у, кейде кәусар суын беріп,
Жанымнан жылжып ақырын өтер жылдар.

Жолығар ұзын жолда талай адам,
Сұлу да, сүйкімді де, жақсы-жаман.
Іш өртеніп, жүрегім шын елжіреп,
Дәл сендей басқа жанды сүю арам!

БАЛАНЫҢ ҚАБІР ТАСЫНА

Қайғырмандар бұл сәбиді өлді деп,
Жас қызыл гүл мезгіл жетпей солды деп,
Бақыты жоқ сорлы ата-ананың
Жанар-жанбас шамшырағы сөнді деп.

Өлгені емес, жерді тастап кеткені –
Шын бакытқа ерте бастан жеткені:
Ізгі оймен жайлы жаннат төрінен
Орын алып, Ата-анасын күткелі!

МЕНІ ДЕ, ӨЛІМ, ӘЛДИЛЕ

Қажыдым енді, күш бітті,
Көңілсіз, салқын, күн бұлтты,
Жел бұйығып тербелед,
Әлдекімнің өлгенін,
Оны қалай көмгенін
Өңгіме ғып күңіренед.
Жел, күңіренбе, жасың тый,
Өлім күйі – тәтті күй,
Балқиды жаным бұл күйге.
Мені де, өлім, әлдиле,
Әлдиле, өлім, әлдиле!

Қара орманның шетінде,
Нағыз желдің өтінде
Өскен жалғыз жас қайың.
Былқ-сылқ етіп билеген,
Сылдыр-сылдыр күйлеген,
Болсын онда не уайым.

Сол жас қайың құлапты,
Жанында жел жылапты,
Балқиды жаным бұл күйге.
Мені де, өлім әлдиле,
Әлдиле, өлім, әлдиле.

Қолына ала ту алып,
Қылышын қанға суарып,
Тау суындай тасыған,
Қарақат көзін қан жауып,
Қабағынан қар жауып,
Ойын салған жас ұлан –
Майданда ұлан қайтыпты,
Жел иманын айтыпты...
Балқиды жаным бұл күйге.
Мені де, өлім, әлдиле,
Әлдиле, өлім, әлдиле!

Әлдеқайда бетпақ шөл,
Бетпақ шөлде жалғыз жол,
Сол жолменен жалғыз жан
Түн бойы талмай жүріпті,
Табанын тастар тіліпті,
Келгенде атып алтын таң,
Сорлы, шөлде өліпті,
Жел құмменен көміпті,
Балқиды жаным бұл күйге.
Мені де, өлім, әлдиле,
Әлдиле, өлім, әлдиле!

Бетінен алма қан тамған,
Тілінен тәтті бал тамған,
Бұйра толқын шашы бар,

Күлкісі меруерт шашылған,
Өзі – гүл жаңа ашылған,
Дәл он бесте жасы бар –
Сұлу көз жас төгіпті,
Тұншығып жасқа өліпті...
Балқиды жаным бұл күйге.
Мені де, өлім, әлдиле,
Әлдиле, өлім, әлдиле!

Талпынған жаңа нәресте,
Ақ канатты періште,
Былдырлаған бұлақтай,
Көрінген жанды күлдірген,
Жаңа піскен бұлдірген,
Балауса нәзік құрақтай,
Қайтыпты қозы көз тиіп,
Бетінен кейде жел сүйіп...
Балқиды жаным бұл күйге.
Мені де, өлім, әлдиле,
Әлдиле, өлім, әлдиле!

Алыста айдын шалқыған,
Көбігі меруерт балқыған.
Сол айдынның астында
Бар екен алпыс ақ отау,
Алтын уық, жібек бау.
Бәрі он алты жасында –
Отау сайын толқын шаш,
Толқын шаштар жалаңаш...
Балқиды жаным бұл күйге.
Мені де, өлім, әлдиле,
Әлдиле, өлім, әлдиле!

Жаңа піскен балдырған,
Сүйсе, мейір қандырған,
Айдыңға барып түсіпті.
Отауларды аралап,
Жас жүрегін жаралап,
Сұлуларды құшыпты.
Құшыпты да өліпті,
Жел толқыннан біліпті...
Балқиды жаным бұл күйге.
Мені де, өлім, әлдиле,
Әлдиле, өлім, әлдиле!

Балдырғанмен бастасып,
Сұлумен қол ұстасып,
Жас ұланмен жолдас боп,
Жас кайыңды қолға алып,
Баланы сүйіп бір қанып,
Жолаушымен мұңдас боп,
Мен де тезірек өлейін,
Өлі жаспын демейін,
Балқиды жаным бұл күйге.
Мені де, өлім, әлдиле,
Әлдиле, өлім, әлдиле!

Бетімнен тәтті бір сүйіп,
Алдыңа алшы әлдилеп,
Келші, өлім, тезірек.
Жан ұшудан тоқтады,
Жынданып енді соқпайды
Кешегі асау жас жүрек.

Бетімнен тәтті бір сүйіп,
Алдыңа алшы әлдилеп...

Балқиды жаным бұл күйге.
Мені де, өлім, әлдиле,
Әлдиле, өлім, әлдиле!

АЛЫСТАҒЫ БАУЫРЫМА

Алыста ауыр азап шеккен бауырым,
Қуарған бәйшешектей кепкен бауырым.
Қамаған қалың жаудың ортасында
Көл қылып көздің жасын төккен бауырым.

Алдыңды ауыр қайғы жапқан бауырым,
Өмірінше жапа шеккен жаттан бауырым.
Түксиген, жүрегі тас жауыз жандар
Тірідей терің тонап жатқан бауырым.

Япырмай, емес пе еді алтын Алтай
Анамыз бізді тапқан, асау тайдай.
Бауырында жүрмеп пе едік салып ойнақ,
Жүзіміз емес пе еді жарқын Айдай?!

Алалы алтын сақа атыспап па ек,
Тебісіп бір төсекте жатыспап па ек?
Алтайдай анамыздың ақ сүтінен
Бірге еміп, бірге дәмін татыспап па ек?

Тұрмап па ед біздің үшін мөлдір бұлақ
Сылдырап сылқ-сылқ күліп таудан құлап?
Даяр боп ұшқан құстай соққан құйын,
Тілесек бір-бір тұлпар бейне пырақ!

Алтайдың алтын күні еркелетіп,
Келгенде жолбарыс боп жаңа ер жетіп,
Ақ теңіз, Қара теңіз ар жағына,
Бауырым, мені тастап, қалдың кетіп!

Мен қалдым – жас балапан қанат қақпай,
Ұшам деп ұмтылсам да дамыл таппай.
Жөн сілтер, жол көрсетер жан болмады,
Жауыз жау қойсын ба енді мені атпай?!

Қорғасын жас жүрекке оғы батты,
Күнәсіз таза қаным судай ақты.
Қансырап, әлім құрып, естен тандым,
Қараңғы абақтыға берік жапты...

Көрмеймін кеше жүрген қыр-сайды да,
Күндіз – Күн, түнде – күміс нұрлы Айды да,
Ардақтап, шым жібектей арайға орап
Өсірген алтын анам Алтайды да.

Япырмай, айрылдық па қалың топтан,
Шабылып қайтпайтұғын жауған оқтан
Түріктің жолбарыстай жүрегінен,
Шынымен қорқақ құл боп жаудан бұққан?!

Шарқ ұрып ерікке ұмтылған түрік жаны
Шынымен ауырды ма, бітіп халі?!
От сөніп жүректегі, құрыды ма
Қайнаған тамырдағы ата қаны?!

Бауырым! Сен о жақта, мен бұ жақта,
Қайғыдан қан жұтамыз. Біздің атқа
лайық па құл боп тұру? Жүр, кетелік
Алтайға, ата мирас алтын таққа.

ЖАН СӨЗІ

Өмір – теңіз, жоқ оның түбі, шеті,
Сылқ-сылқ күлген сиқырлы толқын беті.
Осы өмірге кіргелі көп күн болды,
Енді бір ай – толады жиырма жеті.

Мен жоқ едім, бар қылып анам тапты,
Содан бері Күн талай шықты, батты.
Ес білгелі алыстым өмірменен,
Өмір – теңіз толқыны тым көп қақты.

Мен туғалы ағарып көп таң атты,
Қараңғылық жер бетін талай жапты.
Ес білгелі алыстым жүрекпенен,
Ырық бермеді, қаңғырды, ол не тапты?

Ессіз жүрек тулады, бермеді ырық,
Ақыл сорлы ере алмай, қалды тұрып.
Ессіз жүрек, бөгелші бір азырақ,
Отыз тұр ғой үніліп, арты – қырық.

Өмірінді екі қылмай орындадым,
Есімде отқа, суға ұрынғаным.
Өтті жылдар, жапанда жалғыз қаппын,
Өмірімді осынша улап, не қылғанын?!

«Жел бол!» – дедің, жел болып еспедім бе?
Уақыт талғап, ерте я кеш дедім бе?
Желдей жынды есалаң екпінді боп,
Заулап тұрған отқа өзім түспедім бе?!

«От бол!» – дедің, от болып жанбадым ба?
Күйдірмей, сірә, нәрсе талғадым ба?
Күлді де алдым құшаққа, гүлді де алдым,
Мынау «күл», мынау «гүл» деп таңдадым ба?!

«Су бол!» – дедің, сылдырап ақпадым ба?
Жыландай жүз бұралып жатпадым ба?
Ерікті-еріксіз суымнан татар жанды
Сықырлап сылдырменен таппадым ба?

«Күн бол!» – дедің, мен Күндей күлмедім бе?
Күннен де астым, мен күндіз-түн дедім бе?
Күн – тәкаппар. Мен көппен құшақтастым,
Бұл ісімді Күндікке мін дедім бе?

«Ай бол!» – дедің, Ай болып жүзбедім бе?
«Әпсүн» оқып, жер жүзін кезбедім бе?
Анадайдан сиқырлы сәуле төгіп,
Талайлардың өзегін үзбедім бе?

Сен: «Сүй!» – дедің, талайды сүймедім бе?
Көбелек боп көп отқа күймедім бе?
Тірілгенім болмаса өлгеннен соң,
Мен талай күлден кебін кимедім бе?

«Жыла!» – дедің, талай жас төкпедім бе?
Дария болды көз жасым, көп дедім бе?
Жасым бітсе, қып-қызыл қан жыладым,
«Жыламаймын, көзде жас жоқ», – дедім бе?!

«Ата-ананнан без!» – дедің, безбедім бе?
Қаңғырып, талай жалғыз кезбедім бе?

Басыма талай қара күндер туды,
Ата-ана, туысқан іздедім бе?

«Елің тастап кет!» – дедің, кетпедім бе?
Жер шетіне барсам да шет дедім бе?
Жыландай бауырына кіріп алып,
Қалайда жатты жақын етпедім бе?

«Дәулеттен қаш!» – дедің сен, қашпадым ба?
Қойнымды жоқшылыққа ашпадым ба?
«Нәжісті – доңыз, сүйекті – ит жияд» деп,
Барымды желге ұшырып, шашпадым ба?

«Жоқты іздеп тап!» – дедің сен, таппадым ба?
Сен: «Айға шап!» – дегенде, шаппадым ба?
Не керек! Бар бұйрығыңды орындадым,
Сұм жүрек, сол қызметімді ақтадың ба?

Ақтамадың, алдадың, енді білем,
Енді бір ай – жиырма жеті жасқа келем.
Отыз, қырық... Қартаям, сөнем, өлем...
Еліме есебімді не деп берем?!

Енді бір ай – жиырма жеті жас толады,
Отыз, қырық... Сарғаяды, жүз солады.
Жыл соңынан жүгіріп жыл озады,
Кеудеге күн-күн сайын шер толады.

Ессіз жүрек аспанға қол сермеді,
Ессіз жүрек ақылға жол бермеді.
Жастық – у ғой, айнымай, у ішіппін,
Бұл күндерде кеудені ой кернеді.

Ақылға кеш айналдым, қараң күнім,
Бір күні құшағына алар өлім.
Қара жерді құшақтап мен жатармын,
Сол кезде не деп мені сынар елім?

«Жел еді, желді жыр ғып өтті!» – дер ме?
«Есалаң, сүйіп еді шоқты!» – дер ме?
«Ойы жоқ, ессіз отты Тәңірі көрген,
Тұншығып жат, есерім!» – деп күлер ме?!

Болмаса: «Қызыл гүл ед, солды!» – дер ме?
«Сермеп ед алтын Айға қолды!» – дер ме?
«Қажымай, Айға шапқан арыстан ед,
Сабаз-ай, сол жолда мерт болды!» – дер ме?

«Күн еді – өмір бойы күлді!» – дер ме?
«Күн еді – сүймеуші еді түнді!» – дер ме?
«Күн еді, Күндей айқын күле білді,
Сол күлумен ақырда өлді!» – дер ме?!

«Сұлулықтың асығы – жыршы!» – дер ме?
«Жүректің сырын шешер сыршы!» – дер ме?
Не қуаныш, не қайғы басқан күнде
Басыма келіп: «Ақын, тұршы!» – дер ме?

Болмаса басыма да бармас па екен?
Атымды аузына да алмас па екен?
Қарайып жапан түзде жалғыз тұрған
Молама көз кырын да салмас па екен?

Дариға, сол күндерде күнім қараң,
Қазақ елі, бір ауыз сөзім саған:
Болғайсың, сыншы болсаң, әділ сыншы,
Кінәні жүрекке қой, қойма маған!

Мені атама, бұл жүрек – жынды дерсін,
Ұмтылған аламын деп Күнді дерсін.
«Сүйіп, күліп, күйіп – көз жасын төгіп,
Жынды жүрек өлді де тынды!» – дерсін.

ТІРІЛДІМ

Сансыз күндер ой астына көмілдім,
Қор болып ем көңілін таппай көңілдің.
Жаспен жасып, оймен азып-тозып ем,
Өліп едім, бүгін тағы тірілдім.

Жаным өлік еді, жанға жан кірді,
Тамыр кеуіп еді, ыстық қан жүгірді.
Жиегінде қорғасындай көгімнің
Бүгін ғана бақыт таңы білінді.

Бүгін маған жұмаққа өмір жол болды,
Бүгін менің құшағымда Ол болды.
Оны құштым, шарап іштім, шат едім,
Бүгін менің құшағымда Гүл болды.

Бүгін менің құшағымда кім болды?
Бүгін менің құшағымда Гүл болды.
Бүгінгі түн маған алтын Күн еді,
Бүгін менің құшағымда Күн болды.

Өзім ғана білем қандай жан құштым,
Жер құшпадым, шаң құшпадым, таң құштым.
Жанды жуып, жүрегімді жаңалап,
Бүгінгі күн тән құшпадым, жан құштым.

Бүгінгі күн тән құшпадым, жан құштым,
Жанды құштым, танды құштым, көкке ұштым.
«Сүйем!» – деді бота көзі мөлдіреп,
Жасын төкті, жасын іштім, бал іштім.

«Көкке ұмтылам, әттең, дүние, аяғым!..
Болса аяғым, алып Мұса таяғын,
Кетер едім Тәңірі іздеп, Тор іздеп,
Жан жарым деп Сарыарқаның саяғын...» –

Деп сыбырлады алма ерні елбіреп,
Бота көзде ыстық жасы мөлдіреп.
Жиылған жас төгілмейін тұра ма,
Жас төгілді, тілініп жүрек, елжіреп.

Өкси-өкси: «Сүйем, сен де сүй!» – деді,
«Өмір бойы күйем, сен де күй!» – деді.
«Сеніменен жаным бірге, жан жарым,
Сен де «жан!» де, ессіз қанды тый!» – деді.

Ол жылды, мен де бірге жыладым,
Өкси-өкси: «Сүй ғана!» – деп сұрадым.
Көп жыладым, сол ыстық көз жасымен
Алдағы өмір жолын таптым, мұрадым.

Жиырма жеті жыл жүрекке берілдім,
Түнін көрмей, күнін көріп өмірдің.
Екі жаспен жуып алдым жанымды,
Өлген жерден бүгін мәңгі тірілдім.

Жұмақтағы жібек желден,
Мәңгі жайнап тұрған гүлден
Жаратылған әйел сұлу!
Тұрмыс деген бір тұзаққа,
Азға емес, тым ұзаққа
Кез болыпты – ішіпті у.
Әйел атын Гүлсім дейді,
Тұрмыс атын тылсым дейді.

Жұмақтағы кәусар судан,
Бетіндегі алтын будан,
Періштелердің жырынан,
Жұмақ суы сылдырынан,
Жапырағының сыбдырынан,
Тәңірінің дәл өз нұрынан
Жаратылған періште еді,
Мекені оның ғарышта еді.

Алмас канат періште еді,
Мекені оның ғарышта еді,
Жерді көрді қанға батқан.
Жүрегіне қанжар кіріп,
Жапан түзде аңдай ұлып,
Елді көрді зарлап жатқан.
Елді көрді – жерге түсті,
Жерге түсті – көрге түсті.

Елді көрді – жерге түсті,
Қакты канат, кезді, ұшты,
Кім зарласа, соны сүйді.
Күлгенменен бірге күліп,

Өлгенменен бірге өліп,
Күйгенменен бірге күйді.
Жабыққанға жәрдем етті,
Қара да, ақ та теңіз өтті.

Алдап, меруерт көбік шашар,
«Кел,— деп,— бері!», қойнын ашар
Тұрмыс — теңіз бір тұңғиық.
Теңізге кім басар кадам,
Басса, басар оған адам
Жанын сатып, жанын қиып!
Тұрмыс — теңіз сылқ-сылқ күлді,
Сұлу суға кірді де өлді.

Өлді сұлу — өтті жылдар,
Өлді сұлу — бітті жырлар,
Жалғыз ерте кешкі таңмен,
Қанды жерге көзін салып,
Көкті ойлап күйіп-жанып,
Қоңырлатқан мұңды әнмен
Ұшады екен қанат қағып,
Көзінен ыстық жасы тамып.

Жан толқытар жыр іздеген,
Әдемілік нұр іздеген,
Қиял құлы — мен бір ақын.
Тұрмыста тар, тайғақ жолға,
Түсіп келе жатып орға,
Күні кеше кешке жақын
Батқан күннің таңын көрдім,
Сол сұлудың жанын көрдім.

Күні кеше жанның жырын,
Жүзіндегі жұмақ нұрын
Естіп, көріп, елжіредім.
Жан-жүрегім, қолым беріп,
Қан аралас жасым төгіп:
«Жолым баста, келші!» – дедім.
Қайырылып та қарамады,
Жас жүрегім жаралады...

«Мен бір жанмын өлген, – деді,
Періштелер көмген!» – деді,
Бір қарады, кете барды.
Жүзіндегі жұмақ нұры,
Аузындағы мұнды жыры
Жүрегіме сіңіп қалды.
Жүрегімнен кетпес бұл жыр,
Құбылса да мыңға өмір.

Періштелер лебізінен,
Шын махаббат теңізінен
Жаратылған әйел сұлу!
Тұрмыс деген бір тұзаққа,
Азға емес, тым ұзаққа
Кез болыпты – ішіпті у!
Әйел атын Гүлсім дейді,
Тұрмыс атын тылсым дейді...

СҮЙ, ЖАН СӘУЛЕМ

Сүй, жан сәулем, тағы да сүй, тағы да!
Жылы, тәтті у тарады қаныма.
Бұл ләззаттың бір минутын бермеймін
Патша тағы, бүкіл дүние малына.

Құшақтатып нәзік талдай беліннен,
Сүйгіз, сәулем, тәтті балдай тіліннен.
Бой шымырлап, талықсиды жүрегім,
Балқып денем, барам еріп деміннен.

Кір қойныма, қыпша белің бұралып,
Тарқат шашың, жатсын жібек оралып.
Жаным! Жаным! Тезірек тисін төске төс,
Көз жұмулы, жиі ыстық дем алып.

Шашың – қара, денең – ақ бұлт, жүзің – Ай,
Тісің – меруерт, көзің, сәулем – құралай.
Ләззат, рақат, бақыт – бәрі қойныңда,
Сұрамаймын енді ұжмақ – жақсы жай!

Сүй, жан сәулем, тағы да сүй, тағы да!
Жылы, тәтті у тарады қаныма.
Жасағаннан бір-ақ нәрсе тілеймін:
Өтпесе түн, атпаса екен таңы да!

Бота көз, сиқырлы сөз Гүлсім ханым,
Әр жерде өткізсек те өмір таңын,
Кей уақыт көзіңізге көзім түссе,
Ойнайды аласұрып неге жаным?!

Бота көз, сиқырлы сөз ханым Гүлсім,
Көктегі Күн күлмесін, Гүлсім күлсін!
Гүлсім – Күн, көкте ақырын жүзе білед,
Сүйдіріп, күйдіргенін қайдан білсін!

ЖҰЛДЫЗДЫ – ЖҮЗІК, АЙДЫ АЛҚА ҒЫП БЕРЕЙІН

Келші, көзім, күн бетінді көрейін,
Сүйші, сәулем, тұншығып мен өлейін.
Жет, жұлдызым, жылжып қана жібектей,
Жұлдызды – жүзік, Айды алқа ғып берейін.

Сөзің – сиқыр, есті тұман басқандай,
Ессіз жүрек дария болып тасқандай.
Күлкің, Күнім, күндей күміс табаққа
Мінсіз сұлу меруертті шашқандай.

Шашың – толқын, жүрегімнің жарына
соғылды да, батты улы зарына.
Айнам, саған арнап жырлар жазамын,
Қаламымды малып жүрек қанына.

Жырларыммен кестелейін орамал,
Бүлдіргендей бөбектайым, бетің бал.
Балға талай шыбын қонуға ұмтылар,
Ұмтылғанда орамалмен қағып қал.

Еркетайым, келсең егер қасыма,
Сәулелерден шоқ қадар ем басыңа.
Көз жасымнан меруерт тізіп берер ем,
Келші, күлмей көзден аққан жасыма.

Келші, көзім, Күн нұрына көмейін,
Сүйші – өлейін, «неге өлейін?» демейін.
Жет, жұлдызым, жылжып қана жібектей,
Жұлдызды – жүзік, Айды алқа ғып берейін!

АЙРЫЛҒАНДА

(Г...ге)

Бір жыл болды сені сүйдім, уладым,
Бауырыңа алдың, неге мені кумадың?
Ессізбін мен: айрылуды ерте ойлап,
Қанды жаспен көзім неге жумадым?!

Сүйдің мені, басқа жанды көрмедің,
Жасың төктің, қадірінді білмедім.
Мөлдіреген шын меруерт жасыңнан
Садаға боп, сорлы, неге өлмедім?!

Білдім: бүгін мені тастап кетесің,
Күміс көбік Ақ Еділден өтесің.
Бота көзім, өлтіріп кет қолыңнан!
Тірі тастап кетіп мені нетесің?!

Көріскенше қош бол енді, бер қолды...
Қалтырайсың, қолым, саған не болды?..
Жазуға енді, Гүлім, халім қалмады...
Көзіме жас, жүрегіме у толды...

АЛЕКСАНДР БЛОК

Александр Блок –
Мәңгі жас жүрек
 Үмітін бір үзбеген.
Батып алтын ойға,
Талмай қарап Айға,
 «Әдемі әйел» іздеген.

Көрінер деп күнде,
Табылар деп түнде,
 Шарқ ұрудан талмаған.
Александр Блок –
Мәңгі жас жүрек,
 Қай жерге ол бармаған!

«Әдемі әйел»–идеал,
«Әдемі әйел»– бір қиял
 Блоктың басын байлаған.
«Әдемі әйел»– бір гүл,
Блок – бір бұлбұл,
 Блок – бұлбұл сайраған.

Сайраған Блок,
Ойнаған жүрек –
 Кейде үміт, кейде зар.
Өтеді өмір,
Бітеді жыр,
 «Әйелден» бірақ жоқ ошар.

Күндерде бір күн,
Түндерде бір түн
 Улы балды бітті жыр.

Төсекте Блок
Көз ашып көред –
Алдында бір кемпір тұр.

«Әдемі әйел» – идеал,
«Әдемі әйел» – бір қиял,
Идеал, қиял – бір сағым.
Жанады жүрек,
Жылады Блок,
Көріп сөнген шырағын.

«Әйел» – идеал,
Кемпір – ажал
Тұр Блокқа үніліп.
Сөнді енді өмір,
Бітті енді жыр,
«Әйел» қалды жыр болып.

БЕСІК ЖЫРЫ

Күнім, айым,
Еркетайым,
Бөлейін енді.
Тыста дауыл,
Жатқан ауыл,
Ұйқың да келді.

Жұмсақ бесік,
Жылы төсек,
Жата ғой, қозым.
Әлди, бөпем,
Әлди, бөпем,
Ұйықта, жұм көзің.

Құлыншақтар,
Қозы, лақтар –
Бәрі де ұйқыда.
Сен – жұлдызым,
Сен – көз нұрым,
Кір тәтті ұйқыға.

Сая жаным,
Балапаным,
Соксын дауыл, жел,
Болма алаң,
Сүйген анаң
Сақтар, анық біл.

Бәу-бәу, бөпем,
Бәу-бәу, бөпем,
Әлди, әлди-ай!
Сәулем, еркем,
Күні ертең
Толарсың сен-ай.

Пісіп алмам,
Толып бағлан,
Жүгіріп жүрерсің.
Сұлу сүйрік,
Жорға, жүйрік
Тайға мінерсің.

Қара жарғақ,
Түлкі тымақ
Шоктап киерсің.

Қуанып, қалқам,
Ерке марқам,
Қысып сүйермін.

Мініп тұлпар,
Алып сұңқар,
Тауға кетерсін.
Сен боп сөзім,
Жасты көзім,
Сағынып күтермін.

Қызық іздеп,
Қыздар көздеп,
Елдер кезерсін.
Тарлан шүйіп,
Сұлу сүйіп,
Үйден безерсін.

Қуып бақыт,
Тілеп тақыт,
Жолдар шегерсін.
Жүрек жара,
Мен бейшара
Жастар төгермін.

Қайнап қаның,
Батыр жаның
Ерікке ұмтылар.
Сен еріме –
Жас бөріме
Қарсы кім тұрар!

Алмас кылыш,
Найза құрыш
Белге буарсың.
Сен, сырттаным,
Арыстаным,
Жауды қуарсың.

Туған жерден,
Өскен елден
Ерге не қымбат!
Жас жолбарыс,
Жаумен алыс,
Шаңға, қанға бат.

Айбатынды,
Қайратынды
Көріп қарт анаң,
Төгіп жасың,
Жайып шашың,
Тілер: «Бол аман!»

Күтем, күйем,
Көрсет, Ием,
Сол алтын күнін.
Ұйқың тәтті,
Ұйқың қатты,
Қозым, құлыным.

Жаным да сен,
Тәнім де сен,
Қарашығым-ай!
Әлди, бөпем,
Әлди, бөпем,
Әлди, әлди, әлди-ай!

СҮЙЕМІН

Күлдей күңгірт шашы бар,
Тоқсан бесте жасы бар,
Көз дегенің – сұп-сұр көр.
Тасбиқ санап бүгіліп,
Жерге қарап үніліп,
Көрше ауыр күрсінер

Менің бір қарт анам бар,
Неге екенін білмеймін,
Сол анамды сүйемін!

Көзінде көк нұры жоқ,
Аузында жұмақ жыры жоқ,
Жалынсыз, усыз құшағы,
Иірілмейді жыландай,
Сөзі де жоқ құрандай,
Білгені – қазан-ошағы,

Жабайы ғана жарым бар,
Неге екенін білмеймін,
Сол жарымды сүйемін!

Ұйқы басқан қабағын,
Бастыра киген тымағын,
Жалқаулықты жар көрген,
Жүрген ескі заңымен,
Алдындағы малымен
Бірге жусап, бірге өрген

Алаш деген елім бар,
Неге екенін білмеймін,
Сол елімді сүйемін!

Сағымы сайран құрады,
Бораны ұлып тұрады,
Қыс – ақ кебін, жаз – сары,
Орманы жоқ, шуы жоқ,
Тауы да жоқ, суы жоқ,
Мәңгі өлік сахарасы

Сарыарқа деген жерім бар,
Неге екенін білмеймін,
Сол Арқамды сүйемін!

МЕН КІМ?

Арыстанмын, айбатыма кім шыдар?
Жолбарыспын, маған қарсы кім тұрар?
Көкте – бұлт, жерде – желмін гулеген,
Жер еркесі – желдің жөнін кім сұрар?

Көкте – Күнмін, көпке нұрым шашамын,
Көңілге алсам, қазір ғарышқа асамын.
Шеті, түбі жоқ теңізбін қара көк,
Ерігемін – толқып, шалқып, тасамын.

Жалынмын мен, келме жақын, жанарсың,
Тұлпармын мен, шаңыма ермей қаларсың.
Күл болсын көк, жемірілсін жер, уайым жоқ,
Көз қырымен күліп қана қарармын.

Мен өлмеймін, менікі де өлмейді,
Надан адам өлім жоғын білмейді.
Өзім – патша, өзім – қазы, өзім – би,
Қандай ессіз не қылдың деп тергейді?

Мейірленсем – сегіз жұмақ қолымда,
Қаһарлансам – тамұқ даяр құлыма.
Жоқ жақыным, Жасағандай жалғызбын!
Мен бе иілер әлсіз адам ұлына?!

Өзім – Тәңірі, табынамын өзіме,
Сөзім – құран, бағынамын сөзіме!
Бұзушы да, түзеуші де өзіммін,
Енді, ескілік, келдің өлер кезіне!

ЕСКЕНДІРДІҢ ЕКІ МҮЙІЗІ

Болсаң да жалғыз жапанда,
Сырыңа, құрбым, берік бол!
Күбірлесе-ақ ауызың,
Әкетер қағып жүйрік жел.

Ертегі ерте күндерде
Ескендір атты хан болған.
Бесіктен көрге кіргенше,
Көргені қызыл қан болған.

Заманында Ескендір
Жеті ықылымды билеген.
Асқан алып, киелі,
Түссе де отқа күймеген.

Ескендірдей алыптар
Дүниеге енді туа ма?
Алып адам денесін
Сынап-мінеп бола ма?

Ескендірдің басында
Екі мүйіз болыпты.
Екі мүйізді екенін
Ол жасырып жүріпті.

Ескендірдің басында
Екі мүйіз – нысана!
Жабайы жұртқа көрсетсе,
Қасиеті қала ма?

Қос мүйізін жасырып,
Ескендір ер жасынан
Алмайды екен еш уақыт
Дулығасын басынан.

Ескендірдің басынан
Талай заман көшіпті.
Арыстанның жалындай
Жалпылдап шаш өсіпті.

Күндерде бір күн Ескендір
Шарап ішті, балбырад.
Шашын біраз кесуге
Шаштаразды алдырад.

Келгеннен соң шаштараз,
Дулығасын алады.
Шаштараз көріп қос мүйіз,
Қорқып-сасып қалады.

Айтады оған Ескендір:
«Қорықпа, құлым, бері кел!
Тұрам десең дүниеде,
Аузыңа бірақ берік бол!»

Шаштараз кетті жайына,
Күндер, айлар өтеді.
Шаштараздың жүрегін
Мынау сыр бірақ өртеді.

Аузы-басы жыбырлап,
Сөйлегісі келеді.
Сөйлесе, сорлы шаштараз
Сол сағатта-ақ өледі.

Енді сорлы не қылмақ?
Барады жанып, іш күйіп.
Бір құдықтың аузына
Жатты келіп еңкейіп.

Жан-жағына қаранып,
Күрсініп бір уһі деп:
«Ескендірдің мүйізі!..» –
Деді акырын күбірлеп.

Жақын тұрған жас қамыс
Қоя қойып сыбырды,
Түре қойып құлағын,
Тындай қалды күбірді.

Мынау сырды білді де,
Қамыс төмен иілді.
Басына түрлі ой келіп,
Тұнжырады, күйінді.

Сол арада сайтандай
Елбелеңдеп жел келді.

Әрине, енді жас қамыс
Жаратпады келгенді.

Жаратпаса, желге не?
Ерегісті жынды жел.
Қамысты алды құшаққа,
Сына жаздад бұран бел.

Қамыс басын шайқады,
Жел өндірді у жырын.
Жырлады, құшты, улады,
Біліп алды бар сырын.

Сырын біліп алды да,
Қоштасып сүйіп, сыбырлап:
«Ескендірдің мүйізі!» –
Деп жөнелді жыбырлап.

Таң атқанша жүйрік жел
Жүгіруден талмады.
Ескендірдің мүйізін
Білмеген жан қалмады.

Таң да атты, жүйрік жел
Баяулады, басылды.
Таң да атты, шаштараз
Дар ағашқа асылды!..

Есің болса, жолдасым,
Бола көрме шаштараз.
Асылмасаң да ағашқа,
Болуы анық дос араз!

ӨТКЕН – АЯУЛЫ

Өткенді мақтар әр адам,
Білмеймін, өткен алтын ба?
Болмаса, мақтау өткенді
Адамзаттың салты ма?

Қариялар отырып,
Баяғыны мақтайды.
Желкілдеген жас заман
Оларға тіпті-ақ жақпайды.

Заң да болған соларда
Тура, әділ, жақсы да,
Аспаннан пері түсірген
Ғайыпты болжар бақсы да.

«Өткен артық» дер адам,
Шеше де өлген баласын
Аузынан, сөйлеп, тастамас,
Көз ішінде қарасын.

Қылықты да, тәтті де,
Ақылды да ол бала.
Екі жасар күнінде
Пәлен деген – ол дана.

Жалғаны жоқ, адамнан
Жаңаны мақтар санаулы.
Не дұрыс шығар, не теріс,
Әйтеуір, өткен – аяулы.

ҚҰРБЫМ

Бұл жалған ойын емес, бейнет жері,
Қылғанға адал еңбек зейнет жері.
Жалғанның бір мүшесі бола алмассың,
Қиналып, мандайыңның ақпай тері.

Қорықпа, ұмтыл, соқса дауыл, ескегінді ес,
Деп жатпа: «Алма піс те, аузыма түс!»
Бейнет, еңбек қылмасаң – босқа өлгенің,
Құрғақта қайық жүрмес, үмітінді кес!

КӨК ТЕКЕ

Айыр сақал көк теке
Деді де бір «Меке-ке!» –
Шықты секіріп қораға.
Жүрді басып алшандап,
Қарнын керіп талтандап,
Қаза айдаса, бола ма?

Керді теке көкірек,
Көрінді оған жақын көк,
Сүзейін деп ойлады.
«Меке-ке!» – деп кекірді,
Тұқырып басын, секірді,
Қора ішіне құлады.

Қорада айғыр тұр еді,
Мінілмеген құр еді,
Жаңа ұсталған үйірден.

Текені көріп дүрс еткен,
Бірдеңесі бырс еткен,
Тепті келіп бүйірден.

Қайтсін жануар, күйген соң,
Тастай тұяқ тиген соң,
Көк теке мал бола ма?
Айыр сақал көк теке,
Деді де бір «Меке-ке!» –
Қалды сұлап қорада.

ТӨБЕТ

Жарықтық Сәрсен ақсақал,
Жуан қарын, тап-тапал
Асырады бір төбет.
Тырбиған түрін көрсе де,
Шамасы кемін білсе де,
Ойы болды: «Кім білед!..»

Қушық шеке, қайқы бел,
Жуан қарын сызып жер,
Тып-тып төбет жүреді.
«Қарны толған өнер!– деп,–
Қолынан бір не келер!» – деп,
Мұртынан Сәрсен күледі.

Көрінгенге жалпылдап,
Дамыл алмай барқылдап
Үргенін көріп, қуанды.
«Бар,– деп,– мықты төбетім,
Кім бар маған келетін!» –
Білекті Сәрсен сыбанды.

Жүргенде Сәрсен қуанып,
Уақыт күзге таянып,
Қараңғы бір түн болды.
Төбетке Сәрсен ас берді,
Үйін-күйін тапсырды,
Төбетке бір сын болды.

Сабалақ жүні жалпылдап,
Бет алдына барқылдап,
Үріп төбет жүр еді.
Күн де еркін батпай-ақ,
Сәрсекем де жатпай-ақ,
Қотанға құйын келеді.

Көріп, келген құйынды,
Тас түйін боп жиынды,
Дүркіреп қойлар үркеді.
Үріккен қойда жұмыс жоқ,
Төбетте дән дыбыс жоқ,
Тапты тапал күркені.

Үріккен қойды дүркіреп
Көріп Сәрсен күркілдеп,
Қотанға қарай жүгірді.
Қараса қайтып күркені,
Бұғып жатыр шіркіні,
Төбетінен түнілді.

Жабыны тұлпар қылам деп,
Қарғаны сұңқар қылам деп,
Талайдың ісі шала ғой.
Не дейін есіл сақалға,
Жуан қарын тапалға
Сенген Сәрсен – бала ғой!

**БҮГІНГІ КҮН
ӨМІР, ӨЛІМ – МЕНІКІ**

Басы – сайран, сұм жалғанның соңы – ойран,
Адам өмірі – тағдыр ойыны. Біл де ойлан!
Есіл жастық ескен желдей гуілдеп,
Өлі-ақ кетер жүректен – от, күш – бойдан.

Көздің нұры кеміп, жақтар суалар,
Сұмбіл қара шаш селдіреп қуарар.
Ет таралып, сүйек қалып саудырап,
Тамырларда сасық сары су ағар.

Сұм тағдырдың емес пе бұл мазағы,
Аз өмірде естен кетпес азабы.
Жаты түгіл, жақынына жексұрын
болып, өзі тілесін деп қазаны!

Қылсын мазақ, мейлі тағдыр ойнасын,
Жалмауыз жер мейлі жұтсын, тоймасын.
Жансыз суық көзін қадап қу өлім,
«Тез» деп күтіп, тісін шықыр қайрасын.

Не қылса да, өлімнің өз еркі,
Жындандырад мені сұлу көркі.
Құшам, ішем, жынданамын, жылаймын,
Бүгінгі күн өмір, өлім – менікі!

Мен қуансам, жас баладай қуанам,
Көрген адам талай деген: «Есалаң!»
Мен қайғырсам, орнатамын қиямет,
Жас баламын – тағы да тез жұбанам.

Күлсем егер, есім шығып күлемін,
Жылағанда, қап-қара қан төгемін.
Қасым болса, қанын ішкім келеді,
Досым болса, жолында оның өлемін.

Әйел сүйем, бірақ емес сендерше,
Мен сүйемін жан-денесін бергенше.
Жан-денесін бірдей алам, улаймын,
Қысып сүйем құшағымда өлгенше.

Ол күледі, мен де есалаң, күлемін,
Ол жылайды, мен де жасым төгемін.
Құшағымда жан-тәнінен айрылып,
Өлед әйел, мен де бірге өлемін.

Тағы көрем, тағы күлем, тірілем,
Есім шығып, тағы тұзаққа ілінем.
Өмір – дала, тапыл басқан мен – бала,
Тапыл-тапыл, дамыл-дамыл сүрінем.

Өмір – өзен, үміт – шабақ ойнаған,
Жел сөзбенен шабақ аулауға ойлаған
Мен – есалаң, мен – нәресте, үміт – от,
Жүз күйсе де, қармануын қоймаған.

«Өзім – Тәңірі, өзіме өзім табынам»,—
Деп көпіріп, зор Тәңіріге шабынам.
Егерде енді ауыңқырап кетсе бас,
Сол Тәңіріге жасым төгіп жалынам.

Міне, оқушым, осы менің бар сырым,
Бояу деген ойымда жоқ, жоқ сырым.
Сен не дейсің?.. Құлағындай есектің
Ерініне күлкі келді-ау, қыртылым!

ТӨГІЛГЕН ШАШЫ

Төгілген шашы,
Қиылған қасы,
 Керілген маңдай да.
Тістері – меруерт,
Бейне қар – мамық ет,
 Кез келсең мұндайға,
Жалындап күйіп,
Бір ғана сүйіп,
 Өлсең де болмай ма!

КҮМІС НҰРЛЫ АЙ

Күміс нұрлы Ай. Жұлдыздар – алмас, жібек жел,
Сыбырласып жас қайындар бұраң бел...

«Қан қайнады. Жас жүрегім ойнады,
Бір сүйейін! Жақында, жаным, бері кел!»

«Сен сүйерсің, мен күйермін, жанармын,
Құшақтарсың – мен есімнен танармын.
Өлендетіп, жүйрікке мініп кетерсің,
Жүрегімде от, жылай-жылай қалармын!»

«Сүйші, сүй!» – деп сыбырлап тұр жас терек,
«Құшақта!» – деп асығып тұр жас жүрек.
«Ұйқы көрмей, жүйрігімді жаратып,
Келіп тұрмын, енді, сәулем, не керек?»

«Түсу қиын ұшар құстың ізіне,
Сене алмаймын жас теректің сөзіне.
Бірақ, сәулем, ерігендей боламын,
Бойым балқып, көзім түссе көзіңе!»

«Ыстық құшақ, отты сүйіс, балды тіл...
Бірдеңе деп күбірлейді жібек жел.
Бұл – жастық қой, жасыра гөр, жібегім,
Айтып қойсаң, амал қанша... өзің біл!»

ШОЛПЫ

Сылдыр. Сылдыр. Сылдыр...
Қанымды қайнатты құрғыр.
Шық-шық жүрекке тиеді,
Күлпара талқан боп сынғыр!

Сылдыр. Сылдыр. Сылдыр...
Өзекті өртеді құрғыр.
Әдейі іргеден жүреді
Сұлу қыз санадан солғыр!

Сылдыр. Сылдыр. Сылдыр...
Жүректі жандырды құрғыр.
Кеудені кернеді жалын,
Сәулем, періштем, тез кір!

Сылдыр. Сылдыр. Сылдыр...
Есімнен аударды құрғыр.
Лебізіңнен еріп барамын,
Жаным-ай, жақында, қол бер!

Сылдыр. Сылдыр. Сылдыр...
Талдым, қалды сүлдер.
Сыбырға айналды сылдыр,
Сылдыр, сылдыр, сылдыр...

Жібек түн –
Бәрі тын.
Сайраған,
Жайнаған.
Екі жас –
Екі мас :
Жүрек мас,
Көзде жас!
Сүттей Ай,
Терең сай:
Бұлбұл,
Гүл-гүл.
Екі жан,
Ыстық қан.
Жан ессіз,
От сүйіс.
Орман
Тынған.
Сылдыр.
Гүлдер.
Күбір,
Сыбыр.
Тұман.
Таң, таң!...

N-жан, көрмегелі көп ай болды,
Сағындым, жүрегіме қасірет толды.
Ең соңғы көрісуім бакшада еді,
Қыс болды, бакша да өлді, гүлдер солды.

Жеті айда жоғалса да талай іздер,
Есімнен неге шықсын соңғы сөздер!
Күндіз-түн жатсам-тұрсам көз алдымда
Улаған жүрегімді қара көздер.

Дарияға дауыл қуып кірген кеме –
Еркі жоқ, толқын айдап жүрген кеме
Жайнаған жемісі көп бір аралға
кез келсе, тастап оны кетсін неге?!

Табылған, арал тастап, не керегі,
Кеткенде толқын оған не береді?
Дауыл мен толқын сыры белгілі ғой,
Дарияда домалатып төңкереді.

Жан едім терең теңізге ерте кірген,
Өмірде тұщы-ащыны ерте білген.
Алысып долы дауыл толқынменен,
Теңізде талай аунап төңкерілген.

Аз жаста көп сүйіп ем, сүйіліп ем,
Көп улап, көп уланып, күйініп ем.
Желдей жынды жүректің екпінінен
Майысып, сына жаздап, иіліп ем.

Өмірдің толқындары ұрған кезде,
Иманнан айрылғалы тұрған кезде,
Жасаған Жәбірәйілін жіберді ғой,
Жолықтым сен сәулем – нәркес көзге.

Періштем ақ қанатты N-жаным,
Жаныма жарық берген алтын таңым,
Тілекке қасиетті бірге ұмтылар
Жолдасым, сен – құраным, сен – иманым.

Дариға, көрмегелі айлар өтті,
Сұм тағдыр ойға-қырға тентіретті.
Көре алмай көптен бері, сәулем, сені,
Қасірет жүректі жеп, жанға жетті.

Сұм тағдыр жапан түзге шығарды айдап,
Дауылы ұлып тұрған, бораны ойнап.
Жанамын, күңіренемін, жұбанамын,
Сенімен бірге жүрген күндерді ойлап.

Омбының у-шуы мол қаласы еді,
Салқындау апрель – май арасы еді.
Көшеге қол ұстасып шыққанымыз
Алтын Күн батуымен талас еді.

Асығып, жүрек ойнап, сыбырластық,
Қыс бойы хаттардағы сөздерді аштық.
Жүгірді қолдан қолға жасырын күш,
Тайынбай, махаббатқа қадам бастық.

Өтсе де, жеті ай тұрсын, дәл ай он бес,
Есімнен бір минут та шықпас-ау еш
Түкпірде, кең бір аулақ кабинетте,
Ішінде «Алтын мүйіз»¹ өткізген кеш.

Ал, қалам, сол кешті жаз, бірақ қызба,
Қызсаң, қыз, орны келсе, әдеп бұзба.
Ішінде «Алтын мүйіз» отырғанда,
N-жан, кім бар еді жанымызда?

Есімде... бір қыз бар ед ойлар басқан,
Бетінің солған гүлдей қаны қашқан.
Көзқарас, күлісінде, сөздерінде
Қайғыға қайнар ашу араласқан.

Себеп не сонша түсі қашқанына?
Кім білсін, Тәңірі бағын ашпады ма?
«Сүйем!» – деп әлдебіреу сүйіп жүріп,
Жалт беріп, бейшараны тастады ма?!

Жалындап сүйе алмай һәм сүйдіре алмай,
Лебімен сүйіскенде күйдіре алмай,
Өткен бе бар өмірі тайқақтықпен,
Айтуға жүрек сырын тілі бармай?!

Қандырып сүйгеніне су бере алмай,
Тайынбай дұшпанына у бере алмай,
Жолдасы жауға шабам деп келгенде,
Қолына қанды найза, ту бере алмай,

¹ Омбыдағы мейрамхананың аты («Золотой рог»).

Мінезі дәл осындай болса әгар,
(От пен су бұл жалғанда бола ма жар?)
Бір жігіт сүйіп жүріп сүймей кетсе,
N-жан, сол жігітте не айып бар?

Не десен де бұл істер саған дайын,
Несіне енді оған мен аялдайын...
Көзінен ұшқын шыққан анау қыз кім?
Белгілі: жан емес қой қарапайым!

Иірілген бұйра толқын шашы қандай,
Иығына екі жылан асылғандай.
Тұңғиық қара судай қара көздер
Қандай сыр болса дағы жасырғандай.

Қара сұр, сырға берік беті қандай,
Мінезі майда жібек, сөзі балдай.
Бал заты – у, жібек асты – тікенек пе?
Не керек, адамзатты біледі алдай!

Белгілі: болған шығар талайлар жар,
Халық тегіс жалған айтса, Тәңірісі бар.
Жардың көп болуының таңы да жоқ,
Интернациональный жүрегі бар.

Қытайдан Карпат қаша жеткен жүрек,
Карпат асып, Атласқа кеткен жүрек,
Қазақ, сарт, татар, черкес, орыс, неміс,
Француз, чех... бәрін өзі өткен жүрек.

Досы боп жігіттері Жарты Айдың,
Әнші, ақын, мүшелері құрылтайдың,
Бәрі рас, бірақ «цирк палуаны –
Соловьев!» деген сөзге нана алмаймын.

Соловьев – шикі надан, өгіз ғой нас,
Қалайша оны сүйер осындай жас?!
«Жаншылып»¹ деген сөздің әйтеуірі
Он үште астын сызып қоюы рас.

Айтпақшы, жанымызда бар ғой «граф»,
Отыр ғой қара мұртын сылап, бұрап.
Сұлудың бір білмеген сыры болса,
Алайық біз азырақ содан сұрап.

Жүруші ед қол ұстасып күн батқанша,
Көшесін күзететін таң атқанша,
Сүйгенін қанша сөйлеп ұқтыра алмай,
Мұртына күректей боп мұз қатқанша.

«Графтай» адал көңіл адам сирек,
Айта ма сұлуға ол сөзді түйреп?!
Күрсініп, көзін сүзіп жүрген кезде,
Қадалып бір «сары маса» қойса керек.

Белгілі, «графқа» емес, жас сұлуға,
Ежелден біреу буға, біреу шуға...
Шет халық әлі жала қып жүрмесін,
Бұл «граф» өзіміздің анық тума.

¹ «Салмағыннан жаншылып, қалсын құмар бір қанып»
(М. Жұмабаевтың ескертуі).

Білеміз ру, тұқым, ата затын,
Өзі таныс, қонысы тағы жақын.
Елден шығып Омбыға келгеннен-ақ,
Құмар болды көтеруге «граф» атын.

Сөйлетіп қоя берсең, сөзге тақ-тақ,
Күлкісі күміс сылдыр, емес сақ-сақ.
«Философ», «экономист», «артист», «поэт» –
Қайдағы әдемі сөзді алған жаттап.

Жиында иіледі, бүгіледі,
Балаларды ойынкұмар күлдіреді.
Шөп басы қимылдаса: «Пардон, мамзель!»
Тағы да «Аля» деген сөз біледі.

«Графтың» сол сұлуды сүюі рас,
Күрсініп бір қыс бойы куюі рас.
Масаның қадалғанда қатты ызыңы
«Графтың» құлағына тиюі рас.

Бұл емес, талай ызың бұдан былай
«Графтың» құлағына тиген талай.
Сырт тұрсын, көз алдында көлбендейді,
Себебі, «графты» разы қылу оңай:

Сұм сұлу сағынғандай қолын беред,
Қолымен бір сиырдың тілін беред.
Бұл тілді сүйе ме екен я жей ме екен,
Оншасын «мсье», «граф» өзі білед.

Айналсын қолға, тілге, яки басқа,
Қалайда «графтардың» жөні басқа...

Бүгіліп, үнілгендей не болды екен
Дембелше жігітіміз бұйра шашқа?

Талай ел қонып, жайлап көшкен жерден,
Еркімен ерке желдер ескен жерден
Не іздеп, мұнша жабысып қалды екен
Көрісіп, есенсіз бе дескен жерден?

Иіліп, сыбырлайды құлағына,
Қарайды көзін алмай тура ғана.
Мінезін, өткен өмірін біліп алып,
Қылмақ па героина драмаға?

Дариға, драмалар, драмалар!
Толып тұр драмаға абдыралар.
Өткізген ұйқы көрмей есіл түндер
Құрысын! Тірі жан жоқ оқуға алар!

Тағы да есебі жоқ комедия,
Жетті екен бәріне қалай қара сия?!
Дүниеде драматург ат бермесен,
Қыла гөр ақиретте жүзін зия.

Жасаған дұғам осы жолдас үшін,
Жолдасым қараса да жарып ішім...
Есіме жолдастарды аламын деп,
Ұмытып кете жаздым ғой «Мүйіз» ішін.

Болған соң сол төртеумен жақын жолдас,
Деп ойлап, есіме алдым, ашуланбас.
Құрбының құрбы әзілін көтермек қой,
Ашуланса, бастары да аман болмас...

.....
Отырдық жақын, қатар тізе тиіп,
Денеге у жайылып, қызып, күйіп.
Жұрт көзі екеумізден ауған кезде,
Қойып ем бауырыма қысып-сүйіп.

Қашанда махаббатты көз бастайды,
Білдірмей, ыстық қысып, қол қостайды.
Жалындап асығыстықпен сүйіскенге,
Көз-қолың – біреуі де ұйқаспайды.

Ойнайды аласұрып қаның қандай,
Жүрегін сол минутта жарылғандай!
Көзінде от аралас жас мөлдіреп,
Сенделіп тұрғандайсың халің қалмай.

Миыңа ешбір бөтен ой кірмейді,
Көзіңе ешбір нәрсе көрінбейді.
Ақ беті бір ағарып, бір қызарып,
Жас жарың жас киіктей дірілдейді.

Сол кеште, әлі есімде, N-жаным,
Аузыңнан дәл осылай бал алғаным.
Кім бірақ тояр кәусар шарабына,
Мен дағы сол балыңа қана алмадым...

.....
.....
.....

ХОР СИПАТТЫ ҚАРЫНДАС

Хор сипатты қарындас,
Оттай сұлу, ыстық жас.
Құшақта да, қойнынды аш,
Бұғақтан бір сүйейін!
Мен – көбелек, сен – бір шам,
Өзі келген мен құрбан,
Шамға одан не зиян,
Сүйейін де күйейін!

ЖАС СҰЛУҒА

Мен ақынмын – ағынмын,
Сылдыраймын, сүйемін.
Мен ақынмын – жалынмын,
Шапшып көкке тиемін.

Қарақат көзің мөлдіреп,
Көп қарама, жас сұлу.
Сылдырап сипап, сүйген боп,
Алып кетер ағын су.

Алма ернің елбіреп,
«Сүйші, сүй» деп жалынба!
Отты ойыншы, дос біліп,
Жақындама жалынға!

Мен ақынмын – жел жүйрік,
Гүлдеймін, ұшамын.
Мен – ойыншы көбелек,
Көрінген гүлді құшамын.

Бүлдірген бетің сұрланып,
Желге сенбе, жас бала!
Сыбырлар, кетер ұрланып,
Шын жары оның – сар дала.

Көбелекке «кел!» деме
(Елжіреу сонша не керек?).
Кетер ұшып өңгеге,
Балыңнан татса көбелек.

Мен ақынмын, жырлаймын,
Жүрекке жүйрік жел кірсе.
Мен ақынмын, жылаймын,
Жүрекке ауыр шер кірсе.

Жаншыларсың, жыларсың,
Құшақтама бәлімнен.
Жас дененді улармын,
Сүйгізбеші тіліңнен.

Жас періштем, сұлу қыз,
Сүймеші, сүйме, сұраймын!
Мен ақынмын тұрлаусыз,
Жырлаймын да жылаймын!

К...ге

Күніңмен алтын қуантпай,
Гүліңмен жібек жұбатпай,
Жеттің де, тез өттің, жаз.
Ағаш, шөптер қуарған,
Айдын да құрып суалған,
Қаңқылдар қайда қоңыр қаз?

Өң мен түстей, перизат,
Көріндің де, болдың жат,
Жандырдың, міне, жанымды.
Қараған көктен хор едің,
Көбірек көрсем деп едім,
Көк есігі жабылды...

ЖҰМБАҚ

Сап-сары бел,
Еседі жел,
Еседі.
Еседі жел,
Көшеді ел,
Көшеді.

Дала бұйық,
Бала тұйық –
Екі үнсіз.
Дала – жұмбақ,
Бала – жұмбақ
Шешусіз.

Сап-сары бел,
Еседі жел,
Жел есед.
Дала – жұмбақ,
Бала – жұмбақ,
Кім шешед?

...ҒА

Жас өмірімнің көгін бұлттар басқан күн,
Қайғы-қасірет тасып, бастан асқан күн.
Жан-жағымнан жылы жүзді жан таппай,
Жақын жандар қастық уын шашқан күн.

Жауыз тағдыр созған қолды қаққан күн,
Жан-тәнімді жылан, шаян шаққан күн.
Жапан түзде қара түнде жалғыз қап,
Қан дария боп көздің жасы аққан күн.

Сен көрдің де, келдің тура қасыма,
Сусын беріп, жастық қойдың басыма.
Мандайымнан сипап, сүйіп, жұбаттың:
«Жаным құрбан, жасыңды тый, жасыма!

Мәңгілікке, міне, қолым беремін,
Тағдыр оғын көтермекке көнемін.
Қайғыланба, атса, атар алтын таң,
Жан жолдасым, өлсең, бірге өлемін!» –

Дедің де сен күліп, жолым бастадың,
Жауын, дауыл, оттан, судан қашпадың.
Қасиетті, сиқырлы сөз күшімен
Міне, азырақ есім жия бастадым...

Сап-сары бел,
Еседі жел,
Жел есед.
Дала – жұмбақ,
Бала – жұмбақ,
Кім шешед?

...ҒА

Жас өмірімнің көгін бұлттар басқан күн,
Қайғы-қасірет тасып, бастан асқан күн.
Жан-жағымнан жылы жүзді жан таппай,
Жақын жандар қастық уын шашқан күн.

Жауыз тағдыр созған қолды қаққан күн,
Жан-тәнімді жылан, шаян шаққан күн.
Жапан түзде қара түнде жалғыз қап,
Қан дария боп көздің жасы аққан күн.

Сен көрдің де, келдің тура қасыма,
Сусын беріп, жастық қойдың басыма.
Мандайымнан сипап, сүйіп, жұбаттың:
«Жаным құрбан, жасыңды тый, жасыма!

Мәңгілікке, міне, колым беремін,
Тағдыр оғын көтермекке көнемін.
Қайғыланба, атса, атар алтын таң,
Жан жолдасым, өлсең, бірге өлемін!» –

Дедің де сен күліп, жолым бастадың,
Жауын, дауыл, оттан, судан қашпадың.
Қасиетті, сиқырлы сөз күшімен
Міне, азырақ есім жия бастадым...

Өзгеріссіз өмір сорға айналмақ,
Жүйрік жүрек сұр өмірде байланбақ.
Шын адам сол – ылғи шаттық жырымен
Жүрек қалай қуса, солай айдалмақ.

Мен – жыршы ағаң ешбір уайым білмейтін,
Қажу білмей, қолды көкке сермейтін,
Жігері мол қарындасқа өзіндей:
«Іс істелік, қане, қолың бер»,– дейтін.

Өкпе сөзің қатты тиді жүрекке,
Бұдан былай есімде боп жүред те.
Аз өмірде ашыласу деген іс,
Ойла, Күнім, келе ме екен ретке?

Ж...ға

Өмір – көпір, от үстінде салынған,
Дінгектері зәндем отқа малынған.
Қорқу білме, аяқтарың таймасын,
Ойнап қана өт, шарпу көрме жалыннан!

Қоңыз да бар, доңыз да бар түбінде,
Жоққа алданып, жаным, жерге бүгілме.
Болсын көзің көкте, үмітің алдында,
Бақытты бол, қасірет білме, күлімде.

Төменде ылғи түтін, сасық тұман бар,
Улы жылан, қорсылдаған қабан бар.
Талай жылан арбар, қабан қорқытар,
Қорықпа, арбалма, біріне де болма жар.

Өмір – зәндем, қара бұлтты қара түн,
Естімессің қара өмірде жылы үн.
Ұзын жолда арып, жасың төккенде,
Жұбататын жақын жолдас, жарың кім?

Жақын емес ата-ана, туғандар!
Көз жасында олардың не ісі бар?
Соқыр олар, жанған жаның көре алмас,
Жыла мейлің, жан-күй отта, шегіп зар.

Жақын жан сол – жақын болсын жаныңда,
Табынсын ол Тәңірі көріп арыңа.
Ұзын жолда осындай жан ұшыратсаң,
Қарашығым, тезірек ал жаныңа.

Өмір – өзен, сылқ-сылқ күлер, сылдырар,
Қайда ағады, оның жөнін кім сұрар?
Аққан сумен біз де ағармыз, кетерміз,
Ағынға ермей, жағасында кім тұрар?

Өтер жылдар – қайғырармыз, күлерміз,
Өтер жылдар – сарғаярмыз, кеберміз.
Өтер жылдар – қартаярмыз, өлерміз,
Бірте-бірте құрып, шамдай сөнерміз.

Өтер жылдар – ұлғаярсың, өсерсің,
Өмір – көпір, қалайда оны кешерсің.
Өтер жылдар – ақын ағаң жоқ болар,
Рухым риза, мені есіңе түсірсен.

«Аз өмірінде көп уланған, көп сүйген,
Көп алданған, көп жылаған, көп күйген
Ақын ағам болып еді,— дегейсің,—
Жүрегіне өмір оғы көп тиген!»

Иіс шашып, жайнап тұрар түрлі гүл,
Гүл тербетіп кешкі жылы жібек жел.
Күнәсі көп жаны үшін ағанның
Сол уақытта, қарашығым, дұға қыл!

Өлі жассың, қайғы көрме, бара бер,
Сұм өмірдің күлін көрме, гүлін көр.
Тілегімді келтірем деп орнына,
Қарашығым, қане, маған қолың бер!

Ф...ға

Он екі айдың еркетайы – Май келді,
Жұлдыздар да жымыңдайды, Ай күлді.
Қалың қардың құшағынан құтылып,
Сылдыр-сылдыр сылдырады – сай күлді.

Күн батқанда қарашы көк жүзіне,
Қызыл алтын сеуіп қойған ба өзіне?
Майдың айы – Күн, Жер-ана – баланың
Елжіресіп табысатын кезі де.

Бүлдіршін боп киінеді кара жер,
Қарап оған көкте анасы елжірер.
Мұны көріп, жақыны жоқ жолаушы –
Күніреніп, уһілеп жібек жел жүрер.

Өмір осы: аяз қыспақ, қар көмбек,
Сәулесімен жерді сүйіп Күн келмек.
Бір қарасаң – бетін қара бұлт жауып,
Жайнап, ойнап тұрған көгің түнермек.

Біреу – бала, анасына еркелер,
Біреу – ана, баласы үшін жан берер.
Біреу сүйген, екіншісі сүйілген,
Жас жүрегі аласұрар, жас төгер.

Біреулер – дос, бір-біріне жақын жар,
Ылғи екеу жалғыздыктан шекпес зар.
Біреуі өлсе, екіншісі де өлмекші,
Бір-біріне берік берген анты бар.

Өмір – заман. Жазы да бар, қысы бар,
Талай жанның туғаны бар, досы бар.
Тәңірінің дәрғаһынан қуылған
Жақыны жоқ, досы да жоқ кісі бар.

Көп туса да жапа-жалғыз туған ол,
Жалғыз жылап, бетін жаспен жуған ол.
Жұлдыз, Ай да, Күн де көрмей көгінде,
Жалғыз зарлап, жалғыз сағым қуған ол.

Бір гүл көрсе, шын елжіреп сүйген ол,
Гүл дегені у боп, жанып-күйген ол.
Жаны бірге, ары бірге жан таппай,
Жас жүрегі күлден кебін киген ол.

Мен де жанмын, жапан түзде бір басым,
Жарым да жоқ, досым да жоқ, сырласым.
Аз өмірде көп алданып, у ішіп,
Көп түндерде төктім талай көз жасым.

Ессіз едім – аспанға өрлеп ұшқамын,
Хор дегенім – жер болады құшқаным.
Күле кіріп, жан сырымды біліп ап,
Шыға беріп күңіренеді достарым.

Жақын жан көп, ұғушы жоқ шын жанды,
Сенгіш жүрек талай сенді, уланды.
Туғаны жоқ, тұрағы жоқ жолаушы –
Жел болудан баска маған не қалды?

Өтер жылдар, ұлғаярсың, өсерсің,
Белгілі бір жолға өмірде түсерсің.
Қуанарсың, қайғырарсың, жыларсың,
Ұзын жолда у да, су да ішерсің.

Көрерсің сен көптің келіп кешкенін,
Жоқтың бар боп, бардың өліп-өшкенін,
Өтер күндер, күн батқан соң күңіреніп,
Жібек желдің акырын ғана ескенін.

Сол уақытта желге құлақ түргейсің,
Таныстарың еске алып, тергейсің.
Туғаны жоқ, тұрағы жоқ жолаушы –
Желге айналған мен екенім білгейсің!

Өмірімнің қап-қараңғы түнінде,
Еш не білмес түсім бе я өнім бе
Оң менен сол, от пенен су айырмас,
Күшсіз, әлсіз, есім білмес күнімде,

Құшағыңа алдың, сүйдің сен, анам,
Ренжу жоқ, барлық сөзің: «Жан балам!»
Ыстық-суық, желге-күнге тигізбей,
Асырап, сақтап, болдың, анам, баспанам.

Түнде тұрып, түн ұйқыңды төрт бөлдің,
Тыныш ұйықтасын деп, аз сөйлеп, аз күлдің.
Ыңырансам, я қарным аш, я тоңған
екенімді, ойламастан, тез білдің.

«Жаным – дедің, – қарашығым, құлыным»,
Сүйдің, қыстың, дедің: «Тәтті қылығың!»
Қаз-каз тұрсам, езу тартсам, құласам,
Я жыласам – бәрі жақты қылығым.

Жаным анам – жібек тілді, ақ көңіл,
Жазу болып, шегер болсам ұзын жол,
Шет жерлерде теріс жолдан сақтарға,
Жан балаңа ақ батанды бере гөр!..

САҒЫНДЫМ

Абактыда айды, күнді жаңылдым,
Сарғайдым ғой, сар даламды сағындым.
«Қарашығым, құлыным!» – деп зарлаған
Алыстағы сорлы анамды сағындым.

Жатқан үйім – қабырғасы қара тас,
Жарық сәуле, жылы күнге жаны қас.
Ауыр ніс, ылғи қара көленке
Ерте-кеш те, күндіз-түні арылмас.

Тапал, салқын, тым қараңғы, үңгір тар,
Есігімде мықты қара құлып бар.
Кіп-кішкене терезелер темірлі,
Мұндай үйден кімге естілер ашы зар!

Алтын Күнді, қара жерді сағындым,
Жан жолдасым – жүйрік желді сағындым.
Асау тайдай еркелетіп өсірген
Ағайынды, туған елді сағындым.

Әлдеқайда Күн шығады, батады,
Сорлы тұтқын күңіреніп жатады.
Қарар болсаң терезеден темірлі,
Көздеп тұрған күзетшілер атады.

Ас бола ма сасық сорпа, қара нан,
Алма бетте қалмады ғой тамшы қан.
Қоңырау қағып оятады ақырып,
Тым болмаса сібірлеп те атпай таң.

Бостандықта өткен күнді сағындым,
Желдей зулап кеткен күнді сағындым.
Жыл құсындай ұшсам, консам ерікті,
Ойдағыны еткен күнді сағындым.

Абақтының айға баға күні ұзақ,
Жанды жейтін жылға баға түні ұзақ.
Ескі мола ләм дыбыс жоқ, тым-тырыс,
Тық-тық басып күзетші жүр жалғыз-ақ.

Қара жылан – қалың ойлар қаптады,
Шыбын жаным барар жерді таппады.
Ойлар жейді жас жүректі жегідей,
Тәңірі нем, таңың дағы атпады!

Ойыны бір құрдастарды сағындым,
Тілегі бір жолдастарды сағындым.
Келешекке бірге план құрысқан,
Сырласатын жас достарды сағындым.

Уға толды жас жүрегім, жабықтым,
Таныс дауыс ести алмай, зарықтым.
Не дегенін, не істегенін біле алмай,
Қор болдым ғой, азат жүрген халықтың!

Құшақтарға жанымда жоқ жақын жан,
Басқа шапшып, мазаны алды ыстық қан.
Жалындаған жас жүрекке не пайда
Дене күйіп, бір жатып, бір тұрудан?

Жүрегіме жақын жанды сағындым,
Жібек мінез, хордай жарды сағындым.
Айрыларда күншығыстан ағарып
Ақ жібектей атқан танды сағындым.

Не көрсем де, алаш үшін көргенім,
Маған атак – ұлтым үшін өлгенім!
Мен өлсем де, алаш өлмес, көркейер,
Істей берсін қолдарынан келгенін!

Қалың елім, қалың қара ағашым,
Қайраты мол, айбынды ер алашым!
Өзі-ақ құлар, сырың берме, сабыр қыл,
Ақымақтар байқамаған шамасын.

Қазағымды, қалың елді сағындым,
Сарыарқамды – сайран жерді сағындым.
Балдай бұлақ, мөлдір күміс көбікті
Арқадағы айдын көлді сағындым.

Қуанышта: «Әй сені ме!» – дегендер,
Күйініште мен үшін уайым жегендер,
Құтылу қиын – басқан адым андулы,
Тізіп қойып, ертенді-кеш түгендер.

Тәңірі ие, өзін алшы панана,
Тас бауырлар зарға құлақ сала ма?!
Баласынан тұтқын болып сарғайған
Кім жеткізер сәлемімді анама?

Абақтыда айды, күнді жаңылдым,
Сарғайдым ғой, сар даланы сағындым.
«Қарашығым, құлыным!» – деп зарлаған
Алыстағы сорлы анамды сағындым!

ӨМІР

Адамға берген Тәңірі өзі аз өмір,
Бұйрығы: «Жаса дағы, жерге көміл!»
Бірде мұз, бірде жалын, бірде дауыл,
Құбылған өмір – сынап, бейне көңіл.

Жайнаған жаз көреді адам алдын,
Өткен күн – көңілсіз күз желді, салқын.
Қуаныш қайғыменен қатар жүрмек,
Болмайды толық минут жүзі жарқын.

Інгөлап, аузын ашып, жылап түсер,
Төменге биік таудан құлап түсер.
Денесін дал-дұл қылар қия тастар,
Шұқырға сол жылаумен сұлап түсер.

Дуа етер – сорлы адамды әуре етер,
Көз ашып-жұмғаныңша жоқ боп кетер.
Қылғанша әуре-сарсаң сорлы құлды,
Тәңірі нем, жаратпасаң, онда нетер?!

ТОЛҚЫНДАП ОЙНАП

Толқындап ойнап, құтырып,
Көбігін шашып өкіріп,
Шапшып көкке лепіріп,
Қара көк өмір дариясы
Сақылдап күліп: «Кел!» – деді,
Келіп ем, кешу бермеді.
«Не керек, – деп тергеді, –
Сарыарқаның сарбазы?»

Жас балапан жүрегім,
Десе де табам керегің,
Көріп теңіз тереңін,
Қайғыға батты тұнжырап.
Алтын үміт үзілді,
Тәтті қиял бұзылды,
Көкке тіктім көзімді,
Жұлдыздардан жол сұрап.

Көгің де – бір қара көк
Тұңғыық теңіз түбі жоқ,
Ойнап тұрған көзі көп,
Не деп жауап береді?
Көк – бір дария қара көк,
Жұлдыздан әлі жауап жоқ,
Іште жалын, жүрек – шок,
Дариға, жаным өледі.

ЖҰЛДЫЗДАРҒА

Көктің сансыз көздері,
Алдамандар ойнақтап.
Шақырғанмен бара алман,
Бұлт, тез шық та, бетін жап!

Қара жерден кете алмас
Мен бір сорлы байлаулы:
Жердің жауыз желімен
Ерсіл-қарсыл айдаулы.

Амал не көнбей? Сонда да
Бір өкпем бар Аллама:
Сезгіш жүрек, ұшқыр жан
Неге бердің пендеңе?!

Жаратқан соң жерден сен,
Берсеңші жердей тыныш жан.
Болар іс болды. Сұраймын:
Не дейді, білдір, бұл аспан?!

ЖАЗҒЫ ТҮНДЕ

Судай сұлу қара көз
Сүйгеніне берген сөз:
Белгілі жерден табылмақ
Қараңғы жаздың түнінде.

Жатқызып тегіс үй ішін,
Қысып сүйді сіңлісін.
Сырлас тете бауырдан
Айрылу жеңіл ме?

Алдыңда алтын бағың бар,
Жолдасың – шын сүйген жар.
Баққа аяқты батыл бас,
Күрсінбе, сұлу, егілме!

Буыныңнан хал кетіп тұр,
Тыста жарың күтіп тұр,
Ақ көйлегің көлбеңдеп,
Шық тезірек, бөгелме.

Шыққанда қорқып-сасқаның,
Дірілдеп түсің қашқанын
Асығып күткен жарыңа
Білдірме, сұлу, күлімде!

Мініп жігіт жүйрігін,
Тұмарлап кекіл-құйрығын,
Іңірден келіп күтіп тұр,
Серттен таяр ерің бе!

Жігітте арман қалды ма,
Алды жарын алдына.
«Шұу» деп шауып жөнелді,
Бір қолы сұлу белінде.

Ақ көйлектің етегі
Көтеріліп кетеді.
Орынсыз жерде ойнайтын
Тым жеңіл ғой желің де.

Жігіт жарын құшады,
Қолдан тізгін босады.
Сенді саған екеуі,
Енді, жүйрік, сүрінбе!

Жетсін жастар ауылға,
Ұрынбасын жауынға.
Алдарында бір-ақ бел,
Таң! Тұра тұр, білінбе!

КӨКШЕТАУ

Аспанменен тірескен,
Тәңіріменен тілдескен
Көкшетауым біп-биік.
Қою кара көк бұлт
Жайнап, ойнап, құлпырып,
Көкшетауды тұр сүйіп.

Көкшетаудың көзі жас,
Ылғи мең-зең, айнымас
Қалың тұман мұнардан.
Инелік өтпес жіп-жиі,
Оқтан түзу тал бойы
Қарағайға оралған.

Әлдеқайда, биікте
Төніп төмен – киікке,
Қанды көзді қыран жүр.
Мен де Мұса болар ем,
Тілдестірсе Тәңірімен,
Көкше маған болып Тор¹.

Құшам Мұса аяғын,
Өлеңім – ізгі таяғым,
Көкшеге мен де шығамын.
Аяқ басып Арсыға²,
Жүгіріп барып қарсына,
Тәңірінің тілін ұғамын.

¹ Тор – тау аты.

² Мұсылмандық ұғым бойынша Алланың тағы.

ТОЛҚЫН

Толқыннан толқын туады,
Толқынды толқын қуады,
Толқынмен толқын жарысад.
Күніренісіп кеңеспен,
Бітпейтін бір егеспен
Жарысып жарға барысад.

Толқын мен толқын сырласып,
Сырларын еппен ұрласып,
Толқынға толқын еркелеп,
Меруерт көбікке оранып,
Жыландай жүзге бұралып,
Жарға жетер ентелеп.

Ерке бала былдырлап,
Сылдыр, сылдыр, сылдырлап,
Толқынды толқын қуады.
Күміс кәусар суымен,
Суының алтын буымен
Жарының бетін жуады.

Мөлдіретіп көз жасын,
Жасымен жуып жартасын,
Сүйіп, сылқ-сылқ күледі.
Жылағаны – күлгені,
Күлгені оның – өлгені,
Жылай, күле өледі.

Сылдыр, сылдыр, сылдырлап,
Бірінің сырын бірі ұрлап,
Толқынды толқын қуады.

Жарына бал береді,
Береді де өледі,
Өледі толқын, тынады.

ҚЫСҚЫ ЖОЛДА

Қараңғы түн, сар дала,
Көрінбейді айнала.
Боран соғып тұр борап,
Жолды басқан құр сорап.
Астымдағы жануар
Құлағын қайшыландырып,
Зорға борт-борт желеді.

Ызғарлы жел долданып,
Екі иінінен дем алып,
Ішін тартып оскырып,
Кейде қатты ыскырып,
Андай ұлып бір мезгіл,
Екі санын шапақтап,
Біресе сақ-сақ күледі.

Кейде кенет баяулап,
Жер бауырлап жаяулап,
Аузы-басы жыбырлап,
Асып-сасып сыбырлап,
Жерді жапқан кебінді
Сүйіп ақырын құшақтап,
«Әпсүн»¹ оқып үреді.

¹ Иманын үйіру.

Барады үдеп бұл боран,
Жанымда жоқ тірі жан.
Тоңазыды денем де,
Адаспай, дұрыс келем бе?
Қорқып, жүрек ойнайды,
Көз алдыма елестеп
Әлденелер келеді.

Боранын Тәңір ашпады,
Жол білінбей бастады.
Көрінген бір жарық жоқ,
Босаңсиды Қаракөк...
Сар далада адасып,
Суық кебін жамылып
Қалармын, кім біледі.

ЖАЗҒЫ ЖОЛДА

Дала. Дала. Сар дала!
Жапан түзде бір қара –
Келем жалғыз, жаяумын.
Жаныма ерген жолдас жоқ,
Төрт жағым дала – жер де көк,
Жылауға да таяумын.

Шілде. Оттай ыстық күн.
Дала – өлік. Жоқ бір үн.
Жер де жатыр тұншығып.
Жол жыландай ірілед,
Шаң ерініп үйірілед.
Ешбір леп жоқ, тып-тымьық.

Көкте жалғыз бұлт жоқ,
Көктің түсі қызғылт көк.
Дүниені тылсым билеген.
Ыңыранғандай әлдекім,
Жылай ма екен әлде жын?
Перілер ме күйлеген?

Созылып ұйықтап бел жатыр,
Төсін керіп көл жатыр
Тыныш, тәтті түс көріп.
Суға – айнаға қаранып,
Салқынша леппен таранып,
Қамыс та тұр тербеліп.

Толқынға толды төрт жағым,
Әлде жүзген бұл сағым
Көл ме? Көшкен шаһар ма?
Мұз көк темір киініп,
Найзасын көкте үйіріп,
Әскер жауға шабар ма?

Ақ бұлттар тұр жусап,
Күніренеді жер сусап,
Алыстан акырын Күн күлед.
Қызыл жүзді гүлдерді,
Бұрандаған белдерді
Сүйемін деп күйдіред.

Айнала – өлім, ешбір үн...
Жапан түзде жалғызбын.
Перісі неге келмейді?..

Денесі аппақ, жалаңаш,
Көкпеңбек көз, сары шаш
Сақ-сақ неге күлмейді?

Сыбдыр-сыбдыр жүргендей,
Сылқ-сылқ қана күлгендей,
Көрінбей неге билейді?!
Жібектей жетпіс оралып,
Жыландай жүзге бұралып,
Бетімнен неге сүймейді?!

Жол жыландай иірілед,
Шаң ерініп үйірілед,
Ешбір леп жоқ, тып-тымық.
Аңсап, есім жия алмай,
Көзімнің жасын тыя алмай,
Өлсем екен тұншығып!

ЖАЗҒЫТҰРЫМ

«Болды, міне, дәл алты ай,
Жаттың ұйықтап, еркетай.
Ұйқың қанды, тұр, козым,
Аш көзіңді, жұлдызым!» –
деп маңдайдан ақырын
Жұмсақ, жылы сәулемен
Сипап жерді, Күн күлер.

Аяқтарын көсіліп,
Еркеленіп, есінеп,
Жер – нәресте жас бала

Жаңа оянып жатқанда,
Жұмсақ, ыстық бетінен
Тәтті ғана сүйсем деп,
Күбірлеп жылы жел жүрер.

Дамыл алмай жылар қар,
Ақ шымылдық ашылар.
Сылқ-сылқ күліп сылдырлап,
Бірдене деп былдырлап,
Көрінгеннен шүйінші
Сұрайтын жас баладай
Асығып сулар жүгірер.

Керіліп ерке жер тұрар,
Мөлдір сумен жуынар.
Үлде менен бұлдеге,
Түрлі түсті гүлдерге,
Ши жібекке оранып,
Қарағанда көз тоймас,
Бүлдіршіндей киінер.

Көріп сұлу баласын,
Көз ішінде қарасын,
Қуанып, тасып жүрегі,
Қысып, ыстық сүйеді.
Ұзын күнде ару жоқ,
Періштем деп айналып,
Алтын ана Күн жүрер.

Мұны көріп бұлттар,
Күңіреніп етер зар:
«Біздерде алтын ана жоқ,

Қысып сүйер бала жоқ,
Тұрақ та жоқ белгілі!» –
деп тұнжырап күрсініп,
Әлсін-әлсін жас төгер.

ЖАЗ КЕЛЕДІ

Жел жалығып, хал жиып,
Қалғып қана тербелед.
Жұмсақ қана жымиып,
Жібек канат жаз келед.

Көк алтынға көмілген,
Ауаға алтын себілген.
Алтын емес себілген,
Жаздың шашы төгілген.

Әне, ерке жаз келед,
Ал, балалар, қарандар.
Ойнап, алтын шаш беред,
Ал, балалар, тарандар.

Қайғылансын, күрсінсін!
Енді ұзамас, ерір қар.
Еркедай жаз бір күлсе,
Күлмей, шыдап кім қалар?

Сұлу жаздың лебізі
Қар түгіл, мұзды балқытар.
Көл, өзенін, теңізін
Ойнатар, бәрін шалқытар.

Төл үйдегі үйшікті
Таста, бала, белді бу.
Белден батып күртікке,
Енді ізде қызыл су.

Баланы күміс дауыстан
Кім тоқтатар, кім тыяр!
Ерке жаз да алыстан
Жұмсақ қана жымияр.

Қаракөз, таста кестенді,
Үйде отырып қуарма.
Тысқа шығып-кіргенде
Екі бетің – екі алма.

Дертін болса жүректе,
Төкпе жас көзден, аһ ұрма.
Жеткізер анық тілекке,
Шық та жазға сыбырла.

Жұмақ нұрлы жаз келед,
Алтын жүзді, алтын шаш.
Ағаштар ақырын теңселед,
Жанды-жансыз бәрі мас.

Күн батқан соң, қатқақ боп
Қуанғанда ессіз қар,
«Жаз келеді, жаз, жаз!» – деп,
Жымындайды жұлдыздар.

Алтын сәуле тұр сүйіп,
Жел маужырап, тербелед.
Жұмсақ қана жымып,
Жібек канат жаз келед.

МАХАББАТ НЕ

Махаббат – бір тікенек,
Жүрекке барып қадалар.
Бақытсыз ғой бұл жүрек,
Тамшылап одан қан ағар.

Тез жазылмақ бұл жара,
Бал тілімен сүйсе жар.
Сүймесе жар, дариға,
Өлер жүрек, қансырар.

Махаббат – бір тәтті у,
Ішер жүрек, болар мас.
Дүниедегі у мен шу
Мас жүректі оятпас.

Махаббат – бір тәтті у,
Ішер жүрек, төгер жас!

Н... АЛЬБОМЫНА

Өтеді өмір –
Жүрекке шер байланды,
Өтеді өмір –
Жүрек көмірге айналды.
Өтеді өмір,
Бітеді жыр. Жүрек – күл.
Жырсыз жырау,
Тиіп қырау – солды гүл.

Бұлбұл гүлсіз,
Бұлбұл үнсіз – жай бір құс.

Айсыз, Күнсіз,
«Гүлсіз», үнсіз – өмір бос!
Бота көзді,
Жібек сөзді ғарышқа
Кетті ұшып,
Зарды құшып алыста

Қалдым жалғыз,
Тірі жансыз, күңіренем.
Шер шегемін,
Кеңесемін мұңменен.
Досым жырақ,
Сөнді шырақ.
Сөнемін.
Сөнеді Ай,
Мен де ұзамай өлемін.

Батады Ай,
Батады ой. Мен батам.
Кірсіз Айым,
Еркетайым, ақ батам:
Өмір – сағым,
Сен, қарағым, сағым қу.
Сағым сумен,
Алтын бұмен жаның жу!

Өмір – дала,
Сен – бір бала, сайран ет,
Гүлдер жиып,
Сәуле сүйіп, ойнап өт!
Қырға шықсаң,
Тілін ұқсаң, жел жылар.

Жел жыламас,
Жер жыламас, ел жылар.

Күні батып,
Қайғы батып, ел жылар.
Ерке бала,
Сен де жыла, шегіп зар.
Жоқ, жылама,
Зар сұрама, күл, Күнім!
Ой деген не?
Оны білме сен, Гүлім!..

Мен де жас ем,
Мен де мас ем, жел едім.
Өтті өмір,
Жүрек – көмір. Өлемін...

АЛДАМШЫ ӨМІР

Алдамшы өмір ылғи ғана у береді,
Өмір шіркін шамдай ақырын сөнеді.
Қара қайғы қалындады тым бүгін,
Мөлт-мөлт етіп көзіме жас келеді.

Өмір шіркін шамдай ақырын сөнеді,
Алтын үміт тотығады, өледі.
Кешегі күн – қойнымдағы сұм қиял,
Бүгін алыс менен, сылқ-сылқ күледі.

Өмір шіркін бықсып ақырын сөнеді,
Үміт шіркін тотығады, өледі.
Өлді үміт, мен де ұзамай өлемін,
Соққы жеген сорлы жүрек біледі.

Өмір шіркін көз алдымда сөнеді,
Қиял – алыс, келемеж ғып күледі.
Өмір сөнед, үміт өлед, не қалды?
Мөлт-мөлт етіп көзіме жас келеді.

КҮЗДІ КҮНІ

«Есіл жазым өтті, – деп, –
Бәйшешегім кетті!» – деп,
Санадан жүз сарғайып,
Қасіреті мол жас зайып
Қаранғы ұзын түндерде
Үстіне қара жамылып,
Күрсініп жер жылайды.

Бұзылып түсі аспан-көк,
Ашулы ауыр үһілеп,
Бүркеніп сұр бұлттар,
Жүрегі жара алыс жар
Қайғы басып, қиналып,
Жерге карап, жарына
Көзінің жасын бұлайды.

Балапан нәзік жас қайың,
Сокқан суық жел сайын,
Бүрсініп, сорлы, дірілдеп,
Ақырын ғана күбірлеп:
«Сұбханалла, Сұбхан!» – деп,
Жасағанға жалынып,
Жәрдем бер деп сұрайды.

Күшті, жуан қара ағаш,
Жапырақсыз, жалаңаш,

Өмірде беті қайтпаған,
Ешкімге сырын айтпаған,
Тура келіп тағдыры,
Долы дауыл кез келіп,
О да бір күн құлайды.

Жалғыз жатып ойланам,
Күніренемін, толғанам:
Балдан тәтті өмір не?
Қорқынышты өлім не?
Жалынды жүйрік жас жүрек
Неге ақырын сөнеді?
Бұған жауап кім табар?

Жастық өтіп, қартайып,
Қан сары су боп сарғайып,
Сүмбіл шашым қуарып,
Алма жүзім суалып,
Мен де сорлы бір күні
Қоштасармын өмірмен...
Өлмей, мәңгі кім қалар?!

Құласа күшті қара ағаш,
Қыс өтіп, тағы жетсе жаз,
Жас балапан – қайындар,
Оларда не уайым бар,
Өткендерді еске алып,
Бұралып жас сұлудай,
Қосылысып ән салар.

Өмірмен тәтті қоштасып,
Өліммен қол ұстасып,
Үстіме топырақ үюлі,

Суық көрде көмулі,
Қара жерді құшақтап
Жатқанымда мен сорлы,
Мені есіне кім алар?!

БЕРНИЯЗҒА

*...Ұлан өлді батып қанға,
Тыныштық тапты асау жан да.*

Өмір – дала, ақын – бала қаңғырған,
Жан сусынын көз жасымен қандырған.
Ақын – бөбек, өмір – көбік, тылсым-ды
Ойнап, арбап, бөбекті естен тандырған.

Күңіренеді кеңес айтып қария,
Әлдеқайда жер шетінде дария:
Тұңғықтың түбі толған тамаша,
Дарияның сыры жоқ қой жария.

Дарияның астында – алпыс ақ отау,
Ақ отаулар алтын уық, жібек бау.
Отау сайын судай сұлу толқын шаш,
Толқын тербеп: «Әлди, әлди!» – дейді бау.

Әлди, әлди, тербеледі ордалар,
Ордаларда өншен сұлу ән салар.
Сұлу жанның күлкісі де сикыр ғой,
Күлкілері көбік болып жорғалар.

Көрінсе егер сонау күміс күлкілер,
Жас ұланның жүрегін жүз тілгілер.
Шерлі ұланның көріп суға шомғанын,
Мылқау жартас: «Жынды ма әлде?!» – деп күлер.

Кеңес айтып күніренеді бір күні,
Есімде жоқ, әйтеуір сол бір күні:
Майдан құрып, қарсыласқан екі жау,
Таудай мылқау, бірінің де жоқ үні.

Екі жаудың біреуі – өлім, бірі – өмір,
Бір-біріне қайрасады тіс шықыр.
Бір мезгілде жаны жалын жас ұлан
Әлдеқайдан қан майданға келіп тұр.

Жап-жас бала келе сала, қабағын
түйіп, тартқан екі жаққа садағын.
Тастан қайтқан оғы тиіп өзіне,
Қан майданда қайтыс болған қарағым!

Ұлан өлген, мұны көрген екі жау:
«Мына ұланның емес, сірә, дені сау, –
деді дағы, ішегі қатып күлісті, –
Әй, есалаң!.. Ха-ха, ха-ха, ха-ха-ау!»

Жаны жалын, жаны шерлі жеткіншек,
Күлсін саған, сөксін мейлі көк есек.
Мен сөкпеймін сені, сонау толқынмен
Қан майданға неге ғана кірдің деп.

Мен күніренем, улы ойлар кеп басыма,
Жырласаң ед шомылып көз жасыңа:
Тұңғықтың түбіндегі тамаша
Өзі-ақ көшіп келмес пе еді қасыңа...

Өмір, өлім – мәңгі андысқан екі жау,
Екі жауды бауыр қылар жыр бар-ау.
Сол жыр таппай, садақ тартпай, сабыр ғып,
Қан майданда күніренсең еді, сор бала-ау!

Ойлаймын да, өкінемін ғапылдығыңа,
Жаным сеніп еді жақындығыңа...
Жастай сөнген жалын жанды жеткіншек,
Күнәң ауыр, кешем ақындығыңа.

Өмір – дала, акын – бала қаңғырған,
Жан сусынын көз жасымен қандырған.
Ақын – бөбек, өмір – көбік, тылсым-ды
Ойнап, арбап, бөбекті естен тандырған.

СЫРДАҒЫ АЛАШҚА

Атаң Отқа табынған,
Өзің бірге бағынған.
Тәңірің – Оттан боп үміт,
Атаң Отқа табынған.
Жан ба еді ол жауға жалынған?!
Сыр бола ма жыр мен От?

От дегенің – аспан ғой,
Аспан жерді басқан ғой...
Төменге алып төнген ол.
Бір дегенің – жер ғой ол,
Жер дегенің – көр ғой ол,
Көрді сүйген, өлген ол.

Атаң Отқа май салған,
Жан ба еді жыннан тайсалған?
Жаһұт жапқан ажыдан.
Жанын жасып, кірлеген
Отпен аспанға өрлеген
Алады екен аластап...

Салық салған Сырдағы ел,
Көрге мүлгіп болма қол,
Атаң сүйген Отты сүй!
Шаппағанға шаң жұқпас,
Шаппағанға қан жұқпас.
Күйдірем десең, өзін күй.

Отқа табын, Тәңір – От,
Оттан басқа Тәңірі жоқ.
Сөзім – Сырдағы алашқа:
Жаның жасып, кірлеген,
Отпен аспанға өрлеген
Жаныңды, алаш, аласта...

ТҰРАННЫҢ БІР БАУЫНДА

(Сурет)

Ай туды, күнгірт кеш еді, алтын табак,
Ару ғой Ай дегенің алтын кабак.
Жүзінен сол сұлудың нұр төгілді,
Жапырақ – суда ойнаған алтын шапақ.

Жапырақ сәуле сүйіп дірілдеген,
Жел шіркін жаны күйіп күбірлеген.
Жерде су сылдыр қағып сүйінгендей,
Кей кезде күйік кернеп күрілдеген.

Ай қалқыды, сәуле аспаннан сорғалады,
Ағаштар ерке арудай ырғалады,
Арудың аққу мойны бұрылғанда,
Жұлдыздай жарқ-жүрк етіп сырғалары.

Бөрік киген бұйра сеңсең қара ағашы,
Алқызыл алқа киер алма ағашы.
Бөленген сары алтынға тапал інжу,
Басына ақық сепкен тағалшасы.

Шиесі мөлтілдеген маржан екен,
Маржаны жерде жатар арзан екен.
Жамбыдай жақұты көп анар байғұс,
Тырбиып неліктен ол азған екен!?

Тізілген түйме меруерт тұтқа таптап,
Жандардай жарқыраған төп-төтті тап.
Жас өрік ай нұрында ақ алтындай,
Жас үзім – зүбәржаттан тізген шашақ.

Көк сұлтан, қызыл сұлтан – сұлтан егіз,
Бірі көк, бірі қызыл тәжі – жеміс.
Жан-жағың жемісті ағаш, аяқ астың
Жайнаған феруза гүл ұшан-теңіз.

Сыр сөйлеп сол гүлдерге сылдыр қағып,
Жатқаны тарам-тарам сулар ағып.
Тереңдік – мінсіз кезу, өн бойына
Қойған ба біреу әдей күміс жағып?

Сәуле ырғып талдың сұлу саласынан,
Неге ұзақ бұйра бұлттың арасынан
Алтын Ай – ерке сұлу шықпай қалды,
Арылмай жүрек анық жарасынан?

Бір жым-жырт басты неге баудың ішін?
Құлпырып, неге өзгертті гүлдер түсін?

Мынау жыр – шер жыры емес, хор жыры ғой!
Жыр қайдан? Өнім бе бұл? Әлде түсім?

Бұл – бұлбұл! Бұлбұл екен сиқыр көмей,
Не дейін, сонша сұлу, сиқыр демей!
Басында балбыратты, елжіретті
Біраздан жанымды ол алай-түлей!

Ертеден сені іздеген мен едім ғой,
Тұранға бір сені іздеп кеп едім ғой!..
Ширази, шеих Саади, Хайямдардың
Өртеген өзектерін сен едің ғой!..

Жүректе, мені де өрте, бір күл қалсын,
Жүректе, жоқ, күл емес, мың гүл қалсын...
Сайрарға өмір бойы судай сұлу,
Жанымда сиқыр жырлы бұлбұл қалсын...

Бебеу қағып, басты бұлбұл тербеткендей,
Тербетіп ырыс, аспанға өрлеткендей.
Ессіз боп бұлбұл құстың сиқырымен,
Кетті алып асау жүрек ырыққа көнбей.

Бергенде көтеріле от боп жанып,
Қиялдың толқындары алды қағып.
Толқыннан улы балды жұта бердім,
Кетпес-ау, мен татпасам, толқын танып.

Жұтсам да, жүзе бердім, сусын қанбай,
Қысылды кейде жаным шошынғандай.
Арылып бар күнәдан асау жаным,
Тәңірінің дарғаһына бас ұрғандай.

Жүрек те арылғандай жарасынан...
Сонда Ай да бұйра бұлттың арасынан
Жарқырап шыға келіп, ақ жүзінен
Төкті нұр талдың сұлу саласынан.

Жан-жақта көлеңкелер көлендеді,
Көзіме әлденелер елендеді.
Жүрегім дүрс-дүрс соғып, айта бердім,
Айтқаным: «Аят бер»-ді, өлең бер»-ді...

Білмеймін, көктен кәусар нұр құйылды,
Неге екен, көзіме ыстық жас жиылды.
Жоқ, әлі улы балға қанбадым ғой,
Бұлбұлым, әнің неге тез тыйылды?

Дариға, аяқталмай, үзілді жыр,
Сұм жүрек жалын болып қалды ғой құр.
Бұлбұлдың әнін үзген не болды екен?
Мынау не: көлдің беті жыбыр-жыбыр?

Көл беті жыбыр-жыбыр, бақа: «Бақ-бақ».
Сайрасын енді қалай бұлбұл бейбақ?
Өмірдің өзгермейтін құрсын заңы –
Бір жақтан бұлбұл шықса, бақа шықпақ.

Жыршы құс бақырайған бақа көрсе,
Бақылдап тырбық бақа әнін бөлсе,
Ойласаң ,таң қаларлық дәнеңе жоқ,
Құсадан ақын бұлбұл үнсіз өлсе...

Түн өтті. Бозарғандай шығыс жағы,
Бақаның бітпек пе бір «бақ-бақ-бағы?»
Бұлбұлға сыйға тартқан сол сәулесін
Арсыз Ай бақаға да төкті тағы...

Оранып өмір бойы көк мұнарға,
Аспанды алып Ала¹ емген арда.
Айбынды Аспан-ана алып туған
Бөбегін бөлеп қойған меруерт қарға.

Шындары Арсыменен араласқан,
Тәңірі тақ қылғандай тарғыл тастан.
Күніреніп қоңыраулы қара нардай,
Қап-қара қорғасындай бұлты басқан.

Иірілген айдаһардай ашулы асқар,
Томсарған туғаннан-ақ тарғыл тастар.
Құздарды мәңгі меңіреу мәңгі басқан
Жауһардай жарқыраған аппақ шаштар.

Түк басып, тұла бойы толған кесте,
Қарағай, арша біткен өрлей төске,
Қарағаш, тал-тобылғы, жасыл шырша,
Қарақат, жиде, шие маржан түсті.

Сан шөптің түгесерсің атап қайсын:
Шымшуыр, көкемарал, уқорғасын.
Аһ ұрған Алатауда аруларың
Үнімен тыяды екен ыстық жасын.

Жануар бұғы, марал көз адасқан,
Ойнаған ешкі, теке орғып тастан.
Даланың еркелері – арқар, құлжа,
Құлдырап октай күлік елік қашқан.

¹ Алатау дегені.

Сары аю ойнайды екен таспен атып,
Бөрісі бөкен жортқан түнде катып.
Топ шиіе бір құлжаға жабылмақшы –
Қозыны жібергендей жамыратып.

Құздарда найза кия құстар шулар,
Төменде тасты сабап толқын тулар.
Аланың ақ төсінен орғып түсіп,
Сайларда салар ойнақ асау сулар.

Беттерін солтүстікке түзеп алып,
Шуласып, «Алатаулап» ұран салып,
Еліріп екпіндеген асаулардың
Құм жапқан көбі бірақ шөлде қалып.

Бір шетте жынды Қошқар Шуға шапқан,
Сусамыр аркасында сылдыр қаққан.
Арасан әулиенің ыстық жасын
Жиып ап, Ыстық Ата дауырыққан.

Алатау – алып ана көкпен талас,
Арда емген сол ананы тентек Талас.
Қырғызға қасиетті Талас суын
Ертеде қоныс қылған батыр Манас.

Шындарын Алатаудың жел жайлаған,
Жел емес, қалың қырғыз ел жайлаған.
Желменен, желден жүйрік аңдарменен
Құздардан бірдей орғып, бірге ойнаған.

Сайларда сарқыраған селі ме екен?
Күніреніп көшкен қырғыз елі ме екен?

Алаштың қайсар ұлы – қайратты елдің
Манасы ел қорғаған ері ме екен?

Көп жылдар желдей заулап есті ме екен,
Алатау өсті ме екен, өшті ме екен?!
Қияның қыранындай қайсар елдің
Басынан күнгірт күндер көшті ме екен?!

Қарлы асқар, мәңгі мұнар барлы ма екен?!
Қайратты ел қайғы жұтып, зарлы ма екен?
Шер басып, алып азып, ерлер жасып,
Манас та ұмыт болып қалды ма екен?!

Жоқ әлі! Қарлы Алатау қалыбында,
Толқындар тулайды әлі шапшып шынға.
Көзінен – от, сөзінен уыт жоймай,
Қайсар ел ұмытқан жоқ алыбын да.

Алатау өспейді екен, өшпейді екен,
Ауыздан алып аты түспейді екен.
Керілер: «Киелі ер-ай!» – деп күрсініп,
Жастары: «Ер ұрпағы – біз», – дейді екен.

Ақындар мұнды қияқ шалады екен,
От болып көптің көзі жанады екен!..
Жұмбақшы «Манасты» айтып жорғаласа,
Кері-жас көзіне жас алады екен.

Алашқа қайсар қырғыз бала ма екен,
Қайғымен қайсар жаны жара ма екен?!
Жаралы ел көшкен күнін жоқтай, жылай,
Құл болып, жасық жаспен қала ма екен?!

Тау өшпес аспан төніп, еміренген,
Сел солмас қарлы құз бен көк мұзды емген.
Ерлерін ел қорғаған есте тұтып,
Ел бітпес кеңес кылып күңіренген!..

Алаштың қайсар қырғыз баласына
Қосылса жара жанның жарасына,
Жас төкпей, өрлеп, өрлей Талас бойын,
Тәуеп қыл Манасыңның моласына...

ТҮРКІСТАН

Түркістан – екі дүние есігі ғой,
Түркістан – ер түріктің бесігі ғой.
Тамаша Түркістандай жерде туған
Түріктің Тәңірі берген несібі ғой.

Ертеде Түркістанды Тұран дескен,
Тұранда ер түрігім туып-өскен.
Тұранның тағдыры бар толқымалы,
Басынан көп тамаша күндер кешкен.

Тұранның тарихы бар отты желдей,
Заулаған қалың өрттей аспанға өрлей.
Тұранның жері менен суы да жат,
Теңіздей терең, ауыр ой бергендей.

Тұранның шетсіз-шексіз шөлі қандай,
Теңіздей кемері жоқ көлі қандай!
Тұранның дария аталған өзендері
Тасыса, шөлді басқан селі қандай!

Тұранның таулары бар аспанға асқан,
Мәңгіге басын аппақ шаштар басқан.
Бауырында ерке бұлақ салады ойнақ,
Жаралып таудан аққан салқын жастан.

Шөлдер бар, жел де жүрмес, сап-сары құм,
Моладай ешбір үн жоқ мәңгі тып-тын.
Болмақ па жан-жануар шексіз шөлде,
Сар құмда салар ойнақ пері мен жын.

Тұранның теңіз дерлік көлдері бар,
Шалқыған шетсіз-шексіз Теніз, Арал.
Бір шетте қасиетті Ыстықкөлдің
Бауырында дүние көрген түрік көкжал.

Ертеде Оқыс, Яксарт – Жейхун, Сейхун,
Түріктер бұл екеуін дария дейтін.
Киелі сол екі су жағасында
Табасың қасиетті бабаң бейітін.

Тұранның Тянь-Шаньдай тауы қалай,
Пар келмес Тянь-Шаньға таулар талай!
Еріксіз ер түрікті ойға аларсын
Көкке асқан Хантәңіріге қарай-қарай.

Балқашты бауырына алған Тарбағатай,
Жоталы, жер кіндігі – Памир, Алай.
Қазығұрт қасиетті тау болмаса,
Топанда Нұқ кемесі тоқтар қалай?

Тұранның жері де жат, елі де жат,
Құйындай бастан кешкен күні де жат!

Тұранды түгелімен билеп тұрған
Ертеде ертегі хан Афрасияб.

Ежелден жер емес ол қарапайым,
Білесің, тарихты ашсаң, Тұран жайын.
Тұранға қасиетті құмар болған
Ертеде Кей-Қысырау мен Зұлқарнайын.

Тұранға жер жүзінде жер жеткен бе?
Түрікке адамзатта ел жеткен бе?
Кең ақыл, отты қайрат, жүйрік қиял,
Тұранның ерлеріне ер жеткен бе?!

Тумайды адамзатта Шыңғыстай ер,
Данышпан, тұңғық ой, болат жігер.
Шыңғыстай арыстанның құр аты да
Адамның жүрегіне жігер берер.

Шыңғыстан Шағатай, Үкітай, Жошы, Төле –
Атаға тартып туған бәрі бөрі.
Шыңғыстың қол бастаған екі көзі –
Жолбарыс Сұпытай мен көкжал Жебе.

Тұранның билері бар Тарағайдай,
Сол биден Темір туған от боп ойнай.
От шашып жер жүзіне Ақсақ Темір,
Жарқ етіп өте шыққан нажағайдай.

Тұранды мақтамаймын тіпті текке,
Онсыз-ақ Тұран таныс талай шетке.
Сырласқан үйде отырып аспан-көкпен
Білгіш аз жеткен жүйрік Ұлықбекке.

Асыл қан – қасиетті түрік қаны,
Сол қаннан – Ибн-Сина Әбуғали.
Молдығы білімінің сикыр дерлік,
Дүниеге мұндай адам туды ма әлі?

Түріктің кім кеміткен музыкасын,
Фараби тоғыз ішекті домбырасын
шерткенде тоқсан тоғыз түрлендіріп,
Жұбанып, кім тыймаған көздің жасын?!

Тұранда түрік ойнаған ұқсап отқа,
Түріктен басқа от болып жан туып па?
Көп түрік енші алысып тарасқанда,
Қазақта қара шаңырақ қалған жоқ па?

Арыстан елге Отан болған Тұран,
Тұранда қазағым да хандық құрған.
Қазақтың қасқа жолды Қасым ханы
Тұранның талай жерін билеп тұрған.

Әділ хан аз болады Назардайын,
Алашқа Есім ханның жолы дайын.
Тәукедей данышпан хан құрған екен
Басында Күлтөбенің Құрылтайын.

Бұл Тұран ежелден-ақ алаш жері,
Тұрансыз тарқамаған алаш шері.
Тұранның топырағында тыныштық тапқан
Алаштың арыстаны – Абылай ері...

Тұраннан Сарыарқаны бөлек деме,
Түркістан алты алашқа болған Кебе.
Тұранның топырағын құшып жатыр
Кешегі ердің ері көкжал Кене.

Шер батса – кім іздемес туған елін,
Тұлпар да көксемей ме туған жерін?
Арқаның ардагері – қалың алаш,
Тұран да, біле білсең, сенің жерің!

Қырағы Тянь-Шань мен Памир, Алай,
Күтеді көптен сені қарай-қарай.
Кене мен Абылайдың жолын құмай,
Жапанда жайылудың мәні қалай?!

Ертеде Оқыс, Яқсарт – Жейхун, Сейхун,
Түріктер бұл екеуін дария дейтін.
Киелі – сол екі су жағасына,
Болмаса, барсаңшы іздеп бабаң бейітін!

СӨРСЕМБАЙДЫҢ ЖЫРЫ

Домбырам басы бал құрай,
Басына қонар бозторғай.
Қалампырлы насыбай,
Насыбайды атпасам,
Ауырар менің басым-ай!

Домбырам менің екі ішек,
Күңіренеді еңіреп.
Мен де бірге күңіренем,
Көзіме ыстық жасым кеп.

Ай, албар-ды, албар-ды!
Сәрсембайда зар бар-ды.
Зардан басқа не болсын,
Шықпаған құр жан қалды:

Бетегелі барқыттай
Белес-белден айрылдым.
Балдан қалған сарқыттай
Күміс көлден айрылдым.

Ай мүйізді ақ кошқар,
Ақтылы қойды бөрі алды.
Шұрқыраған жануар
Жылқыларымды ұры алды.

Ұры алмады, түн алды,
Түн алмады, жын алды.
Жаяу қалдым әйтеуір,
Біле алмаймын кім алды?!

Домбырамның құлағын
Бостау қылып бұрадым.
Жылқымның жөнін сілтеші,
Өркенің өссін, шырағым!

Домбырам менің қарағай,
Қылдың-ау, шіркін заман-ай!
Жат бауыр болған жас шіркін,
Кеткенің бе карамай?!

Домбырам менің зарлайды,
Зарламайды, қарғайды.

Мен де бірге зарлаймын,
Көзімнен жас парлайды.

Домбырам басы бал қурай,
Қалампырлы насыбай.
Насыбайды атқан соң,
Жазылар менің басым-ай!
Жазылса да бас шіркін,
Тыйылмайды жасым-ай!..

ОРАЛ

Ұзын Орал – күн мен түн шекарасы,
Бір жағы – күн, бір жағы – түн баласы.
Арғы жағы – көк көзді жын ұясы,
Бергі жағы – Түріктің сар даласы.

Асқар Орал – кәрі Алып күзет тұрған,
Күн мен түн арасында «Қытай қорған».
Денесі – тас, карағай – қою мұрты,
Оң мен сол, түстікке ол мұртын бұрған.

Қарамай еш нәрсеге көзім тоқтап,
Келіп ем алыбымды аңсап-жоқтап.
«Ұйқы – дұшпан» деген сөз дұрыс екен,
Сол Алыптан өтіппін түнде ұйықтап.

Кеш, Алыбым, жүзінді көре алмадым,
Алдыңда иіліп сәлем бере алмадым.
Амал не, сар даладан сақ елші боп
Күзеттегі Алыпқа келе алмадым.

Ұзын Орал – күн мен түн шекарасы,
Өлім – түн, өмір – гүлді Гун даласы.
Өмір менен өлімнің шекарасын
Ұйқтап озбақ ежелден жер баласы.

Екі дүние: күн мен түн, өмір – өлім,
Бірі – бесік, біреуі – даяр көрің.
Бала болып жата бер бесігінде,
Сар даланың еркесі – қазақ елім.

ӘЖЕ

Сығырайған көзі көрінбей
Томар-томар былшықтан,
Отырса, бойы аспайды
Қолындағы ұршықтан.
Алдындағы көженің
Көрінбес беті қылшықтан.
Көжесін татпай әженің,
Жан болмайды құр шыққан.
Көжесін қойшы, кеңесін
Тындамай үйден кім шыққан?!
Сендер де тында, тентектер,
Тыйылып біраз шолжақтан.

Ертегі айтса, ұршығын
Ұмытып әжең кетеді.
Жерде жатқан жүнді алып,
Қайта-қайта түтеді.
Су сепкендей сап болып,
Токтайды сонда жөтелі.
Былшықтан көзі жылтырап,

Ту арқаннан өтеді.
Ал кіріссе ертекке,
Басы қалт-қалт етеді:
«Ертек-ертек, ерте екен...» –
Аузы балп-балп етеді.

«Ерте, ерте, ерте екен...
Тында енді ал, шырақ!
...Сұр мергенде болыпты
Сүліктей бедеу бір сұр ат...»
Қоя қойды Кенжетай
Жылаған жаңа нан сұрап.
Тындап отыр тентектер
Алма беті албырап,
Ауыздары аңкип,
Сілекейі салбырап.
Қалғып бірақ барады
Кенжетай тентек маужырап.

ЖЫЛҚЫШЫ

Бораны – бөрі ұлып тұр,
Төбеттей тынбай үріп тұр,
Сын тағылды қаңтарға.
Аман ба екен жылқышы,
Аман ба екен жылқысы,
Малға барған жан бар ма?

Түгінді жерге тығатын,
Түкіріктен түйме тағатын
Аяз мынау шатынаған.
Хабар бар ма, мал қалай,
Малдағы жалғыз жан қалай,
Адам бар ма қатынаған?

Боран мынау қабандай
Арсылдаған шаба алмай,
Түбі қайыр болса игі.
Аяз анау жер тілген,
Ұша алмай анау құс өлген,
Жылқышы қасқа не күйде?

Бір бұта жоқ – айдала,
Аппақ кебін айнала,
Қалтиып қос тұр ма екен?
Құрт көжені сіміріп,
Тұмақты қойып жымырып,
Қасқиып қасқыр жүр ме екен?

Ойнақ салған құр аттай,
Шұнандаған лактай
Орғыса да аяз өкіріп,
Қозғап қойып арқаны,
Ермек қылып малтаны,
Тұр ма екен шырт-шырт түкіріп?

Бораны әлде даланың
Бейітіндей баланың
Қосын басып, жығып па?
Қайран қасқыр-жылқышы,
Ығып кетіп жылқысы,
Ол да бірге ығып па?

Долы, пері, жын боран,
Сумандаған сұм боран
Құлақ-мұрнын қарып па,
Күші кете беріп пе,
Үмітпен түнге төніп пе?
Бір малта жоқ-ау ғарыпқа!

Жеңе ме, дүние-ай, тілсіз жау,
Алдыңда бір сай бар еді-ау,
Сол сайдан аман өтіп пе?
Құлап әлде тап соған,
Қарқ-қарқ күліп, басынан
Боран жүріп кетіп пе?

Алас ұрып, ісініп,
Есі кетіп жығылып,
Есіл ер үсіп өліп пе?
Ердің солай өлгенін,
Қардың қалай көмгенін
Құзғыннан басқа көріп пе?
Боран мынау қабандай
Қатуланған қаба алмай,
Түбі қайыр болса игі.
Басында, өлсе, сайғақ жоқ,
Өліміне айғақ жоқ,
Жылқышы сорлы не күйде?

ЕСКІ ТҮРКІСТАН

1. ЕСКІ ШАҺАР

Ескі шаһар – таң дүние,
Салар болсаң назарың,
Не көресің?
Көресің –
Майдан сайын мазарын.
Мазар сайын мың сопы
Саулатып тұрған ғазалын.
Не көресің?
Көресің –
Мөлиген мешіт ажарын.

Мешіт сайын сан молда
Аныратып тұрған азанын.
Не көресің?
Көресің –
Ыңыл-жыңыл базарын –
Бүлкілдетіп әр жерде
Қайнатып жатқан қазанын.
Не көресің?
Көресің...
Тоқтайын, талар назарың!

2. АРБАКЕШ

Ыңылдайды арбакеш,
Арбаңдайды арбасы.
Ырғалады ол, ырғалад
Астындағы жорғасы.
Қойнында бар қауыны,
Қолында қызыл алмасы.

Құлаққа гүл қыстырған,
Берген шығар қарғасы.
Сағыздай созар сәлемін,
Қарсы келсе молдасы.
Мешіт көрсе, мөлиед
Тұрғандай төніп Алласы.
Өте берсе орыстың
Бүлкіл бөксе маржасы –
Ыңылдайды арбакеш,
Арбандайды арбасы!

3. ӘЙЕЛ

Пәренжі үсте – бітеу қап,
Бетінде перде – шімбеті.
Шімбетінің астында
Гүл шырайлы шын беті.
Желпіне алмай, жамылып,
Быршып тұрған тер беті.
Шаңырақ сырға құлақта,
Мөлт-мөлт еткен меруерті.
Зәмзәм құйған құтыдай
Домаланған келбеті.
Тарта беру тымпиып –
Көшеде оның міндеті.
«Ағузы біллені, әйелге
Мұтлақ харам ер беті».
Түркістанның тақсыры-ай,
Құдіреттен күшті-ау құдіреті!

(«Қосшы» ұйымының тобы туралы)

Арқар менен құлжадай
Қойындасқан ежелден.
Екі тентек тетелес
Сойылдасқан екі елден.
Түн заманды төңкерген
Топан-заман не күтед?

Қырғыз – таудың тарпаны,
Қазақ – қырдың құланы.
Екеуіңе топанның
Тартқан мынау ұраны:
Екі тарлан табысып,
Шұрқыраскай деп күтед.

Алатау, Арқа күніренген
Күні кеше зарыннан.
Сендерді солай сорлатқан
Албастыдан арылған.
Бүгінгі тұңғыш тойыңа
Той ұласкай деп күтед.

Енді алдым ашық деп,
Ілгері баскай деп күтед.
Елмен қатар елдіктен
Үмітті болғай деп күтед.
Ұйымдарың сол жолда
Ұйытқы болғай деп күтед.

Соққы жеген жетім ел
Балаулы болғай деп күтед.
Сондықтан қызыл жалындай
Жалаулы болғай деп күтед.

ҚЫЗЫЛ ЖАЛАУ

– Жалынды жалау кімдікі?

– Тұрағы тарғыл тас қия,
Арбандаған Азия –
Жалындай жалау соныкі,
Ендеше, казак, сенікі!

– Қызыл шоқ жалау кімдікі?

– Кімде-кім: «Тәңірім – от,– десе,–
Басқа Тәңірім жоқ»,– десе,
Қызыл шоқ жалау соныкі,
Ендеше, казак, сенікі!

– Қызыл шоқ жалау кімдікі?

– Кімде-кім шикі қан жұтса,
Қан аңсап жүріп шаң жұтса –
Қызыл қан жалау соныкі,
Ендеше, казак, сенікі!

– Қанды жас жалау кімдікі?

– Кімнің ұлы құл болса,
Тұлымдысы тұл болса –
Қанды жас жалау соныкі,
Ендеше, казак, сенікі!

– Өртенген жалау кімдікі?

– Кім өртенген гүлдемей,

Кім таланған, кім кедей –
Өртенген жалау соныкі,
Ендеше, қазақ, сенікі!

– Азаттық жалау кімдікі?
– Көре алмаса кім теңдік,
Тепкі көрсе кім кемдік –
Азаттық жалау соныкі,
Ендеше, қазақ, сенікі!

ҚОЙШЫ БАЛА МЕН КҮШІК

Бір бағланды сойғызып,
Іргеге жастық қойғызып,
 Үйіне болыс кеп отыр.
Құйрыққа бауырды астарлап,
Пыс-пыс етіп қос қолдап,
 Сылқылдатып жеп отыр.

Қасындағы хатшысы,
Алаңғасар атшысы –
 Олар да асап жатыр-ау.
Поштабайың – пақырың,
(Асасаңшы ақырын!)
 Қақалдың ғой, батыр-ау!

Бәйбіше мен бай да тоқ,
Қонақтан күтіп пайда жоқ.
 Өз табағы өзінде...
Бір бала отыр анадай,
Беті-қолы қара май,
 Көзі болыс көзінде.

Қатқан тоны қаудырап,
Табакқа көзі жаудырап,
Отыр бала есікте.
Аузы толған түкірік,
«Кет!» – деп қояды жекіріп
Қатар тұрған күшікке.

Бір мезгілде хатшы Иван,
Бір жілік ап атшыдан,
Есікке қарай лақтырды.
Жілік жерге жалп берді,
Жалп бергенде, тап берді,
Тап бергенде, шап берді.

Не күтіп болар күшіктен?
Тістей салып, есіктен
Сып етіп шықты далаға.
Күшікке қайнап зығыры,
Артынан шықты жүгіре
Іле-шала бала да.

Қойшы да болса бала еді...
Баланы не деп болады?!
Көңіліне қатты алғаны.
Шынымен көзге жас алып,
Үйді барып тасалап,
Күшікті теуіп қалғаны.

Үйде отырған бәйбіше:
«А, жүгірмек, қой десе!...» –
Деп балаға жекірді.
Сонда болыс ыңқ етіп,
Үйдің ішін мұнкітіп,
«Өһ!» деп бір кекірді.

ЕДІЛДЕ

1

Бүктетіліп жатқан бел
Сүтке тойған маркадай.
Бұйра кою карағай
Белге біткен шалқалай.
Су жеп қойған жұмыр тас
Түйір-түйір малтадай.
Арнада өзен қылықты
Қылмандаған қалқадай.
Тайызға біткен құба тал
Мойындағы алқадай.
Жер еркесі жер мынау,
Шер қалар ма тарқамай?!

2

Түсте толқын еліріп,
Абыржып еді ойнақтай.
Кешке толқын тып-тыныш,
Қабыржыған қаймақтай.
Түсте толқын тулап ед
Ойнақтаған тайлақтай.
Кешке толқын тынып тұр
Қоңыр іңір бейуақтай.
Түскі толқын теп-тентек,
Бойлауық, көзсіз қайраттай.
Кешкі толқын тұңғыық,
Тек қоймас терең ойлатпай.

Тізілген толқын – меруерт
 Бір-біріне тағылып,
 Шұбырған толқын шуменен
 Ағытқан қойдай ағылып.
 Күңіренген толқын долданып,
 Көпіріп жарға қағылып.
 Жағада бұйра бала тал
 Таң болып тұр аңырып.
 Толқынға қарап мен тұрмын
 Қоңыр оймен қамығып.
 Сарыарқам қайда? Алыста!
 Жүрмін мен мұнда нағылып?!

Ерте күнде Еділдің
 Ертегі деген тоғайын,
 Дүлей тоғай ішінде
 Орманбеттің ноғайын.
 Аркада жатқан алты алаш
 Ол күнде болған ағайын.
 Жорығы, жолы – бәрі ортақ,
 Бірге де жеген уайым.
 Өткен айқын, ұғымды,
 Мынаны не деп ұғайын:
 Дүлей тоғай тұлданған,
 Танып болмайд ноғайын.

Ойнап тұрған оқадай,
 Еділдің беті ақ ала.
 «Ақ аласы не?» – десем:
 Ылғи шаңқан шағала.
 Суды сүйген сары алтын
 Сәуле ғой сүйген бағана.
 Кемеміз көлбеп келеді
 Жібектей жасыл жағаға.
 Шөккен бұйра бұлттай
 Астрахан жатыр сағада.
 Көрген соң оны, ой көшті
 Ертедегі Асан ағаға.

Асан Қайғы салдырған
 Астраханға жетейін.
 Қайғысыз хандар күмбезін
 Әдейі аттап кетейін.
 Асанның тауып моласын,
 Соған тауап етейін.
 Моласына түнейін,
 Ақ батасын күтейін.
 «Жолым қу!» – десе болғаны,
 Басқа жолды не етейін.
 Өз Жәнібек сендер бол,
 Мен Асан болып өтейін!

СӘЛЕМ ХАТ

Сәлем сөзім алыстағы еліме,
Алыстағы ақ селеулі беліме.
Айдан да айқын сендерді іздеп қайтуым
Күнім бітіп, кіргенімше көріме.

Қар қаланың тастап қызыл-жасылын,
Сар даланың аңсап жусан, сасырын,
Қайтуым хақ бір күн қоңыр інірде
Қар қаладан қашып шығып жасырын.

Тор іздеген құшып жолын Мұсаның,
Құшқаным рас Тор деп қала құшағын.
Енді қайту құр бос айту емес қой,
Құшағында көрдім қанды бейшағым.

Түкпір еді тұрған ұзақ үй қылып,
Көп кітапты көп тезектей үйдіріп,
Бір шетінен лауылдатып от қойып,
Кетермін-ау бәрін күл ғып күйдіріп.

Кітап күл боп, өлер оттың жалыны...
Көкті басар қара бұлттың қалыңы...
Тап сол сағат құлағыма келмей ме
Қоңыр жел мен сары белдің зар үні.

Зар үн қоймас жанға бойлап жүгірмей,
Сол інірде ақырын сөнген өмірдей.
Арқамды аңсап, қар қаладан шығармын,
Қоңыр жырмен сонау қоңыр інірдей.

Мен қайтармын болмақ үшін елмен ел,
Ел бел асса, аспақ үшін бірге бел.
Азғана елдің өмірі құрғыр – қалтылдақ,
Ел шер тартса, тартпақ үшін бірге шер.

Қайтуым хақ, белді будым тас қылып,
«Кет!» деме, елім, енді мені басқа ұрып.
Дейтін болсаң: «Қой жырынды, жырауым!»
Қобызымды қиратармын тасқа ұрып.

Сөзім осы алыстағы еліме,
Алыстағы ақ селеулі беліме.
Жатсың демей, өзімсің деп баурыңа ал,
Қолың беріп мендей саяқ серіңе.

ЖЫЛҚЫШЫНЫҢ ҮЙІНДЕ

(Қысқы түнде шеше мен бала)

– Түн түнерді, ұйықтады ауыл,
Сорлы бейбак, атаң қайда?..
– Боран мынау, туды дауыл,
Апатайым, атам қайда?..

– Сорлы бейбак, атаң қайда?
Көр үнгірді боран көмді!..
– Апатай-ау, атам қайда?
Әйнек сынды, білте сөнді...

– Көр үнгірді боран көмді,
Көмді ме екен атаңды әлде?..
– Әйнек сынды, білте сөнді,
Сөнді ме екен атам да әлде?..

– Көмді ме екен атанды әлде?
Қалқам, қандай күйге түстік?..
– Сөнді ме екен атам да әлде?
Апа-ау, мұнша жасың ыстық!..

– Қалқам, қандай күйге түстік?
Жаным – жара, көңілім қаяу!..
– Төкпеші, апа, жасыңды ыстық!
Байқашы өзін: боран баяу!

– Жаным – жара, көңілім – қаяу,
Аман ба екен бейбақ атаң?
– Жел де бәсең, боран баяу,
Қарашы, әне, ағарды таң!..

– Аман ба екен бейбақ атаң?
Құлыншағым, қорғаным – сен!
– Міне, атты таң! Аман атам!
Қапа болма, қорғаның – мен!..

ҚАРЫНДАСТАР

1. ҮЙДЕГІ ҮНСІЗ ҚАРЫНДАС

Қарындасым, салмақтым –
Қорғасын күйған асықтай.
Был-сылқ етіп басқаны –
Молдалар жазған машықтай.
«Шүкір» деп шапшаң айтпайсың,
«Үш-ш-ш» дейсің асықпай.
Жуырда жауап бермейсің,
Жігерді жүн ғып жасытпай.
Берсең жауап балбырап,
Су татыған жасықтай.
Күніренгенің – күлгенің,
Көздің жасы білгенің,
Ашуды у ғып ашытпай.
Қайтейін сені, бауырым,
Тым тұйық, бұйық баласың.
Әкеңменен қол соғып,
Алады-ау сатып сасық бай.

2. БҰЛҚЫНЫП, БҰҒАУ ҮЗГЕН ҚАРЫНДАС

Қорғасын күйған сақадай –
Сәулем менің салмақты.
Салыстырсам салмағын –
Қала қызы қаңбақ-ты...
Менің бауырым сызылып,
Сәнденуші еді салмақты...
Сол салмағы сор болып,
Таласта талай қор қылып,
Тістетіп еді бармақты.
Сол бауырым бұл күнде

Құр салмақпен қалмапты.
Ұшан дария ақылы
Азаттық ұранды аңдапты.
Аңдаған соң, бұлқынып,
Мал бергенге бармапты.
Көндірем деп еппенен,
Аға, жеңге арбапты...
Ақ батаны бұздың деп,
Ата-анасы қарғапты.
Қара ормандай қайраттым
Қайыспапты қарғысқа...
Арбауға құлақ салмапты.
«Мен енді азат адам,— деп,—
Сүйгеніме барам»,— деп,
Тас түлектей талпынып,
Өзіне теңді тандапты.
Бергелі жауап жарымен
Бұрала басып, майысып
Мекемеге кіргенде,
Сызылып сөйлеп салмақтым,
Бір сөзінен танбапты.
Хабарынды естіп осынау
Бұғау үзіп босанған,
Сүйгеніне қосылған,
Қуаныш сыймай қойнына,
Тарту қылып тойыңа,
Уыстап шашқан шашудай
Ағаң өлеңді аңдатты...

3. ОҚУДАҒЫ ҚАРЫНДАС

Бауырсақ мұрын, бүйрек бет,
Қаймақ қабак, қара қыз
Камзолының төсіне

Қадап алып «ай», «жұлдыз»,
Жылы былтыр бой жеткен,
Боп қара қыз майысқан.
Биыл баста көн шәпке,
Камзол киген қайыстан.
Күздігүні келіп ед
Тебініп қап түйесін.
Көрдім кеше: үңіліп,
Оқиды «тұрмыс жүйесін».
Оқиды, көзін ашады,
Ойлап түрлі, пікірлейд.
«Есен бе, шырақ?» – деп едім,
«Үш-ш-ш» демейді, «шүкір» дейд.
Сөйлесіп ем, тезірек
Сөзді бұрды ауылға.
Неліктен мұнша ауылшыл?
Апасы қапты-ау ауылда...

4. ЖОЛҒА ШЫҚҚАН ҚАРЫНДАС

Құшақтап сүйіп сіндісі
Тетелес туған әпкесін,
Киді жолға шықпақ боп
Көн шапан мен шәпкесін.
Баяғының киімі
Жасқа қайдан шақ келсін.
«Тендік» деген ұранға
Толтырды қолда пәпкесін.
Көндірді де, сендірді:
«Келем, күт!» – деп әпкесін.
Торсық бетті борсық бай
Қақалсын мейлі, «қап!» десін,
Қарындасқа жол шыққан

Біз жолдаспыз айнымас.
Азаттықты аңсаған
Әпкесіне ап келсін.

5. ҚЫЗМЕТТЕГІ ҚАРЫНДАС

Торғайдай таңмен оянды,
Оянған соң жатпады.
Азаттық іздеп шарқ ұрды,
Тұрмыста тұшы татпады...
«Бұзылған бала» атанды,
Басында жұртқа жақпады.
Бықсық, сасық өсекті
Табанға салды, таптады...
Бой бақпады, ой бақты...
Бетіне бояу жақпады.
Шұбалтып ұзын шаш қойып,
Шылдырлап шолпы тақпады.
Шәпке киіп, пәпке алып,
Баяндама жаттады.
Орынбор, Мәскеу аралап,
Жазы-қыс дамыл таппады.
Арып-ашып ел кезіп,
Қайғылыны хаттады.
Күн боп езіліп, егіліп
жылағанды жақтады.
Сурылып топта сөз сөйлеп,
Әйел мұңын жоқтады.
Қысқасы, әйел жынысына
Қара ормандай қызмет қып,
Өркені өскір қарындас
Ақтады үмітті, ақтады.

ЕДІЛДІҢ САҒАСЫНДА

1

Араладым біраз күн
Еділдің саға өлкесін.
Қазақты көрдім қуарған
Жүк тасып, тескен желкесін.
Балық аулап бозарып,
Жайлау қылған көл төсін.
Селеңдейтін селенге
Мұжықтың андып бөлкесін.
Сөз сөйлесе, сабайтын
Орыстың «совсем...», «толькесін...»
Ойланбаса, мынау күй
Келтірер кімнің күлкісін?!

2

Салалы сонау сағада
Біраз ел бар Байұлы.
Жорғасы мен жүйрігі –
Қалтылдаған қайығы.
Құрық салған құлыны –
Тулатып шанышқан жайыны.
Қалағындай қайықтың
Сіріңке қара зайыбы!
Қара су, балық – қорегі,
Жоқтықтан жоқ-ау айыбы.
Бұл күйге түспей, құтылар
Қазағынның қай ұлы?!

Ауылға жеттік қайықпен
 Көкжиекке күн бата.
 Бір лашықтың тұсына
 Тұра қалдық үн қата.
 «Қош келдің!» – деп қарсы алды
 Ақ сақалды бір ата.
 Бес бекіресін секіртіп,
 Алып кеп, деді: «Ақ бата!»
 Бекіресін жеп шүкір ғып,
 Біз де жаттық ай бата.
 Ай бата деген жай бір сөз,
 Жанға бір ауыр ой бата!

Бір ауыл беріш ішінде ек
 Қонған өзек бойына.
 Күн шықты, құрбан мейрамы
 Басталды құрбан сойыла.
 Біраздан біткен бозбала
 Тойып ап құрбан қойына,
 Шөмеледей шаштары,
 Күйектей кесет мойында,
 Дүркіресіп жөнелді
 Селенге – Сергей тойына...
 Еліннің жайы осылай,
 Келе ме еш зат ойыңа?

Бағлан жейтін қарт, мейлі,
 Балық жеп кірсін көріне.
 Аллашыл, айтшыл молдасы

Шықсын-ақ жұмақ төріне.
Қалада жүрген інішек,
Қайыс бұған беліне –
Көз қырыңды сала гөр
Қазақтың қыршын төліне.
Мақсатың болса шерлі елді
Шығару өмір өріне,
Қаш қаладан, қарағым,
Еліңе қайт, еліңе!

АНА

Үйдің іші ұйқыда,
Түн ортасы шамасы.
Көзін алмай бесіктен,
Бөбек жатыр албырап.
Бесікте бөбек ауру,
Тербетіп отыр анасы.
Үнсіз, меніреу ұзын түн,
Жел азынап тұр есіктен.
Шөкиіп ана отыр,
Жүрегіне біреу біз
сұғып алып кеткендей.
Үнсіз, меніреу ұзын түн
Шөккен кара бір нардай.
Сарғайып, ана сарылып,
Демігіп, қызып, қысылып,
Ауық-ауық селк етед,
Өлденеден шошынып.
Селк етсе бөбек, ананың
Өзіне ажал жеткендей.
Шөкиіп отыр дем алмай...
Таң алдында кара бұлт

Күңіреніп көкті жабады.
Бөбегінің бетіне
Ананың жасы тамады.

БОТАМДЫ КӨРДІМ ТҮСІМДЕ

Ботамды көрдім түсімде
Қырмызы моншақ тағынған.
Ботамды көрдім түсімде
Атасын боздап сағынған.

Апасы құшып еркесін,
Көзінен меруерт ағызған.
Мен сендерден садаға,
Бөбегім, жарым, жанымнан!..

ӨЗЕННІҢ СУЫН ЖЕЛ ТЕРБЕП

Өзеннің суын жел тербеп,
Ақ төсін керіп шайқалад.
Біресе ауыр күрсініп,
Біресе тынып жай табад.
Жағаға біткен кербез тал
Ақ төсін керіп шайқалад.
Мінезіне кербездің
Кім пәлен деп айта алад.
Суға бетін сүйсін деп,
Бір беріп, тағы қайта алад.

ЖАС МАҒЖАНҒА

Мағжан депті біздің Бәкең баласын,
Қарашығым, бүлдірген бөбек, адасым!
Сұрайсың ғой: «Қайдан келдің, аға?— деп,—
Енді қайда жол тартып сен барасың?»

Бұл сөзіңе мен айтамын, қарағым:
Ойдан шықтым, ойға тағы барамын.
Көптен өзін ұстамап ем қолыма,
Тотыққандай болды мынау қаламым.

Оқасы жоқ, тотықса, енді ашылар,
Қаламымнан тағы сөзім шашылар.
Сен, бөбегім, ержетерсің, өсерсің,
Толқындар да толқып-толқып басылар.

Мен туғанда акын ағам келді де,
Келіп, маған ақ батасын берді де.
Өс, бөбегім, жас балауса құрақтай,
Өмір – керуен, бір сәт тоқтап көрді ме?!

ҚАЛАМЫМА

...Енді, бетім, елді көр еңбек емген,
Басында бағы жанып, күнде күлген,
Қомданып, қас қырандай қаруланып,
Алыста орағытқан жауға төнген.

Осы бетім – ақ ниетім елге ере алсам,
Гүлденген өмірге үндес жыр бере алсам,
Социалды Отанды қанмен қорғап,
Керек болса, кезінде жан бере алсам.

Осы бетім – ақ ниетім, келдім бастап,
Жанымнан бар жараны сылып тастап.
Еңбекші ел, ашуы – ұшан, мейірімі мол,
Жанымды тартты саған жалаңаштап.

1936 ж.

ӨМІРІМЕ ӨКПЕМ

Сұм өмір, сұлу дүние, алдадың ба?
Тән арып, тамырда қан қалмадың ба?
Жалған үшін жан қиып, жапа шектім,
Еңбегім, екі болып, жанбадың ба?
Жайшылықта жан қиған, жақын дүние,
Талып тұрсам, назарың салмадың ба?
Ортекедей орғытып, оққа жығып,
Жалмауыз жауыз жалған, жалмадың ба?
Арсыз нәсіп, армансыз алдадың ба?
Қайрымсыз қанжығанды қандадың ба?
Қомағай қорқау ажал, қойның ашып,
Қапа мен қайғыға қол жалғадың ба?
Алдандым, алжастырдың, аңғырттандым,
Ақылсыз аңқау басым, аңдадың ба?

Қимас дос, қыспақта боп, жылаттың ба?
Қайғымен қан жұтқызып, сұлаттың ба?
Қасіретті қасапшының ешкісіндей
Құрым іліп, құдыққа құлаттың ба?
Құбылдың, құйқылжыдың, Құртқа дүние,
«Қызыкпаймын» десем де, шыдаттың ба?
Ар-ұят, адамдықты арам қылып,
Бәрін саған жұмсадым, қуанттың ба?
Сен үшін жақынымды жат қылып ем,
Қайырылып, қам көңілімді жұбаттың ба?

.....
Мелшиген, мейірімсіз, меніреу дүние,
Алдап ап, айызынды қандырдың ба?
Қазынаны ұрлаған қаракшыдай,
Бас салып, басқа бұғау салдырдың ба?
Жау тонаған адамдай жәудіретіп,
Адамзаттық арымды алдырдың ба?

.....
Кетеріне келгенде, кеззап дүние,
Түлкідей құйрығынды шалдырттың ба?
Қапаста қан азайып, қажыр мұқап,
Қалашының итіндей қаңғырттың ба?

Өзелде алысқа ұшқан дәм мен тұзым,
Тәуекел, тасқа қондым, Тәңірім сақтар.
Жерлерге топырақ тартқан сан айналдым,
Деген жанмын: «Құнымды Құдай жоқтар!»
Адам басы – Алланың добы болса,
Тағдырдан табандатып тиді шокпар.

Жалындым, жанталастым, жалбарындым,
Тимеді ешбір рақым Тәңірім жақтар.
Махпuzдың тақтайына жазған жұмыс
Бұйрықты жерлеріне барып тоқтар.
Басқадан менің жаным бағалы ма,
Талай жан тап жолында болды көкпар!

Қиядан сөз табатын ақыл бар ма,
Тындайтын бойым балқып нақыл бар ма?
Есіл сөзім есепсіз босқа кетсе,
Обалы жаулығы жоқ қатындарға!

ЖЕР ЖҮЗІН ТОПАН БАССА ЕКЕН

Жер жүзін топан басса екен!
Асқар таудан асса екен!
Таудай толқын құтырып,
Улы көбік шашса екен!

Басса екен топан жер жүзін!
Жапса екен көбік күн көзін!
Жанды, жансыз жоқ болып,
Қалсам жалғыз бір өзім!

Жан иесі тұншықса!
Үн иесі үн шықса!
Қараңғы жердің көгіне
Күн болып сонда мен шықсам!

Қандай ойын салар ем!
Жалынмен бәрін жалар ем!
Егі-шексіз дүниеде
Жалғыз өзім қалар ем!

Заулаған от – жалғыз жан,
Жер мінезді жоқ адам.
Заулап тұрған отымнан
Жаратар ем жаңа адам.

ЖАУҒА ТҮСКЕН ЖАНҒА

(М. Д-ға хат)

Дамыл көрмей ерте-кеш,
Жұрттың қамын көп жедің.
Байладың белді, салып күш,
Тыныштық жүзін көрмедің.

Жағаластың жауменен,
«Бермеймін жұртым, жаным»,— деп.
Алыспақ болдың тауменен,
«Жұрт үшін төгем қаным»,— деп.

«Оян!— дедің жұртыңа,—
Бас көтеріп, тірлік қыл!»
Ақыл айттың ұлтыңа:
«Таста талас, бірлік қыл!»

Бір шешпедің белінді,
Жұрт үшін уайым-қайғы жеп,
Сақтамақ болып елінді:
«Қара күн алда, бекін»,— деп.

Менменсіген күшті жау
Көздеп тұрды ісінді.
Қоймады сені есен-сау,
Алды қолдан күшінді.

Қаранғы үйге қамады,
Мейірімсіз өңшең тасбауыр.
Сорлыға Тәңірі пана-ды,
Болса да бейнет қанша ауыр.

Қиялға ескі бата бер,
Қайра өзінді, дәрмен не?
Уайымсыз, ойсыз жата бер,
Жұрт үшін түстің. Арман не?

Көзін ашып, артында
Жұртың ойлар: «Бұл қалай?
Тайынба, қорықпа, тартынба!» –
Деуші болар бірталай.

Ұмытпаған өз ұлтын
Қайратты жас жігіттер
Жұрт үшін салар мал-мүлкін,
Бірін-бірі үгіттер.

Ұстасын, жапсын, уайым жоқ:
«Қоймай қуса қорқақты –
Батыр болар» деген көп,
Батыр ғып, одан не тапты?

Өрнек болар мұндай іс
Кейінгі жанған жастарға.
Қайраттанып, күйіп іш,
Азуын шайнар қастарға.

Қаранғы болса қанша түн,
Жұлдыз сонша жарқырар.
Бұлт басса да, алтын Күн
Бір шығар, жерді жарық қылар.

Келешек күнде қағазға
Алтынмен жазар атыңды.
Құшақтап сүйер, қағазда
Көрсө жазған хатыңды.

Уайым-қайғы жұтады
Сені ойлап сорлы жұрт.
Аңдыған жау ұтады,
Тәңірі, соның түбін құрт!

Саған көкте тілектес
Бұралған өңшең нәзік бел –
Періштелер жаныңда ес.
Қайғырма, рақат анық біл...

Мейірімі кең күшті Ием,
Сорлы жұртты оң баста.
Дұшпан – құлаш, біз – сүйем,
Рақмет ұшқынын таста!

Көбейсін елде қайратты ер,
Жұрт үшін болсын қара тер.
Сорлы жұртты бастасын,
Жасаған, соған көмек бер!

(М. Д-ға хат)

Кеудеде – от, іште – жалын, көзде – жас,
Күні-түні қайғы жұтқан сорлы бас.
Сабан төсек, дым, қараңғы жатағы,
Наны кара, шайы кара, қарны аш.

Күн түсірмес мейірімі жоқ кара тас,
Ағармай ма мұндай үйде кара шаш?
Жанында жоқ жаны ашитын жақын жүз,
Тасбауырлар ыңғайына қарамас.

Жарық сәуле – не Ай, не Күн көрсетпес,
Жақынының «Ой, бауырымын! естірмес.
Іс санаулы, сөз андулы, ерік жоқ,
Өз қолымен ұнамды тон піштірмес.

Қайғыланба, сорлы тұтқын, еш нетпес,
Күн батқанмен, таң атпайтын түн жетпес.
Ер жүректі азаматтың басына
Бұл жалғанда нелер келіп, не кетпес?!

М. Д. АБАҚТЫДАН ШЫҚҚАНДА

Зор қуаныш кара түн өткеніне,
Алтын танды ашық күн жеткеніне,
Қан аралас төгілген көп көз жасты
Тәңірі қабыл, мейірім ғып, еткеніне;

Ерік құсы қайта ұшып келгеніне,
Душар болмай дұшпанның мергеніне.
Қайта шықты батқан Күн, нұр шашылды,
Мың шүкірлік Тәңірінің бергеніне.

Күннің бетін ежелден бұлт жаппақ,
Жапса да, ұзақ тұрмай, жөнін таппақ.
Қайғы көрсе, ер жігіт қайраты аспақ,
Қамшы тисе, шын жүйрік үдей шаппақ.

Оңнан есті жел біраз қырын ескен,
Соң туса да, оң туса, қалмас көштен.
Өткен іске – салауат. Күтіп қалдық
Өткір қимыл, ескі үміт, жаңа күшпен.

ТІЛЕГІМ

Көрмейін ракат, жанайын,
Жалын болсын маңайым,
Күйейін, азап шегейін.
Жансын денем, күш бітсін,
Күшті жалын ішке өтсін,
Ащы, ыстық жас төгейін.

Көрмейін ерік, тұтқын боп,
Абақтыда жұтып от,
Өтсін өмірім зарменен.
Берік болсын жау қамаған,
Сарғайын санадан,
Көрісе алмай жарменен.

Іште толған қалың дерт,
Жүректегі жалынды от
Зарлатар мені сол уақыт.
Елестеген ерікті,
Ұшқыр жанға серікті
Жырлармын мен жан атып.

Көрген сайын көп қысым,
Зарлы, ащы дауысым
Шырқырар Сарыарқада.

Өзегіне өтпей ме,
Зарлы жырым жетпей ме
Қазағыма – қалқама!

Көрмейін рақат, жанайын,
Жалын болсын маңайым,
Күйейін, азап шегейін.
Жырыммен жаным жұбатам,
Жырыммен жұртымды оятам,
Несіне жас төгейін?!

ҰЛАН

– Неге ойлайсың, құлыншағым?
Не мұның бар, айт, қарағым!
Жассың, ойға әуес болма,
Ой жеткізбес, ол – бір сағым!
Ұлғаярсың, өзі-ақ басар,
Жастық – күліп-ойнар шағың.
Ішің пысса – малды арала,
Жүр ғой шауып құлыншағың!

– Жоқ, бармаймын, апа, малға,
Кетем алыс, шығам аңға!
– Шерің болса, домбыранды ал,
Домбыранды ал, ән шырқап сал.
Даусыңды естіп, жас сұлулар
Талып жұтсын тәтті улы бал.
Беттеріңнен қан тамып тұр,
Тал қызығады бойыңа тал.
Неге ойлысың, ерке марқам,
Бір қаракөз болмай ма жар?

– Қарамаймын, апа, жарға,
Кетем алыс, шығам аңға!
– Сені тапқан мен анаң ғой,
Қарашығым, сен балам ғой!
Алыс жолға кетсең, қозым,
Күтіп, күйіп, мен жанам ғой.
Қарт күнімде сенсіз, сәулем,
Сағынып сені, сарғаям ғой.
Мені десең, еркетайым,
Кетпе алысқа, қой, балам, қой!

– Ренжіме, апа, күтпе, жанба,
Кетем алыс, шығам аңға.

Кетті алысқа – шығып аңға!..
Жолаушылық желге таң ба?
Малың, жарың, туысканың
Байлау болмас жүйрік жанға!
Кетіп бара жатқаныңда,
Жау кез келді жалғыз жанға.
Найзаласты, қылыптасты,–
Ұлан өлді батып қанға,
Ұлан өлді батып қанға,
Тыныштық тапты асау жан да.

ЖАУЫНГЕРДІҢ ЖЫРЫ

Желе бер, жаным Қаракөк,
Желкілде желмен, айдарым!
Қолымда найза көк болат –
Ерлігіме айғағым.
Ұлт дегенде көпіріп,
Жарайсың, қаным, қайнадың,

Ұлтымнан мен садаға,
Бекіндім, басты байладым.
Көктегі кәрі Күн куә –
Ежелден жаудан таймадым.
Қорқыныш емес нажағай,
Нажағай – өзім, жайнадым.
Білгенін енді істесін,
Өлімменен ойнадым.
Желе бер, жаным Қаракөк,
Желкілде желмен, айдарым.
Қазам жетсе майданда,
Басымда найзам – сайғағым.
Қайратты, қайтпас жан досым –
Ерлігіме айғағым.
Желе бер, жаным Қаракөк,
Желкілде желмен, айдарым!

БАТҚАН КҮН, АТҚАН ТАҢНЫҢ ЖЫРЫ

Алтын күн батып барады,
Күйдіріп көктің жиегін.
Құралай көзді қарағым,
Болдың ба иіріп жібегің?

Құралай көзді қарағым,
Қолыңа қардай бәтесті ал.
Қандай қызыл жібекпен
Ақ бәтеске өрнек сал.

Алтын Күн батып барады,
Алтын Күн ақырын өледі.
Сұр бұлттар – сорлы жар,
Қан жылап күнді көмеді.

Күн өлді. Көк күніренді.
Жер жамылды қарасын.
Құралай көзді қарағым,
Кестенді қашан боласың?

Сондай сұлу сәулетай,
Бір қарашы. Аңсадым.
Суда ойнаған шабақтай
Сүйрендейді саусағың.

Қабакқа қатар тізілген
Кірпік пе? Қара жібек пе?
Бір қарашы, қарағым,
У толды ғой жүрекке!

Қалай батыл ойнайды
Сүйрік саусак бізбенен!
Нең кетеді, еркетай,
Өлтірсең атып көзбенен?

Қарама маған, қарағым,
Болсын көзің кергіште.
Қандай қызыл жібекпен
Ақ бәтесті кестеле!

Жер жарынан айрылып,
Жамылды қара басына.
Бота көзді бұраң бел,
Жіберші жақын қасыңа!

Қараңғылық қаптады,
Қайғы ма басқан, түн бе екен?
Сыбдыр-сыбдыр әлде не?
Жел ме? Жүрген жын ба екен?

Қабағың шытпа, қарағым,
Жаныңа жақын келейін.
Қар бетіне қанменен
Не деп жаздың – көрейін!

Тым жақындап бармайын,
Жырақтан жарар көз салсам.
Не деп жаздың, қарағым?–
«Ел үшін өл, ер болсаң!»

Құралай көзді қарағым,
Жарылады-ау жас жүрек!
Көзіме қан толтырды
Қар үстінде қан жібек.

«Ел үшін өл. Ел үшін...» –
Өмірді аяп не етейін!
Сүйріктен сұлу саусағың,
Мен садаға кетейін!

Түнерген түн өледі,
Ағарған анау таңы ма?
Ақ бәтестің бетінде
Жүрегіңнің қаны ма?

«Ел үшін өл. Ел үшін...» –
Өлесің, жүрек, дүрсілде!
Құралай көзді қарағым,
Кестене қарап күрсінбе!

Құралай көзді қарағым,
Аттанайын таңменен.
Ақ бәтес – ақ жалауым
Кестеленген қанменен.

Қош бол енді, қарағым,
Мені есіңе алғайсың!
Енді бәтес бетіне:
«Иманды бол!» – деп жазғайсың.

Алтын күн шығып келеді,
Алтындап көктің жиегін.
Құралай көзді қарағым,
Иіре бер жібегің!

ҚАРАҢҒЫ, ДАУЫЛДЫ ТҮН

Қаранғы, дауылды түн сар далада,
Патшалық құрған өлім айналада.
Шыраққа қолымдағы от тұтаттым,
Үмітпен біразырақ деп: «Жана ма?»

Тұрса да қара бұлттар көктен төніп,
Соқса да жел жынданып, өршеленіп,
Мың шүкір, әлсіз қолда әлсіз шырақ
Жылтырап жанған боп тұр, қалмай сөніп.

Бұйырса, шырақ сөнбес, ұзақ жанар,
Жарығы болмаса да жан таң қалар.
Сәулелі аспанда алтын, күміс нұрлы
Айбынды Күн мен Айға дәл парапар.

Менсінбес жөпшендіні көп маңғаздар,
Тең таппай, кекеп, мұқар сансыз пандар.
Қайрылып қарамасын – «қап!» демеймін,
Табылар шыраққа көз салар жандар.

КӨБЕЛЕК

Отқа ұшар көбелек,
Қарамай, сорлы, алды-артын.
Ойына кіріп-шықпайды
Күйділер деп от-жалын.

Шырқ айналып ентелеп
Жүрер де, бір уақ ол қонар.
Ұмтылған оты сорлыны
Күйдерер де, тез тынар.

Құрбылар, іске бет алсақ,
Ойламай қанат қақпалық,
Анау жарық – алтын деп,
Көрінгенге шаппалық!

Желімен кетсек қанаттың,
Көбелектей күйерміз.
Алам деп алтын барғанда,
Күлден кебін киерміз.

АДАСТЫМ

Артымда қазақ қалың ел,
Тақтақ жалғыз қара жол,
Кетіп бара жатыр ем.
Бейнетті, бітпес ұзын жол,
Отсыз, сусыз бетпақ шөл,
Мың меһнатқа батып ем.

Жұбаныш – жол біреу-ақ,
Үмітім алтын айдан да ақ,
Сонымен ойды жоюшы ем...

Далаға өлік жан салып,
Әлсін-әлсін ән салып,
Өлендетіп қоюшы ем...

Әлдеқайдан шу шықты,
Қып-қызыл қан-ту шықты,
Жердің жүзін түн басты.
Шегір көзді, сары шаш,
Бәрі тырдай жалаңаш,—
Жан-жағымды жын басты.

Әлденені бөлісіп,
Ыржиысып күлісіп,
Ән жер, мін жер жылт-жылт оқ.
Жел ұлиды, өкіред,
Жындар жалп-жалп секіред...
Қара жолдан сүрлеу жоқ.

Артымда елім бар еді,
Алдымда жолым бар еді,
Ел де жоқ қазір, жол да жоқ...
Табылар жолың, тарылма,
Жылама, жынға жалынба,
Таң атқанша күн де жоқ.

БОСТАНДЫҚ¹

Жер жүзін қан басқанда,
Көбігі шығып аспанға,
Жын жолдас боп адамға,
Туралық, теңдік ұмытылып,
Інжіл, Құран жыртылып,
Жатқанда жерде — табанда;

¹ 1918 жылы Сібірде реакция дәуірінде жазылған (М. Жұмабаевтың ескертпесі).

Қызыл қанға мас болып,
Жүрегі қара тас болып,
Айрылып естен адамзат,
Ұмытып мейрімді несін,
Сойып салық түйесін,
Тәңірісі боп Лат, Манат,

Жүргізіп ібіліс әмірін,
Жауыздық жайып тамырын,
Өршіп өтірік, дұшпандық...
... Көк есігі ашылды,
Жұмақ нұры шашылды,
Келді ұшып бостандық.

Ғарыш нұрлы жүзі бар,
Кәусар, жібек сөзі бар,
Әдемі, алмас ақ қанат.
Жануарлар жердегі,
Ынтасы – жақын көрмегі,
Таңырқады анталап.

Аппақ нұрға оранып,
Ақырын ғана дем алып,
Құрметпенен тұрысты.
Сәуле көрмей, шеккен зар,
Аш-жалаңаш сорлылар
Қуанысты, күлісті.

Тез жалындап суынған,
Жұмақтан да қуылған,
Адамзат бір әуреде.

Есін жиып күйленіп,
Әбден бойы үйреніп
Алғаннан соң сәулеге,—

Баяғысын бастады,
Ұжданды былай тастады,
Бостандықта жоқ жұмыс.
Зар еңіреді талай жан,
Сел боп ақты қызыл қан,
Өтірік, талау, өлтіріс.

Шірік жүрек сасықтар,
Арамдыққа асықтар
Жетілді, жетті мұратқа.
Қыбырлаған қоңыздар,
Қорсылдаған доңыздар
Көктен келген қонаққа

Тілін, қолын тигізді,
«Сасық сайтан» дегізді,
Жауыздық тағы өрледі.
Ізгі елшісі жұмақтың —
Қасиетті қонақтың
Ақ қанатын кірледі.

Қыбырлаған қоңыздар,
Қорсылдаған доңыздар,
Тілегің болды — қуан, күл.
Бостандық — ізгі періште
Кетпекке ұшып ғарышқа,
Ақ қанатын қомдап тұр.

ЕС КІРГЕН СОҢ

Бұртаң-бұртаң,
Жыртаң-жыртаң,
Ой, сезім жоқ көк есек.
Бұқа мойын,
Тұтам бойын
Көрмеген мен – көбелек.

Шіркін жастық,
Ессіз мастық,
Не айла бар? Бетім-ау:
Жансыз жанды,
Сол соққанды,
Соны да сүйдім дедім-ау!

СҮЙГЕНІМ АНЫҚ

Көрдім де келдім,
Қолымды бердім:
«Сүйем сені, сұлу қыз.
Жүрегім жанып,
Сүюім анық,
Куә болсын көп жұлдыз!» –

Дедім де тілден,
Құшақтап белден,
Қысып сүйе бастадым.
Жақындай бердің,
Қойныма кірдің,
«Кет!» демедің, қашпадың.

«Сүйем» боп сөзің,
Мөлдіреп көзің,
Такадың сен бетке бет.
Айрылдың естен,
Күндізгі күштен,
Тиіп ыстық етке ет...

Ұшуға іңкәр
Тұра ма тұлпар
Бір жерде ылғи шаң жұтып?!
Жел едім, ұштым,
Талайды құштым,
Кетіппін сені ұмытып.

Бүгін сен көріп,
Қолыңды беріп,
Қайғыменен қарайсың:
«Сендім мен жазған,
Сүйгенің жалған,
Алдадың!» – деп жылайсың.

Алдағаным жоқ,
Арбағаным жоқ,
Сен сөзіме, сұлу қыз!
Тап сол сағат
Сүйгенім хақ,
Қуә мынау көп жұлдыз!

КӨҢІЛІҢДІ АШАР

Көңіліңді ашар,
Жалынды басар
Жоқ жаныңда жолдасың.
Отырсаң аулақ,
Дерт басса қаулап,
Жұбатар қиял – мұңдасың.

Бейне хор жүзі,
Бейне бал сөзі,
Жан жарыңмен тұрасың.
Құшақтап белден,
Жалындап тілден
Сүйіскендей боласың.

СӨУЛЕ

Көрісе алмай зарығып,
Сарғайысқан екі жас,
Әлдекалай тура кеп,
Көріседі – көңіл мас.

Мөлдіресіп көздері,
Бір-біріне қарайды.
Қысқа болды сөздері,
Жылы у бойға тарайды.

Ауызға ауыз тиісті –
Денелері балқыды.
Тілден тәтті сүйісті –
Жүрек жанды, шалқыды.

Ыстық лебіз сүйгенде
Өртегендей жүздерін.
Енді дене күйгенде
Ашты екеуі көздерін.

Оянысса, адам жоқ,
Түс алдайтын жау ма екен?
Бір-бірін түсте сүйсін деп,
Ойнап сүйген сәуле екен.

Есінеп, бір керіліп,
Қайта тағы жұмып көз:
«Ұйқымды, сәуле, бұздың!», – деп,
Жатты жамылып сұлу қыз.

Абақтыда оянып,
Жігіт «уһ» деп дем алды.
Көрген түске жұбанып,
Сәулеге алтын қуанды.

ЖӘМИЛА

Жәмила!
Мұнша неге жүдедің?
Бетінде тамшы қан жоқ қой.
Жаралы ма жүрегін?
Тегінде, терең зар көп қой!

Жәмила!
Себебі не? Жалғанда
Серпіліп, ойнап-күлмейсің.
Түнде жұрт ұйқтап қалғанда,
Тыншып бір ұйқы көрмейсің.

Жәмила!
Кеудеңе от толды ма?
Үһілеп Айға қарайсың.
Өмірің у болды ма?
Жұлдыздар неге санайсың?

Жәмила!
Шапаныңды бүркеніп,
Тысқа ақырын шыққанда,
Күрсініп, ауыр күңіреніп,
Айтқаның зар ма я ән бе?

Жәмила!
Жанындағы жауызың
Айырды ма жарыңнан?
Сарғаймашы, бауырым,
Бітесің ғой зарыңнан.

Жәмила!
Түскен мынау жүзіңе
Қасірет пе, яки шашың ба?
Қайғылы қара көзінде
Мөлдіреген жасың ба?

Жәмила!
Бетінде анау таңба не?
Аһ... имансыз ол хайуан!
Жалын, жаным, Алла де!
Бұдан басқа не хайлаң?!

Жәмила!
Қасіретті, сорлы қарындас,

Қайғыға қалай шыдайсың?
Жыла, бауырым, төгіп жас,
Мен де бірге жылаймын...
Жәмила!.. Жәмила!.. Жәмила!..

ҚАЙҒЫЛЫ СҰЛУҒА

(Ж-ге арналған)

Көркін хор, періште еді сенің жаның,
Ойлаушы ең күні-түні көк аспанын.
Мінезін адамзаттың сынамаққа,
Мезгілді орын ғып ең бұл жалғанын.

Байқадың алыс-жақын тегіс жайын,
Жанашыр ата-ана һәм ыңғайын.
Көзі жоқ кеудесінде өңшең соқыр
Бір көрді сені адаммен қарапайым.

«Қара жер, көкті ойлама, орның,— деді,—
Қара тас мәңгі өлік құрбың,— деді.
Хайуандай бір қазыққа арқандай сап,—
Құр енді, жануарым, тұрдың» — деді.

Көрдің ғой, жақынында қан болмады,
Қазаққа қыз арқандау таң болмады.
Жан-жаққа мұнды көзбен қарасаң да,
Сен үшін жанын қияр жан болмады.

Солма енді, жерлік емес, жұмақтық гүл,
Шекпе азап, жауыздардан енді құтыл.
Бере алмас саған баға өңшең өлік,
Көкке ұш, асылыңа қайт, періште бол!

Түн еді. Көкте қаптап бұлт тұрды,
Жел жылап, долы дауыл ұлып тұрды.
Секіріп сары шаш шайтан, жындар билеп,
Әлдекім сылқ-сылқ қана күліп тұрды.

Жапан түз, отсыз, сусыз бетпак шөлде,
Жын-шайтан мекен еткен тағы жерде
Жас бала. Жолдасым жоқ, жапа-жалғыз
Мен келе жаттым батып қанды терге.

Көзімнен жас ақпады – қандар ақты,
Табанды тілгіледі тастар қатты.
Қаркылдап қиқу салып қарға-құзғын,
Жалпылдап жүрегімді шоқып жатты.

Шашымды жұлды әлдекім талдап-талдап,
Ыстық жас домалады көзден парлап.
Есіркеген жалғыз жан болды ма? Жоқ!
Жыладым жапан түзде жалғыз зарлап.

Әлдекім: «Тәйт! Шығарма үнің!» – деді, –
Сен – бір мал, бір бес байтал – құның, – деді. –
Шоқысын қарға-құзғын жүрегінді,
Тырп етпе, жылама да, күнім!» – деді. –

Ойлама, – деді, – Күнді, сен – мал, күңсің,
Сөксем де, соқсам дағы шыда, көн сен.
Шыдамасаң, қарсы «ләм» деуші болма,
Тұншығып көз жасыңа көміл, өл сен!» –

Деді де сол әлдекім сылқ-сылқ күлді,
Сол күлу жүрегімді жүзге тілді.
Күйік кеулеп, жүрегім от боп жанды,
Жұбатуға сол кезде қайсың келді?!

Ашу кернеп, уланып, жанып іштен,
Жалынған бәріңе де мен емес пе ем?!
Сол уақыт: «Бас жақсысы – пәлен ат!» – деп,
Саудаласқан, ағекем, сен емес пе ең?

Сасық доңыз, жануар, жуан қарын,
Сататын малға Тәңірін, иман, арын,
Тастағандай боламын жүз тілгілеп,
Кеткенде қайнап, ойнап ыстық қаным.

Сүйетін еркелетіп әжем, атам,
«Өміріңше жыла!» – деп бердің батаң!..
Құшақтап қысып, күрсініп жылай бердің,
Сарғайған сорлы болып бейшара апам...

Қыстыгүні боранды ұзын кеште,
Сорлының қасірет-зары сыймай ішке,
«Уһ!» дегенде аузынан жалын шығып,
Отырушы ед қолына алып кесте.

Күрсініп, кестені алып тігуші еді,
Мөлдіретіп көз жасын төгуші еді.
Нәркес көз жасқа толып, шала шаншып,
Кестесін қайта тағы сөгуші еді...

Уф, Алла! Жан болды ма бізден мұңлық?!
Дарига! Не көрмедік, не көрмедік?

Көргенше сонша қорлық, сонша зорлық,
У ішіп, отқа түсіп неге өлмедік?!

Өлмедік! Зар еңіредік, сабыр еттік,
Шашатын алтын сәуле таңды күттік.
Көп күттік, сөгілдік те, соғылдық та,
Сатылдық та, тілекке ақыр жеттік!

Мынау ту кімнің туы? Әйел туы!
Енді әйел азат ұшқан көлдің қуы.
Улаған жанымызды сансыз жылдар
Жойылды бүгінгі күн қасірет уы.

Анау таң кімнің таңы? Әйел таңы!
Бүгінгі күн шын азат әйел жаны.
Соқыр құрт, сасық доңыз, кет жолымнан,
Басар сені төгілген әйел қаны!

Р ... АЛЬБОМЫНА

Себеп не екен? Бастан мені таптыңыз,
Альбомыңызды алдыма әкеп тарттыңыз.
Мен даярмын, рақмет сізге, қарындас,
Ағаңызға көңілді бір іс арттыңыз.

Ай аппақ қой, Сізге көңілім Айдай ақ,
Сізге деген жүректе жоқ жалғыз тап.
Адал ниет, ақ көңілімді бетке ұстап,
Ақылсымақ сөз айтайын азырақ.

Альбом – жүрек, уақыт жетпей ашпаңыз,
Құлып салып, берік бекітіп тастаңыз.

«Ашылам!» – деп аласұрар жас жүрек,
Белгілі іс, бірақ одан саспаңыз.

Альбом – жүрек, тыныштықты қашырар,
Уақыты жетсе, өзі-ақ бір күн ашылар.
Жүрек сыры белгілі ғой, біраздан
Желі тынып, толқындары басылар.

Альбом – жүрек. Көрінгенге бермеңіз,
Дос па, қас па? Бастан байқап тергеңіз.
Дос орнына қас кіргізіп жүрекке,
Бір күндерде өкініште жүрмеңіз.

Альбом – жүрек, жакын достар колға алар,
Таза жүрек оны оқып толғанар.
«Мен жазайын, мен оқиын!» – деп алып,
Надан жандар кетпес қара тап салар.

Альбом – жүрек, жақсы сақтай көріңіз,
Таза жүрек меруерттен теріңіз.
Ескерісіп жүру үшін өмірде,
Қане, құрбым, қолыңызды беріңіз!

ЗУҺРА

Зуһра деген қыз бала,
Беті – алма, жүзі – Ай,
Саусақтары күмістей,
Сүмбіл шаш, көзі – құралай.

Түн сайын көкке қарайды,
Ақырын үнсіз жылайды.
«Жарқырап жұлдыз болсам!» – деп,
Жалынып көктен сұрайды.

Көз жасын көк көреді,
Тілегін Тәңірім береді.
Бір түні ұйықтап жатқанда,
Періште көктен келеді.

Тыныш жатқан сәбиді
Оятуға қимайды.
Жұмсақ, жылы ақ алмас
Қанатпен жүзден сипайды.

Көз ашқанда Зүһра қыз
Болды сұлу бір жұлдыз.
Жарқырап нұрын төгіп тұр,
Төкпейді бірақ нұр күндіз.

Ғазиза, сен де, қарағым,
Жақсы оқып сабағың,
Сұлулыққа ұмтылып,
Тәңіріден тілеп, жас төгіп,
Сұра жалын – Зүһра бол!

ЖАН ЖАРЫМДЫ БІР СҮЙЕЙІН ТҮСІМДЕ

Тұтқын болып, тысқа шығып жүре алмай,
Зарықтым ғой, жан жарымды көре алмай,
Осы күнде алтын сәулем нағып жүр,
Қандай күйде, қайда екенін біле алмай.

Ойлай ма екен тұтқын жарын түн, күндіз?
Жүрек – жара, жасты ма екен қара көз?
Шашын жайып, түн ұйқысын төрт бөліп,
Тілей ме екен: «Жолықтыр, – деп, – Тәңірі, – тез!»

Зарлағаным кетті ме әлде далаға,
«Жар» дегенім әлде жапқан жала ма?
Ойыны – ойын, баяғыдай күлкісі,
Мені есіне еріккенде ала ма?!

Қиын боп тұр көзім жасын тыюым,
Қажытты ғой күндіз-түні күйөім.
Оның қалай ойлауында ісім жоқ,
Бұрынғыдан мың есе артты сүйөім.

Айрылам деп алып па едім есіме,
Амал қанша әзелдегі кесімге?!
Тәңірі ием, ұйқы берші тезірек,
Жан жарымды бір сүйейін түсімде!

ӘЙЕЛ

Қылмыстан жазып Тәңіріге,
Қарсы келіп әміріне,
 Қуылды Адам жұмактан.
«Қайт, – деген, – кара жеріне,
Бесігіңе, көріңе!» –
 Бұйрық болды бір хақтан.

Батпас жарық күні жоқ,
Періштелер үні жоқ,
 Айнала – өлім тып-тыныш.
Өткелсіз биік тауы бар,
Есепсіз түрлі жауы бар,
 Қараңғы көрдей қорқыныш.

Жерге түсті жалаңаш,
Көңілде – қасірет, көзде – жас,
 «Кеш, Тәңірі!» – деп сұрады.

Қорықты ма қатты жазадан,
Алда құр жалғыз азадан,
Зарлады, қатты жылады.

Жерде жалғыз зарығып,
Көктегі жұмақ сағынып,
Жылады баспай өксігін.
Жасты көріп, Жаратқан,
Ыстық дария боп аққан,
Ашты рақмет есігін.

Жұмақтың жібек желінен,
Жайнаған мәңгі гүлінен,
Хош нісін аңқытып,
Күміс кәусар суынан,
Суының алтын буынан,
Бетінде нұрын балқытып,

Көктің батпас Күнінен,
Періштелер үнінен,
Жұмақта хорлар лебізінен,
Өз нұрынан нұр бөліп,
Сезгіш, сүйгіш жан беріп,
Махаббат, рақмет теңізінен,

Жаратты Тәңірі әйелді:
Бастасын деп бар ерді
Туралық, шындық жолына.
«Адаспассың, азбассың,
Тура жолдан жазбассың,
Ерсең,— деп,— мұның соңына!»

«Жұмақтан жырақ кеттім!— деп,—
Кешілмес күнә еттім!» — деп,
Жылама зарлап, налыма!
Жолбасшыңнан өрнек ап,
Сенің де көңілің болса ақ,
Жұмақ даяр тағы да!»

Өтті заман. Жас кепті.
Қорқыныш, қатер, қайғы өтті,
Ұмытты адам Алласын.
Жауыздың жасы жалған ба ед?
Жауыздық оған арман ба ед?
Жер жұтты ма уағдасын?

Кешегі әйел-періште
Адамды бастар ғарышка,
Жүзі жарқын нұрлы айдан,
Еңіретіп күң ғып сататын,
Еріккенде ойнап жататын
Болды, қалды бір хайуан.

Енді ежелгі көркі жоқ,
Көргені қорлық, еркі жоқ,
Естисің бе зарлы үнін?
Бұл ісінді қоймасаң,
Әйелмен ылғи ойнасаң,
Жүрмесін көп боп бұл күнің!

Жарық сәуле, Айды, Күнді көрмеймін,
Жарты өлік, толық өмір сүрмеймін.
Қуанышты, азат жүрген халықтың
Не істегенін, не дегенін білмеймін.

Қор болды ғой қалың қайрат, есіл күш,
Абақтыда қолдан келер қандай іс?
Ұйқы тілеп, көзді зорға жұмамын,
Амал қанша, жұбанышым жалғыз түс.

САРҒАЙДЫМ

Сарғайдым күннен күнге қуат кеміп,
Қалың ой – қара жылан жүректі еміп.
Ақырын бітіп барам жанған шамдай,
Көзіме ыстық жастар мөлт-мөлт келіп.

Апырм-ай, ауыр болды-ау күнді өткізу,
У жұтып, айдан ұзын түнді өткізу!–
Қозғалып, сөйлеп, ойнап, тірі жатып,
Өлем деп жас өмірден күдер ұзу.

Соғасың жиі-жиі, жүрек, неге?
Сокқанмен жандана ма солған дене?
Сары су денені улайд тамырларда,
Тазарып, енді оны қан етем деме.

Қалмады көздің нұры, көрге айналдым,
Қараны – ақ, акты – қара дерге айналдым.
Алмадай пісіп тұрған екі бетім
Қуарып, қаны қашып, күлге айналдым.

Жайылды бар дене ме уы дерттін,
Мінеки, екі ай болды жалын жұттым.
Күндіз – Күн, түнде күміс Ай көрмеймін,
Дариға, жаным – азат, денем – тұтқын.

Барады күннен-күнге азап асып,
Өлім тұр анадайда қойнын ашып,
«Қинала түссін әлі!» – дегендей-ақ,
Аяғын, күлімсіреп, санап басып.

Жасаған! Тез алатын ажал жоқ па?
Қинама, тез өлейін, ұшыр оққа.
Шыжылдап дене, шырқырап жан берейін,
Жалыны көкке шыққан түсір отқа!

ЖЕЛ

«Тәңірі ие, атпады ғой таңың!» – деп,
Күңіреніп жатыр тұтқын үнілеп.
Естіледі терезеден темірлі,
Тұрса керек тыста жүйрік жел гулеп.

Байқаймын: жел ұзақ жолда жабыққан,
Қасірет басып, Сарыарқадан тарыққан
Алып келсе керек ауыр аманат
Абақтыдағы азаматқа зарыққан.

Терезеден үйге кірмек болады,
Аманатты қолдан бермек болады.
Жол бермеген қатты қара темірді,
Ызаланып, зуылдап кеп ұрады.

Үй сілкініп, құлағандай болады,
«Жіберші!» – деп сұрағандай болады.
Қуат кеміп, қажыған соң, жүйрік жел
Өксіп-өксіп жылағандай болады.

Дене күйіп, желге құлақ саламын,
Жанып жүрек, көзіме жас аламын.
Жібермейді қара темір қайырымсыз
Еркін дала, Сарыарқамның сәлемін.

«Тәңірі ием, атпады ғой таңың!» – деп,
Күніреніп жатыр тұтқын уһілеп.
Естіледі терезеден темірлі,
Тыста соғып жел уілдеп тұр гулеп.

ЖЕЛ

Жел – тым тентек бір бала,
Жан сүйгені – сар дала,
Дамыл алмай жүгіред.
Ерні өтірік қыбырлап,
Сыр айтқан боп сыбырлап,
Кейде аң боп өкіред.

Желге еш нәрсе тең емес,
Тау да жолын бөгемес,
Сақ-сақ күліп секіред.
Жүйрік желім тым сотқар,
Біреу бетін жапса егер,
Әдейі бетке түкіред.

Мазасы жоқ жел ерке,
Оянып ап тым ерте,
Жорғалай басып кетеді.
Тыныш жатқан түс көріп
Көлдің бетін кестелеп,
Оны әуре етеді.

Кәрі орманды оятып,
Бірдеңе деп жұбатып,
Жымиып күліп өтеді.
Жұрттан ойын жасырып,
Алқынып өзі асығып,
Қаракат көзге жетеді.

Дем ала алмай асығып,
Күрсініп ауыр, бас ұрып:
«Саған, сұлу сәулеге
Келдім ұшып, ғашықпын.
Бір сүйеге асықпын,
Мойның бұр мендей әуреге!» –

Деді де, сүйіп көзінен,
Шашы, алма жүзінен,
Қол жіберді кеудеге.
Бақыттысың, еркежан!
Уа, дариға, Жасаған,
Жел емеспін мен неге?!

Мана көкті қаптап еді қара бұлт,
Күн күркіреп қорқытып, ұшырып құт:
Көк тұнжырап мұнайып, қабак жауып,
Көз ашқанда аспанда жарқылдап от.

Бұркыратқан екпінді дауыл еді,
Сабап құйған жиіркеніш жауын еді.
Қорқып-сасып, жан-жануар есі шығып,
Бәрі-ақ іздеп баспана тауып еді.

Бұлт айықты, көк жүзі болды ашық,
Бар нәрседен қайғы-мұң кетті қашып.
Күн сәулесі жер жүзін құшақтады,
Қосылуға қашаннан болған асық.

Бейне алтындай көкте бұлт тұр ғой жайнап,
Енді жел жоқ мазалар оны айдап,
Жанға ракат гүлдерден хош иіс аңқып,
Жан беріп кең далаға, құстар сайрап.

Өмір осы – бірде ол болар бұлтты,
Қатты желді, дауылды, кейде отты.
Құрып дымың, қайғырып, жас төгерсің,
Бұлт ашылар – қайғының бәрі бітті.

САҒАТ

«Шық-шық!» деп соғып тұр
Токтаусыз бұл сағат.
Дүниеде неғып тұр
Адамзат бір сағат!

Сорлы адам туғанда,
Сұм жалған көңілі шат.
Көз ашып тұрғанда,
Көрінер оған жат.

«Шық-шық!» – деп жүз шытар,
Есіктен кірместен.
Сорлы адам тез жытар,
Дән рақат көрместен.

Мінеки, бұйырып тұр
Бұл сағат деп: «Шық-шық!»
...мойның бұр,
Сен де шық, сөзін ұқ!

АУРУ

«Дәрігер, дәрі, бақсы!» – деп,
Алмаңдаршы мазаны.
«Тірліктен өлім жақсы!» – деп,
Сұраймын өзім қазаны.

Дене ауырса, дұрыс-ақ,
Дәрігер, бақсы ем қылар.
Жан ауырса, ойлап бақ,
Жанға емді кім қылар?

Уланды жүрек, жан күйед,
Ішім толған қызыл шоқ.
Не себептен, Тәңірі ие,
Денеге ем бар, жанға – жоқ?!

СЕҢ

Сары аяз – сүйген жар
Қайрылмай кеткен соң,
Қайратсыз қалың қар
Жылаумен біткен соң;

Жел сипап, Күн күліп,
Мазак қып сүйген соң;
Боларын бір сұмдық
Ішінен түйген соң;

Қалың мұз кәрленіп,
Қара көк түс алды.
Еруге арланып,
Кетпекке ойланды.

Бұзыла-жарыла,
Антұрған аптықты.
Өзеннің жарына
Асығып соқтықты.

Барында шамасы,
Суыққа қашпақшы.
Мұз теңіз – анасы
Құшағын ашпақшы.

Өткен соң жаз алты ай,
Ашуын жимақшы.
Өзенді еркетай
Ойыннан тыймақшы.

Қалың мұз қара көк,
Ойлама құр бекер
Суыққа жетем деп,
Ыстық күн ерітер.

ШОЙЫН ЖОЛ

Бір қаладан шығарып,
Азғантай елді қақ жарып,
Шойын жол сала бастап ед.
Өтіп кетті талай жыл,
Бітті ме екен сонау жол?
Пұл жетпей баста тастап ед.

Өтінішім, інішек,
Сол жаққа барсаң несіп боп,
Елге де барып қайтқайсың.

Басқан анау жол жайын,
Басылған анау ел жайын,
Әдейі көріп, айтқайсын.

Қаншама пұл төгіліп,
Неше мың жан жегіліп,
Бастаған жол бітіп пе?
Қара айғыры ырсылдап,
Қара қабан қорсылдап,
Елді басып өтіп пе?

Солқылдатып белдерін,
Толқындатып көлдерін,
Ұшқын бүркіп кетіп пе?
Бұла қырдың бұланы,
Қазағымның құланы –
Жылқы үркіп кетіп пе?

Ұрандасып Зенгі ата
Өкіріп пе жиылып?
Құлақтары делдиіп,
Құр анырып ербиіп,
Қой тұрып па үйіліп?

Өзі ыржандап, айкайлап,
Көк шолағын борбайлап,
Қойшы қатар шауып па?
Шапқан күйде ыржиып,
Ат-матымен тырқиып,
Топырақты қауып па?

Азан-қазан ауыл жак,
Қыз-қатыны дабырлап,
Бірін-бірі түртіп пе?
«Сұмдық екен, ойбай-ау,
Ойбай, көтек, бетім-ау!» –
Деп беттерін жыртып па?

Салынғанға сонау жол
Болып енді біраз жыл,
Ел үйреніп кетіп пе?
Сұраған сенен бір тілек –
Көзінмен көр, інішек,
Үйренгенде нетіпті?

Кеселді болмай аяғы,
Баяғы байлық – баяғы
Қолында мал бар ма екен?
Болмаса: «Оны ит жеген», – деп, –
Өшпес байлық егін», – деп,
Қабы толған дән бе екен?

Екеуінің бірі жоқ,
Қалың қайғы, ойға ток...
Қайран ел тозып жүр ме екен?
Кемпір, шал, бала, азамат
Станция біткенді аралап,
Көзін сүзіп жүр ме екен?

Сұр кетіп жұрттың жүзінен,
Сары қымыз көзінен
Бір-бір ұшып жүр ме екен?

«Қымызды жасық су ғой...» – деп,
Ендігі жас жеткіншек
Ащы су ішіп жүр ме екен?

Кешегі маңғаз бәйбіше,
Қолында құрттай бір кесе,
Қатық сатып тұр ма екен?
Сорлының жанын жаралап,
Саудалап тұрған бір сар ит
Қалжындап, шатып тұр ма екен?!

Алпыстағы Аналық,
Сатарына заты жоқ,
Көзін сатып жүр ме екен?
Көзін сатса, дариға,
Жанында бір қыз бала...
Қызын сатып жүр ме екен?

Өтінішім, інішек,
Бара қалсаң несіп боп,
Елге де барып қайтқайсың.
Басқан анау жол жайын,
Басылған анау ел жайын,
Әдейі көріп, айтқайсың.

ТІРІ БОЛ

Сүмбіл шашы,
Сылқым жасы,
Отағасы

Кәріге.

Сөкпе, жаным,
Тәтті қаным,
Бітті иман

Бәріңе.

Жаның ұсақ
Қоңызға ұсап,
Құшақ, құшақ

Өсек көп.

Шын жаныңмен,
От қаныңмен,
Иманыңмен

ісің жоқ...

Қыбыр-қыбыр,
Жыбыр-жыбыр,
Сыбыр-сыбыр

Мінезің.

Шық, бері шық,
Кінәлайсың жұрт,
Неге жырқ-жырқ

Күлесің?

Кесек-кесек
Артқан өсек
Бір көк есек,

Көнбейсің!..

«Баспын» дейсін
«Жаспын» дейсін,
«Қаспын» дейсін,
«Мен...» дейсін.

Бірін боктап,
Бірін мактап,
«Алла хақ...» деп,
Жалпандап,
Ел дегенің,
Қам жегенің,
Мен білемін –
Бір атақ...

Жылмаң, жыртаң,
Бұртаң-тыртаң,
Бұртаң-тыртаң,
Сұм өмір...
Соныменен,
Алла-ай, сенен...
Эх, ты дур!..

Мейлі құрысын,
Бәрі ұрсын,
Бүлік болсын,
Ізгі жол...
Мен не дейін?
«Сен» демейін,
«Ол» демейін,
Тірі бол!..

Сенсің досым, жібек мінез Жібегім,
 Сені ғана сүйем – куә жүрегім.
 Суық жолдан сақтайтын сен – періштем,
 Сен болмасаң, азып-тозып өлемін.

Түрлі жерде, түрлі шақта таңымыз
 Атса дағы, сүйіспеп пе еді жанымыз?
 Бізді жан ғой жакын қылған, Жібегім,
 Бастаған жоқ ессіз ыстық қанымыз.

Есінде ме? Бір жыл... күздің күні еді,
 Күзді күннің салқыншалау түні еді.
 Жарың тастап, түнде мені бақшаға
 Көру үшін іздеп келген кім еді?

Ол түннен соң талай-талай жыл озды,
 Ессіз жарың Айға қолын көп созды.
 Аспанға өрлеп, талай құлап, мерт болдым,
 Заман озды, жүрек сөнді. Жан тозды.

Өмір – жапан. Арып, шаршап жүргенім,
 Ессіз едім, оңды-солды көрмедім.
 Тоғыз жолдың торабында тұрғанда,
 Жылы – былтыр, сені тағы көргенім.

Көрдің де сен, аштың таза құшағың,
 Құшағында жас балаға ұсадым.
 Сол кезімде бар күнәдән пәк болып,
 Дегенім рас: «Сенсің жарым, қосағым».

Сол күннен соң тағы біраз күн өтті,
Ұмытқандай болдым сені – Жібекті.
Сен сөзіме, жан-жүрегім, Жібегім,
Токтата алмай қалып едім жүректі.

Сен жыладың, көзің жасын көрмедім,
Зарладың сен, зарың құлаққа ілмедім.
Мен жел едім, кеттім сонда жел қуып,
Көз жасыңнан садақа боп өлмедім.

Айлар өтті, ай көрінді, өлді жын,
Айлар өтті, айырылды күн мен түн.
Айлар өтті, ішкен удан айныдым,
Айқын болды ақырында жалған, шын.

Білдім: маған жар екенсің сен ғана,
Білдім: саған жар екенмін мен ғана.
Соңғы кезде сені көрмей, Жібегім,
Ашып көрші, жүрегімде мың жара.

Сені көрмей, көзім көрге айналды,
Жүрегіме сансыз қасірет байланды.
Көп күн енді көрінбейсің, қашасың,
Жүрегіннің махаббатын кім алды?

Ессіз жарың зарлап енді қалар ма?
Зарлай-зарлай қара жерге барар ма?
Бір жыл бойы теңіз болып төгілген
Көз жасынан Жібегім де танар ма?!

МАЗМҰНЫ

ӨЛЕҢДЕР

ТУҒАН ЖЕРІМ – САСЫҚКӨЛ.....	4
БІР КҮНІ.....	5
ҚАРАҒЫМ.....	7
ЖАТЫР.....	8
ШЫН СОРЛЫ.....	10
ӨЛЕҢ.....	12
ЛӘЗЗАТ ҚАЙДА.....	12
ЖАЗҒЫ ТАҢ.....	14
ЖАС КЕЛІН.....	15
АТАҚТЫ АҚЫН – СӨЗІ АЛТЫН ХАКІМ АБАЙҒА.....	16
СОРЛЫ ҚАЗАҚ.....	17
ӨНЕР-БІЛІМ ҚАЙТСЕ ТАБЫЛАР.....	18
ТОЛҒАН АЙ.....	19
ЗАРЛЫ СҰЛУ.....	20
БАЛАЛЫҚ ШАҒЫ.....	21
ТІРШІЛІКТІҢ КӨРКІ – ЕРІК.....	23
ҚАЗАҒЫМ.....	23
МЫСЫҚ ПЕН ЕТ.....	25
СҮЙГЕНІМЕ.....	26
ҚҰР ҚАЛЫППЫН.....	27
ЖОҒАЛҒАН АЛТЫН.....	28
ОРАЗАДА.....	29
ТІЛЕГІМ.....	30
КҮЗ.....	31
ОСЫ КҮНГІ КҮЙ.....	33
МЕН СОРЛЫ.....	34
АЛДАНҒАН СҰЛУ.....	35

АЙҒА.....	36
АЙДА АТЫҢДЫ, СӘРСЕМБАЙ.....	38
БҰЛБҰЛ.....	40
ОРАЛ ТАУЫ.....	41
ӨТКЕН КҮН.....	43
ЖАЗҒЫТҰРЫ.....	46
ТУҒАН ЖЕР.....	47
ОТ.....	48
ПАЙҒАМБАР.....	51
КҮНШЫҒЫС.....	54
ЕСІМДЕ... ТЕК ТАҢ АТСЫН!.....	56
КӨҢІЛ.....	58
ЖАРЫМА.....	59
ЗАР.....	60
ТЕЗ БАРАМ.....	61
ҚАЗАҚ ТІЛІ.....	62
ЖЕР ЖҮЗІНЕ.....	63
ЖАРАЛЫ ЖАН.....	63
МЕН ЖАСТАРҒА СЕНЕМІН.....	67
...ға.....	68
ДІН ҮЙРЕТКЕНГЕ.....	69
ОРАМАЛ.....	71
ҒАЗИЗАҒА.....	73
ҚАРАҢҒЫЛЫҚ ҚОЮЛАНЫП КЕЛЕДІ.....	74
З...ға.....	75
БАЛАНЫҢ ҚАБІР ТАСЫНА.....	78
МЕНІ ДЕ, ӨЛІМ, ӨЛДІЛЕ.....	78
АЛЫСТАҒЫ БАУЫРЫМА.....	82
ЖАН СӨЗІ.....	84
ТІРІЛДІМ.....	88
ГҮЛСІМГЕ.....	90
СҮЙ, ЖАН СӘУЛЕМ.....	93
ГҮЛСІМ ХАНЫМҒА.....	94
ЖҰЛДЫЗДЫ – ЖҮЗІК, АЙДЫ АЛҚА ҒЫП БЕРЕЙІН.....	94
АЙРЫЛҒАНДА.....	95
АЛЕКСАНДР БЛОК.....	96
БЕСІК ЖЫРЫ.....	97
СҮЙЕМІН.....	101

МЕН КІМ?	102
ЕСКЕНДІРДІҢ ЕКІ МҮЙІЗІ	103
ӨТКЕН – АЯУЛЫ	107
ҚҰРБЫМ	108
КӨК ТЕКЕ	108
ТӨБЕТ	109
БҮГІНГІ КҮН ӨМІР, ӨЛІМ – МЕНІКІ	111
СЫРЫМ	112
ТӨГІЛГЕН ШАШЫ	113
КҮМІС НҰРЛЫ АЙ	114
ШОЛПЫ	115
БІРАЗ ФЕТШЕ	116
N-ға	117
ХОР СИПАТТЫ ҚАРЫНДАС	125
ЖАС СҰЛУҒА	125
K...ге	127
ЖҰМБАҚ	127
...ға	128
ҚАРЫНДАСҚА	129
Ж...ға	130
Ф...ға	132
АНАМА	135
САҒЫНДЫМ	136
ӨМІР	139
ТОЛҚЫНДАП ОЙНАП	140
ЖҰЛДЫЗДАРҒА	141
ЖАЗҒЫ ТҮНДЕ	142
КӨКШЕТАУ	144
ТОЛҚЫН	145
ҚЫСҚЫ ЖОЛДА	146
ЖАЗҒЫ ЖОЛДА	147
ЖАЗҒЫТҰРЫМ	149
ЖАЗ КЕЛЕДІ	151
МАХАББАТ НЕ	153
N... АЛЬБОМЫНА	153
АЛДАМШЫ ӨМІР	155
КҮЗДІ КҮНІ	156

БЕРНИЯЗҒА	158
СЫРДАҒЫ АЛАШҚА	160
ТҰРАННЫҢ БІР БАУЫНДА	161
АЛАТАУ	165
ТҮРКІСТАН	168
СӘРСЕМБАЙДЫҢ ЖЫРЫ	172
ОРАЛ	174
ӘЖЕ	175
ЖЫЛҚЫШЫ	176
ЕСКІ ТҮРКІСТАН	179
ҚЫРҒЫЗ, ҚАЗАҚҚА	181
ҚЫЗЫЛ ЖАЛАУ	182
ҚОЙШЫ БАЛА МЕН КҮШК	183
ЕДІЛДЕ	185
СӘЛЕМ ХАТ	188
ЖЫЛҚЫШЫНЫҢ ҮЙНДЕ	189
ҚАРЫНДАСТАР	191
ЕДІЛДІҢ САҒАСЫНДА	195
АНА	197
БОТАМДЫ КӨРДІМ ТҮСІМДЕ	198
ӨЗЕННІҢ СУЫН ЖЕЛ ТЕРБЕП	198
ЖАС МАҒЖАНҒА	199
ҚАЛАМЫМА	199
ӨМІРІМЕ ӨКПЕМ	200
ЖЕР ЖҮЗІН ТОПАҢ БАССА ЕКЕН	202
ЖАУҒА ТҮСКЕН ЖАНҒА	203
ТҰТҚЫН	206
М. Д. АБАҚТЫДАН ШЫҚҚАНДА	206
ТІЛЕГІМ	207
ҰЛАН	208
ЖАУЫНҒЕРДІҢ ЖЫРЫ	209
БАТҚАН КҮН, АТҚАН ТАҢНЫҢ ЖЫРЫ	210
ҚАРАҒЫ, ДАУЫЛДЫ ТҮН	213
КӨБЕЛЕК	214
АДАСТЫМ	214
БОСТАНДЫҚ	215
ЕС КІРГЕН СОҢ	218
СҮЙГЕНІМ АНЫҚ	218

КӨҢІЛІҢДІ АШАР	220
СӘУЛЕ	220
ЖӘМИЛА	221
ҚАЙҒЫЛЫ СҰЛУҒА	223
ТҮН ЕДІ	224
Р ... АЛЬБОМЫНА	226
ЗУҺРА	227
ЖАН ЖАРЫМДЫ БІР СҮЙЕЙІН ТҮСІМДЕ	228
ӘЙЕЛ	229
ТҮС	232
САРҒАЙДЫМ	232
ЖЕЛ	233
ЖЕЛ	234
ӨМІР	236
САҒАТ	237
АУРУ	238
СЕҢ	238
ШОЙЫН ЖОЛ	239
ТІРІ БОЛ	243
Р ... ға	245

Мағжан ЖҰМАБАЕВ

ШЫҒАРМАЛАРЫ

(әдеби басылым)

1-том

Өлеңдер, дастандар

Редакторы *Ғұсман Жандыбаев*

Техникалық редакторы *Зайра Бошанова*

Көркемдеуші редакторы *Нұрлан Тазабеков*

Компьютерде беттеген *Дилярам Мансурова*

ИБ № 7273

Теруге 25.02.2013 жіберілді. Басуға 29.05.2013 қол қойылды.
Қалыбы 84x108¹/₃₂. Офсетті басылыс. Қаріп түрі «Times New Roman». Баспа табағы 23,5. Шартты баспа табағы 20,0.
Таралымы 2000 дана. Тапсырыс № 963.

Қазақстан Республикасы “Жазушы” баспасы, 050009.
Алматы қаласы, Абай даңғылы, 143-үй.

Тапсырыс берушінің дайын файлдарынан
басылып шықты.

ЖШС РПБК «Дәуір», 050009,
Алматы қаласы, Гагарин д-лы, 93а.

ISBN 978-601-200-442-7

9 786012 004427